

ZADRUGA

:: :: Glasilo „Zadružne Zveze v Celju“. :: ::

DR. HENRIK TUMA, GORICA:

Spomini iz zadružniškega dela.

Leta 1895. spomladi povabil me je dr. Franc Kos, ki je bil dejanski voditelj Goriške ljudske posojilnice, naj vstopim v odbor. Bil sem takrat sodnik v Gorici ter sem povabilo sprejel s pravim veseljem, ker me je gospodarsko delo poleg svoje stroke od nekdanj veselilo in bi imel priliko praktično proučiti denarno gospodarstvo v deželi. Dr. Kos me je izrecno vabil na sodelovanje, ker se je čutil bolehnega in je ob enem očital goriškemu razumništvu, da se premalo ali nič ne briga za Goriško ljudsko posojilnico, da je ista skoraj popolnoma njemu prepuščena. Goriška ljudska posojilnica je najstarejša zadruga na Goriškem ter se je ustanavljala od leta 1881.—1883. Ako danes zadrugar čita dotične spise, mora se čuditi, kako naivni so bili prvi poskusi zasnovati zadrugo od strani diletantov odvetnikov, duhovnikov in profesorjev in kako skoraj še bolj naivni so bili sodniki, ki so imeli zadrugo registrirati.

Bilanca za l. 1894., torej po 10-letnem obstanku, kazala je ves primitiven položaj denarnega gospodarstva v Gorici. Račun bilance je kazal na deležih K 48.520'—, na hranilnih vlogah K 238.076'10. Pri tem pa je bil rezervni fond narastel na K 19.603'28. Tekom dveh let 1883. in 1884. nabralo se je deležev za K 5470'— in hranilnih vlog za K 7692'—. Posojilnica bila je v neki zakotni ulici v temnih, skromnih prostorih. Ljudstvo, kolikor je sploh vedelo zanjo, jo je imenovalo »duhovno kaso«. Prvo delo mi je bilo, da sem se lotil teorije in proučil sistem Reifeisenov in Schulze-Delitzschev, po drugi strani učil knjigovodstva. Zahajal sem v sodni urad že ob 6. uri zjutraj, zato da sem si izprosil proste poldneve, da bi pregledoval zadružne knjige od prvega početka pa do mojega vstopa. Konstatiral sem, da

nobena bilanca ni točno odgovarjala in je bilo knjigovodstvo silno raztegnjeno. Iz dnevnika se je prenašalo na različne račune v mesečnik in iz mesečnika se je napravila koncem leta glavna knjiga in iz te bilanca. Šlo je vedno navzkriž za kake zneske. Kar je bilo preveč ali premalo napisalo se je na listek in koncem drugega leta listek zopet popravilo tako, da je kazal presežek ali primanjkljaj. Uradnika ni bilo, zemljiško knjigo je pregledaval brezplačno **dr. Kos** in za njim jaz, blagajnico in tajništvo pa je vodil **A. Gabršček**.

Na slovenskem Goriškem l. 1895. je bilo komaj mogoče govoriti o denarnem gospodarstvu. V mestu samem bilo je par židovskih menjalnic, ki so posojale na menice in lombard ter hranilnica Monte di Pietà. Značilno je, da ta največji zavod ni imel niti zveze s pošto hranilnico niti kakega kontokorentnega računa. Če je prišel slučajno v denarno zadrego, dobil je tudi on pomoči od židovskih menjalnic.

Kakor sem se malo zavedel svojega znanja, sem prišel do prepričanja, da se kljubu vsemu dotedanjemu mrtvilu združništva da na Goriškem vdomačiti, treba pa predvsem pouka med ljudstvom. Lotil sem se tega dela kot sodnik pri razpravljanju zapuščinskega premoženja, poučeval stranke, da se je treba otresti oderuštva in konsolidirati tekoče dolgove potom posojilnice. Opažam, da so takrat posestniki dobivali denarno pomoč na hipoteke pri Monte di Pietà, za navadne tekoče gospodarske potrebe pa so se zadolževali na menice pri goriških trgovcih in goriških oderuhih. Obrestna mera je bila najmanj 6⁰/₀, šla pa je navadno do 9⁰/₀, poleg tega pa »dobrote«. Dobrote pomenile so dolžnost posojiljemalca, prinašati od časa do časa izbrane pridelke na sadju, maslu ali kuretini posojilodajalcu. Te dobrote so često presegale obresti!

Jesen l. 1895. izvoljen sem bil v deželni zbor Goriški in tako mi je bila odprta pot za javno delo med ljudstvom. Kot deželni poslanec in odbornik nisem nikdar smatral važno svoje delo v politiki na prvem mestu, marveč mi je bilo politično delo le sredstvo obuditi ljudstvo gospodarskemu življenju, organizirati njegove gospodarske moči in v prvi vrsti organizirati denarni promet potom zadrug. Moram tudi priznavati, da mi ni nobeno delo dajalo toliko zadoščenja in veselja kakor gospodarsko delo iz politike ven in tem bolj, ker je takorekoč pod mojimi rokami in pred mano cela goriška dežela vskipela in se je ljudstvo navdušilo za gospodarsko organizacijo.

Goriška ljudska posojilnica se je hitro razvijala in že konec leta 1896. kazala je K 62.400 deležev in 616.433'80 K hranilnih vlog ter se preselila v vidnejše in pristopnejše lokale. Najela je samostojnega uradnika ter odprla svoje prostore za vse delavnike, dočim je prej uradovala parkrat na teden po par ur. Težko je bilo dobiti strokovno izobraženega uradnika, moralo se je zadovoljiti z notarskim solicatorjem, katerega se je za posojilniško delo šele učilo.

Letina 1896. je bila slaba. Ker se je vsled tega ob nastopu 1897. jelo odpovedovati hranilne vloge, po drugi strani pa so pritiskale prošnje za posojila; blagajnik in predsednik nista imela nikakega pregleda ne o dejanskem položaju, še manj pa pogleda naprej in se pri sejah sploh ni delalo proračuna niti za par mesecev naprej; ker posojilnica ni imela nobene denarne zveze in je bila vsa rezerva le v državnih obligacijah, morala je pričetkom 1897. nastopiti v posojilnici huda, vsled priprostega položaja posojilnice kakor denarnega trga v Gorici, nevarna kriza. Blagajnica bila je prazna, obligacije rezervnega fonda vse zastavljene, posojil dovoljenih in nakazanih strankam za blizo K 50.000—. **Dr. Kos**, ki je bil že tekom l. 1896. radi bolehnosti izstopil iz odbora, a je še vedno zahajal v urad iz ljubezni do zavoda, je odločno zahteval premembe v odboru. Nisem se še čutil toliko vešč, da bi bil iz lastnega nagiba posegel vmes, posebno dokler sem čutil skrbno roko **dr. Kosa**. Ko pa je le-ta zopet apeliral name, sem spomladi 1897. prevzel vodstvo posojilnice iz rok **dr. Nik. Tonkljaja**. Najprej sem skušal pridobiti denarnih zvez. Apel na kapitaliste v deželi je le malo zalegel. Denarni zavodi so vsako pomoč odklonili. K sreči dalo se je izkoristiti moj položaj kot deželni odbornik s tem, da sem napeljal denar, ki je prihajal za nakup akcij Vipavske železnice, v posojilnico. Ob državnozbornskih volitvah meseca marca 1897. je vsled terorizma italijanske liberalne stranke zavrelo po deželi tako, da smo proglasili bojkot italijanskim trgovcem, obrtnikom in denarnim zavodom. Goriško ljudstvo je brž razumelo, da mora vsak za osvobojo biti najpoprej gospodarski boj. Jelo je prinašati svoje hranilne vloge posojilnici in ker smo bili ustavili dajanje posojil na minimum, smo v kratkem času prišli v ravnotežje tako, da je jeseni 1897 bilo na razpolaganje za pravilno poslovanje lastnega denarja obilo; naložili smo celo K 22.000 hranilne vloge pri Monte di Pietà. Že 1898 narasle so hranilne vloge na K 1.162.744'44, deleži na K 84.080. Ob enem mi je bila skrb, da

sem pridobil kredita za slučaj potrebe. Goriška ljudska posojilnica imela je dober del svojih posojil na menicah. To je utemeljeno v gospodarskih razmerah goriških, kjer posestniki rabijo spomladi in jeseni pri trgovini s sadjem in vinom le za kratek čas posojila in so bili že v dotiki z goriškimi trgovci vajeni na menice. Te so ležale nerabljene v portfelju. Opažam tukaj, da izven židovskih menjalnic do l. 1898. ni poznal v Gorici nikdo meničnega reeskompta. Tudi trgovci in obrtniki ne, ter je značilno, da sem naučil zahtevati blagovne menice in pridobiti si tem potem potrebnega obratnega denarja poleti 1897. gda. l. D. iz Solkana, kateri si je bil napravil prvi na Goriškem mašinelno obratovanje v svoji mizarški obrti in je raztegnil svojo trgovino z izdelki na Trst in Istro. Pokazati sem mu moral, kako se menica izpolni, kako se spravi v promet, kako se vodi dotične knjige in kako mora vzdrževati ravnotežje med meničnim kreditom in njegovim trgovskim prometom. Ta podjetnik je tudi prvi na Goriškem uvedel knjigovodstvo ter si po mojem posredovanju najel uradnika. Bil je to prvi obrtniški knjigovodja na Goriškem **Svetoslav Premru**, absolviran gojenec trgovskega zavoda Rivoltella v Trstu, sedaj vodja Zveze goriških gospodarskih zadrug. Kaki nazori so vladali o meničnem eskomptu in reeskomptu kazal je občni zbor leta 1897., ko sem predlagal, naj se uvede, menični reeskompt v posojilnico, četudi ne za tekoče potrebe, marveč le v svrhu zjednačenja prometnih sredstev tekom leta in kot sredstvo proti navadnim gospodarskim krizam, kakor je bila o početku istega leta. **Dr. Kos**, ki se je bil sicer vestno pripravljaj za posojilniške posle, je na občnem zboru nastopil proti uvedbi meničnega reeskompta z sledečo obrazložitvijo: Menični reeskompt je nevarna špekulacija. Da se primerjati človeku, ki ima večjo glavnico na razpolago in si v svrhu dobička sezida veliko poslopje. Na to poslopje si najme hipoteke in s tem denarjem si zopet zida hišo. Na to hišo zopet vzame hipoteko in tako naprej, dokler je kaj denarja. Pokaže se, da hiše ne nesejo, da ne more posestnik zmagovati obresti, nastopila je tudi kriza v poslopih in posestniku se končno vse proda na dražbi. Z velikim trudom sem pridobil vendarle večino zborovalcev, da se mi dovoli skromen kredit na menice, za slučaj potrebe in v svrhu denarnega ravnotežja. — Dolgo ga sploh nisem rabil.

Leta 1899. nudila se je ugodna prilika, da je Goriška ljudska posojilnica kupila lastno poslopje, katero je nujno rabila za svoj razširjeni urad, a je tudi kup na sebi financijelno bil

jako ugoden. Rezervni fond posojilnice je znašal koncem l. 1899. K 41.234'66 ter se je posojilnica vsestransko razvijala in krepila. Cena poslopju je bila K 80.000'—, na katerega bi se brez drugega dobilo varne hipoteke najmanj K 40.000'—. Poslopje je bilo v najživahnejši ulici Gorice, v središču vse trgovine. Kazalo se je tudi za gotovo, da vsled stopnjevanja talne rente poslopje v nekoliko letih doseže vrednost K 120.000'— (toliko je danes tudi dejansko najmanj vredno). Kljubu vsemu temu sem se dolgo obotavljal izvesti kup. Čutil sem bližanje splošne gospodarske krize na Nemškem in v Avstriji, katero je vsak opazovalec moral zaslediti. Po drugi strani se je bližal politični in gospodarski razpor do tedaj enotne slovenske stranke na Goriškem. Vsekakor bi bil sam odklonil kup poslopja, ako me ni v to prisililo navdušenje in pritisk soodbornikov. Kup se je sklenil in tako je bil angažiran ves rezervni fond.

Dejanski je splošna kriza nastopila l. 1900. Gospodarska kriza kakor političen razpor začutila sta se silno jeseni 1900. Takrat moral sem uporabiti izdatno skoraj do skrajne moči ves menični material ter izrabiti ves s težko silo pridobljeni kredit. Bili so bridki tedni in marsikatero noč sem računil in preudarjal, kako premagati nevarni položaj. Osebno bil sem brez vsake zaslombe in tudi bi ne bil vedel iskati nikjer sveta in sodelovanja.

Klerikalna stranka je smatrala Goriško ljudsko posojilnico kot najvažnejšo svojo gospodarsko postojanko, po drugi strani pa je narodno-napredna stranka sebi prištevala zasluge, da je dvignila posojilnico iz malega do močnega denarnega zavoda. Posledica tega tekmovanja bil je boj za večino v odborih ter je nastala tekma v podpisovanju deležev. Ravno to tekmovanje je prišlo na korist gospodarskemu položaju posojilnice in ker jeseni in prve zimske mesece pride precej denarja iz gospodarskega prometa, je bila že spomladi 1891. nevarnost pri kraju. Pri volitvah v odbor je narodno-napredna stranka zmagala z odločno večino, nakar je klerikalna stranka ustanovila Centralno posojilnico ter so nje pristaši z vso močjo navalili na Goriško ljudsko posojilnico z odpovedjo deležev in hranilnih vlog. Vsled naraslih deležev pristašev napredne stranke, vsled prenehanja gospodarske krize, po skrbno preudarjenih obratnih sredstvih od jeseni 1900. naprej in z vzajemnim delom s Trgovsko obrtno zadrugo, ki je bila takrat pod mojim vodstvom, je Goriška ljudska posojilnica odbila hud in nevaren naval. Ko sem konec l. 1901. odstopil vodstvo Goriške ljudske posojilnice, imela je posojilnica K 158.640 deležev,

K 1.379.213'80 hranilnih vlog in K 63.014'67 rezervnega fonda. Opažati moram še nekaj, kar je jako karakteristično za Goriške razmere in morda tudi za drugod. Okoliščina, ki najbolj pojasni, zakaj nastanejo v naših den. zavodih polomi. Za celo 5-letno dobo, v kateri sem vodil posojilnico, ni bilo ni ene revizije Goriške ljudske posojilnice. Celó politični nasprotniki, ki so se hoteli polastiti vodstva Goriške ljudske posojilnice in so imeli v nadzorstvu večino, si niso dali truda in skrbi, da bi bili vsaj enkrat pregledali stanje Goriške ljudske posojilnice. Sploh dajali so mi odborniki in zadrúžniki toliko zaupanja, da bi bil lahko celo posojilnico odnesel.

Že kriza 1897. v Goriški ljudski posojilnici me je poučila, da bi bilo treba ustanoviti poleg Goriške ljudske posojilnice še drug denarni zavod, ki bi skrbel za mobilnost kapitala v deželi in bi spopolnjeval denarno organizacijo tako, da bi Goriška ljudska posojilnica počasi postala naš hipotekarni zavod, t. j. posojala le na prvo ali docela sigurno mesto na nepremičnine, poleg nje pa bi drug zavod skrbel za kredite trgovcem in podjetnikom in eventualno služil pri organizaciji gospodarskih moči v zvezi s politično organizacijo trgovstva, obrtništva in kmetijstva. Tekom svojega poslovanja v Goriški ljudski posojilnici sem moral konstatirati, da je na Goriškem razmerno premalo stalnih hranilnih vlog in jih večinoma pobira še stara posojilnica Monte di Pietà. Vsled politične in gospodarske probuje goriškega ljudstva so zahteve po kreditu trgovcem in obrtnikom in za odkupovanje sveta italijanskim posestnikom, ki so se očitno odmikali iz slovenskega ozemlja, naraščale ogromno. Bojkot 1897, katerega je goriško ljudstvo izvajalo proti italijanski gospodarski nadmoči naravnost občudovanja vredno, mi je dal konečno idejo ustanovitve Trgovske obrtne zadruge z neomejenim jamstvom. Za krize v Goriški ljudski posojilnici l. 1897, in 1900, so mi bili slovenski denarni zavodi odklanjali pomoč z motivacijo, da ima premalo jamstva. Naravno je torej bilo, da sem pri ustanovitvi nove zadruge segel po neomejenem. Štetí sem moral le na lastno moč, torej na deležni kapital, ter uvesti v večji meri reeskompt trgovskih in obrtnih menic. Proučeval sem na licu mesta različne zavode ter se konečno odločil za obliko Graške »Selbsthilfe«, to je deleže v znesku K 300— plačljive v obrokih tekom 5 let, na katere se daje predujme.

Ta sistem dovoljuje nabiranje denarja v majhnih obrokih. Posebno ugodno je, da se denar steka pravilno v gotovi dobi in

se da preračunati za dogleden čas stekanje in zbiranje lastnega denarja. Ob enem pa ta sistem tudi obeta hitro naraščanje rezervnega fonda. V rezervni fond stekajo vpisnine in pa deleži, ki se pravilno v gotovi dobi niso vplačali. Navidezna obrestna mera za posojila znašala je $7\frac{1}{2}\%$, in sicer sem štel 6% navadno menično obrestno mero, $1\frac{1}{2}\%$ pa za večji riziko in za uradovanje glede odplačevanja v tedenskih obrokih. V resnici je obrestna dajatev znašala $11\frac{1}{2}\%$, ker so se vplačevani deleži jako nizko obrestovali. Na prvi pogled zdi se to obrestovanje oderuško, dejanski se pa izvršuje pri več zavodih in še danes pri Associazione Cooperativa di Credito v Gorici, ki je bila ustanovljena pet let pred Trgovsko obrtno zadrugo. Videl sem namreč, da so naši srednji stanovi in tudi mali posestniki zajemali pri tem laškem zavodu posojila in da jim je sistem konveniral, vsled tega sem tudi kot protitežje ustanovil enako organiziran zavod. Mesto, da bi naši ljudje nosili visoke obresti v Associazione Cooperativa, naj se nabira v prospah gospodarske organizacije slovenskega dela dežele v domačem zavodu. Mali obrtnik in mali posestnik tudi nista računila, da mu nosijo okroki po eno ali nekoliko kron sploh kaj obresti od tedna do tedna. Videla in čutila sta le dejansko plačevane obresti od posojila, ter se jima ni zdelo krivično, da plačata toliko, kolikor drugod, to je 6% obresti, $\frac{1}{2}\%$ uradnine, poleg tega pa še 1% provizije za obročno plačevanje v malih zneskih od ene krone naprej na teden.

Trgovsko-obrtna zadruga torej bi morala postati »crédit mobilier«, gospodarsko oporo iskati v srednjem in malem trgovcu in obrtniku (večjih trgovin slovenska Goriška itak ni štela), torej skupljati lastni denar po malih obrokih, učiti štediti trgovca in obrtnika, ob enem jim pa dati zavest skupnosti in zavest, da se velika organizacija da ustanoviti iz združenih majhnih lastnih sredstev.

L. 1897. užival sem kot politik in deželni odbornik splošno zaupanje. Povsodi po deželi prirejal sem shode ter obudil zanimanje za gospodarsko organizacijo. Ko so leta 1897. politični italijanski nasprotniki z največjim nasilstvom, podkupovanjem in vladno pomočjo prodri pri volitvah v državni zbor, zavrelo je med goriškim slovenskim ljudstvom in moj poziv: »Pomagaj si sam, in Bog ti bo pomagal!«, je odmeval po celi deželi.

Meseca maja 1897. vršil se je ustanovni zbor T. o. z. Udeležba bila je ogromna, oglasili so se iz vseh delov dežele razumniki,

posestniki, trgovci in obrtniki, vsi pripravljene na žrtve. Ta ustanovni zbor je bil eden največjih dogodkov v mojem javnem življenju. Sprejeli so se vsi moji predlogi, tako da je delo bilo centralizirano v moji osebi, po drugi strani pa mi je bilo zagotovljeno sodelovanje vseh stanov in kar je bilo posebno važno, sodelovanje duhovništva in učiteljstva. Zavladalo je prav idealno gibanje za gospodarsko samopomoč in samoupravo.

Pravila T. o. z. bila so registrirana pri c. kr. okrožnem sodišču v Gorici dne 5. julija 1897.

Čez poletje tega leta sklenil je državni zbor sodno reorganizacijo ter se mi je od predsedstva odločno povedalo, da moram ali opustiti javno delo ali pa se me premesti uradno iz Gorice. Vedel sem, da me čaka lepa karijera pri sodišču, čutil sem se tudi zadovoljnega v svojem stanu, zato mi je bila težka odločitev. Iskati sem moral za javno delo naslednika, ki bi prevzel vodstvo gospodarske organizacije, posebno pa oživotvoril T. o. z. Tako je nastopila jesen 1897. Od vseh strani povpraševali so, kaj bo s T. o. z., od vodilne osebe pa se mi je že očitalo, da sem dajal prazne obljube in iz pričete agitacije za T. o. z. ne bo nič. Na 7. oktobra 1897. sklical sem prvo sejo načelstva, ki je štel 21 članov. Toliko število sem določil, da bi odborniki že s svojimi deleži to je K 6300 prevzeli riziko ustanovitve nase. Kajti čutil sem dobro vso idealnost svoje zamisli in nisem hotel, da bi šel ponesrečen eksperiment na deležnike same. V živem spominu imam še danes to sejo. Odborniki so bili zbrani iz vseh stanov, takorekoč predstavitelji slovenskega življa v Gorici. Med njimi vladala je iskrena solidarnost, da se je človek čutil nehote močnega med njimi in pripravljenega za vsako žrtve. Razložil sem svoj osebni položaj in da je treba skrbeti za namestnika, ki bi izvedel T. o. z. Edina, ki sta prišla v poštev odvetnik **dr. Franko** in **A. Gabršček**, sta izjavila, da se ne čutita sposobna izvesti nalogo, katero sem započel jaz sam. Drugega sploh ni bilo. **A. Gabršček** je v prijateljskem, gorkem apelu name izgovoril: »Ne moremo sicer od Vas zahtevati, da žrtvujete svojo karijero, a to stoji: ako prevzamete T. o. z., jo bomo imeli, sicer ne«. Ko sem od svoje strani apeliral na člane načelstva, da mora biti vsak pripravljen na izgubo svojega deleža v znesku K 300, ako bi se moj načrt ne dal že tekom prvega leta izvesti, so vsi brez obotavljanja pristali na to. Tako sem se odločil prevzeti T. o. z. ter še drugi dan izstopil iz sodne službe. Bila je moja največja žrtve v javnem življenju, ki je odločila o celi moji

bodočnosti, a imel sem tudi gotovost uspeha v sebi in v splošnem zaupanju. Lotil sem se intenzivno dela od jutra do večera in v dobrih 10 dneh bil je izdelan podrobni načrt vsega knjigo- in posloводства; črtal sem skoraj vse tiskovine sam, poslovnik je oksegal 63 obrazcev za vse potrebne pismene posle uradovanja. Pri drugi seji 18. oktobra 1897. bil je obširen poslovnik z vsemi prilogami odobren ter sprejet kot prvi uradnik **Ferdinand Sajovic**. V sejah 25. oktobra, 8. in 29. novembra pregovorilo se je poslovanje do najmanjše podrobnosti ter se je T. o. z. otvorila s 1. decembrom 1897. Uspeh podpisovanja je bil nad vse pričakovanje. Odlikovali so se v nabiranju posebno duhovniki in učitelji. Še danes se rad spominjam, kako sta mi, od veselja razgretim obrazom, **dr. Andrej Lisjak**, zdravnik in **Andrej Tabaj**, veroučitelj, naznanjala od tedna do tedna vedno novih članov. Na shodih tekom l. 1897. bilo je ljudstvo po celi deželi na ustanovitev T. o. z. pripravljeno, videlo se je v njej središče novega gospodarskega življenja.

Istočasno s T. o. z. se je ustanovilo Trgovsko obrtno pospeševalno društvo, bilo je vzeto na znanje z odlokom namestništva v Trstu 12. decembra 1897. To društvo je imelo namen stanovsko skupiti trgovce in obrtnike kot jedro agitacije T. o. z. Pozneje v jeseni l. 1899. stopilo je na mesto tega Trgovsko obrtno društvo, ki še danes obstoji, dasi docela ločeno od T. o. z.

Najbolj slika razpoloženje v odboru T. o. z. in po deželi oklic, katerega je načelstvo izdalo v svoji prvi seji. Glasi se: »Slovensko ljudstvo na Primorskem bije težak boj za obstanek. Kamor se ozira, od nikoder pomoči! Premožniki, ki prebivajo med nami, ne našega rodu, se nikjer ne naslanjajo na ljudstvo, nikjer mu ne služijo v podporo, v izpodbujo in vzgled. Ti imajo v rokah nakopičenega imetja, pridobljenega s trgovino in obrtjo med našim ljudstvom. Imajo v svojih rokah vse izobraževalne zavode za trgovstvo in obrtnost. Stoji in čuje nad njimi vsa javna oblast.

Najboljše gospodarske moči zajema naše naravno središče — mesto Gorica. Tje se steka vsa trgovina slovenskih pokrajin, tam se vzdržuje skoro vsa obrt. Vso to trgovino in obrt, vir vsega bogastva v deželi, zahtevajo sodeželanje laške narodnosti za-se, in z vsemi sredstvi izključujejo naše ljudi od dobička in iz boljših premoženjskih položajev. Tarejo in zatirajo našega še

priprostega trgovca in obrtnika, ako ostane zvest svojemu rodu, svojemu materinemu jeziku.

Žalostno stanje domače trgovine in obrti dokazuje, da dela vsak, ki ni našega rodu in mišljenja, na našo gospodarsko in vsled nje narodno propast. **Sami smo, vsako izboljšavo gospodarskega stanja našega slovenskega ljudstva moramo si trdo prislužiti in priboriti z žrtvami — sami.**

Naše kmečko in obrtno prebivalstvo peša in peša, ker odaja pravi in veliki dobiček sodeželanom druge narodnosti, ker je gospodarski odvisno od tujih. Osvoboditev od te odvisnosti zahteva ogromnih žrtev, boj za gospodarski obstoj in napredek je za nepoučeno ljudstvo nevaren, skoro obupen, takó, da ne omaguje pri delu le oni, kogar vodi čista in vroča ljubezen do njega. In s tako ljubeznijo navdahnjeni so ustanovili goriški rodoljubi, s pritrjevanjem prebivalstva vseh slovenskih pokrajin, zavod, ki ima kot prvi namen pomagati trgovskemu in obrtnemu stanu do samostojnosti in povzdige. Ta zavod je

Trgovsko-obrtna registrovana zadruga v Gorici z neomejenim jamstvom,

potrjena in vpisana z odlokom c. kr. okrožnega sodišča od 31. julija 1897. št. 2274.

Snovalni odbor je v svoji okrožnici od 14. maja 1897. na kratko obrazložil namen in pomen tega zavoda. Nabira naj veliko glavnico z malimi doneski od vseh pokrajin in jo obrača v prid narodni trgovini in obrti. Združi naj v svoji sredi ves obrtni in trgovski stan, da se njega člani med seboj spoznajo in si vzajemno pomagajo. Pristopen naj bode vsakomur, ki je varčen in pošten, udeleži naj se ga tudi prosti delavec.

Vsak deležnik pristopi za **pet let**. Vsi deležniki, ki so pristopili v teku enega leta, t. j. od 1. novembra do drugzega 1. novembra, **tvorijo eno družbo**, en odsek. Vsak odsek upravlja se za-se, deli zgubo in dobiček za-se. Delež znaša 130 (sto trideset) gld., ki se vplača ali naenkrat, ali v tedenskih obrokih po 50 krajcarjev, ali štirinajstdnevni obrokih po goldinarju, ali štiritedenskih obrokih po 2 goldinarja za naprej. Na vsak delež izplača se koncem petega leta 150 gld. in poleg tega čisti dobiček, koji odloči občni zbor deležnikov. Zadruga dovoljuje na vsak podpisan delež 150 gld. **posojila ali predujma**, seveda proti primernem poroštvu; na vrednostne papirje, predznambo na plačo, na **knjižne terjatve trgovcem in obrtnikom tudi brez tega**. Kolikor deležev po

130 gld. kedo podpiše, tolikokrat po 150 gld. se mu sme dovoliti predujma. Predujem se vrača s tem, da se vplačujejo tedenski obroki po 50 kr. na delež po 21 na obrestih in deležnini tako, da plačuje vsak predujmnik po 71 kr. na teden, za vsakih 150 gld. predujma. V teku petih let je povrnil predujem z vplačanim deležem in dobi čistega dobička, kolikor deležniki, ki niso potrebovali predujma.

Zadružniki, ki stanujejo v Gorici, morajo plačevati v **uradnih urah** pri zadrugi, Semeniška ulica št. 1, pred škofijo, v prvem nadstropju. Zunanji zadružniki plačujejo svoje doneske ali ondukaj, ali po želji dobe poštne položne liste ter plačujejo pri svojem poštnem uradu, ali po želji tudi pri zadružnih pooblaščenih, kateri se imenujejo po potrebi v različnih občinah in razglase v društvenih časopisih »Soča« in »Primorski list«. Iz tega se vidi, da je trgovsko-obrtna zadruga pristopna vsakomur po celi deželi, posebno malemu obrtniku in delavcu. Zadruga sprejema tudi hranilne vloge od vsakogar, tudi nedeležnika, po isti poti ter obrestuje vloge za sedaj po $4\frac{1}{2}\%$.

Prva in neobhodna podlaga razvoja trgovine in obrti je varčnost in medsebojno zaupanje. Na tej podlagi se je ustanovila Trgovsko-obrtna zadruga v Gorici ter storila prvi korak k gospodarski samostojnosti. Iz uspeha te zadruge razvidi se, ali je goriški trgovec in obrtnik razvit in vnet dovolj, da se prestopi k ustanovitvi večjih trgovskih in obrtnih podjetij.

Z ustanovitvijo in razvojem teh še-le postanemo gospodarski samostojni.

Kličemo torej vse prave rodoljube na narodno gospodarsko delo! Družimo svoje denarne moči! Z močnim denarnim zavodom v svoji sredi zmagamo v kratkem vse gospodarske ovire! Poučujmo neuke rojake, dramimo nebrižnike! Ni novec ne sme odpasti od nas brez koristi za nas! Razumniki, duhovniki, učitelji, občinski zastopniki: na delo za narodno gospodarski prospeh! Vodite ljudstvo v domače zavode, svarite ga pred najetimi priganjači, ki ga tolikanj nadlegujejo in zapeljujejo v ptuja društva, v oderuške roke! Od tam prihaja le škoda zapeljancu in celi slovenski deželi, ne pade ni novec plodno na domača tla.

Trgovsko-obrtna zadruga je ljudski zavod; plod, ki ga obrodi, je namenjen ljudstvu, ki ga je ustanovilo! V blagor in prospeh domačega ljudstva in obrtništva naj se vrši vse njeno delovanje, obrača ves čisti dobiček!

Podpisano ravnateljstvo zanaša se na Vaše blagorodje, da podpirate s tem, da vabite deželane k pristopu in podpisu deležev in prijave naznanite združnemu uradu, da dajate ravnateljstvu na prošnjo potrebna pojasnila in poročila in da konečno zastavite svoj upliv in delate na to, da trgovsko-obrtna zadruga v najkrajši dobi dospé do onega razvoja, kateri odgovarja potrebam in naravnim razmeram.

V Gorici, dne 7. oktobra 1897.

Ravnateljstvo trgovsko-obrtne zadruge:

Dr. Henrik Tuma, deželni poslanec in odbornik, načelnik. **Dr. Alojzij Fransko**, odvetnik, prvi namestnik **Ivan Dekleva**, veletržec, drugi namestnik. **Franjo Žnidaršič**, c. kr. profesor, prvi zapisovalec **Andrej Gabršček**, lastnik »Gor. tisk.« drugi zapisovalec **Ivan Berbuč**, c. kr. profesor in deželni poslanec. **Peter Drašček**, trgovec. **Andrej Jakl**, lastnik strojarne v Rupi. **Anton Fon**, krčmar in klobučar. **Jernej Kopač**, svečar. **Dr. Andrej Lisjak**, zdravnik, **Fran Pavšič**, mizarski mojster. **Ivan Suda**, lastnik hotela **Ivan Doljak**, mizarski mojster v Solkanu. **Anton Jeretič**, knjigo-tržec, **Anton Jerkič**, fotograf. **Ivan Kaučič**, veletržec. **Anton Krušič**, krojač. **Franc Mozetič**, zidarski mojster. **Ivan Reja**, krčmar. **Andrej Tabaj**, veroučitelj.«

V desetih mesecih štela je Trgovsko-obrtna zadruga že 904 člane s 1659 deleži v znesku K 497.700.

Hitri razvoj Trgovsko-obrtne zadruge in istočasno Goriške ljudske posojilnice je zahteval nujno opore in zveze z močnim bančnim zavodom. Na Slovenskem takrat nismo imeli nobene lastne banke, dotika z dunajskimi ali tržaškimi bankami pa je bila ali nemogoča ali neugodna. Od nekdanj sem bil mnenja, da je treba vse naše gospodarske moči osredotočiti v Trstu, ker je vsaka večja gospodarska organizacija vseh slovenskih krajev mogoča le v največjem trgovskem mestu ob Adriji, katerega zaledje tvorijo. Bil sem od nekdanj proti separatističnim gospodarskim težnjam kranjskim in štajerskim. Že spomladi 1898 sem dogovorno z odvetnikom **dr. Gregorinom** delal na ustanovitve večje banke v Trstu. Posrečilo se nama je pridobiti znano firmo **V. Kallister**, ki je predstavljala najmanj 7—8 milijonov mobilnega premoženja in je uživala pri vseh bankah posebno tudi pri avstro-ogrski neomejen kredit. Banka bi se morala postaviti na internacionalno podlago, vsaj na zunaj, dočim bi morale tvoriti jedro banke vse močnejše slovenske zadruge. Štel sem na Celjsko

posojilnico, Ljudsko posojilnico in Kmečko posojilnico v Ljubljani, Tržaško posojilnico, Goriško ljudsko posojilnico in Trgovsko-obrtno zadrugo. Banka v Trstu bi nosila ime **Kallister & Comp.** z neomejenim jamstvom prvega kot odprtega imetnika tvrdke, navedene zadruge pa bi pristopile kot komanditistinj, početkom s približno pol milijona kron. Pogajanja s Kallistrom imela so ugoden rezultat. Obrnil sem se na različne može in dobil od **dr. J. Šušteršiča** s pismom 25. oktobra 1898 zagotovilo, da pristopi Ljudska posojilnica, s pogojem, da bodo zadruge imele odločilen vpliv. Pri seji na domu g. Kallistra so intervenirali **Mihael Vošnjak, dr. Laginja, dr. Gregorin** in jaz ter se je sprejelo na znanje pristop tvrdke Kallister z neomejenim jamstvom, pretresla glavna vsebina pravil in organizacije banke. Obrnil sem se izidom pogajanja z g. Kallistrom in z dr. Šušteršičem tudi na takrat odločilno osebo **Ivana Hribarja** v Ljubljani. Ta pa je zavzemal kakor vedno lokalno patrijotično, precej omejeno stališče, da sodi slovenska banka v Ljubljano kot središče Slovenije. Ta fraza nam je že marsikaj dobrega odnesla in pokopala je tudi banko **Kallister & Comp.** ter s tem provzročila uprav neizmerno škodo za skupno denarno in gospodarsko organizacijo. Še danes mi je srčno žal, da smo vsled odklonitve Ljubljančanov, katerim so sledili tudi Celjani, opustili misel že skoraj ustanovljene banke hoteč čakati boljših časov. Tvrda **Kallister & Comp.** bi po svojem imenu res predstavljala internacionalno banko, imela bi po odprtem imenu Kallistra neomejenega kredita pri avstro-ogrski banki in drugod, po svoji notranji organizaciji bi pa predstavljala organično zvezo vseh večjih denarnih zavodov na Slovenskem. S pristopom Ljudske posojilnice ljubljanske bi gospodarsko bila vezana tudi najmočnejša politična stranka na Slovenskem. Leta 1898 je bilo skupno delo vseh strank še mogoče in to sporazumno delo na takem torišču kakor je Trst in v veliki banki, ki bi osredotočila vso denarno moč Slovenskega, bi imelo odločilen vpliv tudi na izboljšanje političnih razmer in premaknitev vsega našega stremjenja od malenkostnega lokalnega političnega dela proč na veliko gospodarsko polje.

Ustanovitev banke **Kallister & Comp.** bila je vsled stališča ljubljanskega župana **Ivana Hribarja** odložena in s tem žal tudi pokopana.

Z drugo okrožnico od 28. oktobra 1898 obrnila se je T. o. z. ponovno na občinstvo: »Iščimo in najdimo bodočnost le v sebi, v varčnosti, vzajemnosti in učenju. Malenkostno bi se zdelo pre-

možniku-razumniku zlaganje velikega kapitala po kroni, a svota dosedaj nabranih deležev govori glasno, da daje krona h kroni ogromno premoženje. In taka glavnica je pristopila na novo v pomoč obrti in trgovini. Ako zadruga napreduje v 5 letih tako kakor v prvem, štela bo ob koncu petletja 5000 deležev ali 1,500.000 kron lastne glavnice. Od tega je K 1,300.000 privarčene glavnice, K 200.000 pa pridobljenih obresti«.

S 1. decembrom 1902, torej po preteku prvega petletja, bilo je 2091 članov s 3144 deleži. Stanje hranilnih vlog znašalo je K 912.745'25, lastna podpisana glavnica K 943.200 vse ob neomejenem jamstvu. Eskompt znašal je K 458.196'99.

Da se ni doseglo prvotno nameravanega števila je vzrok v gori navedenem političnem in gospodarskem razporu slovenskih strank na Goriškem. Leta 1901 po ustanovitvi Centralne posojilnice hodili ste Goriška ljudska posojilnica in Trgovsko-obrtna zadruga svojo pot, naslanjale ste se na napredne, pred vsem trgovske in obrtne elemente v deželi.

Tekom leta 1902 kupila je T. o. z. najlepše stavbišče v Gorici, kjer stoji danes Trgovski dom. Po moji zasnovi in po mojem mnenju naj bi bil Trgovski dom postavljen na najvidnejšem prostoru mesta Corice kakor nepremagljiva gospodarska trdnjava, kakor znamenje bodočnosti samostojnega gospodarskega življenja. Stavbeni prostor bil je kupljen za K 51.144'65 že iz čistega rezervnega fonda.

T. o. z. je dejanski v svojem prvem petletju vršila sijajno svojo nalogo. Obudila je Goriško k intenzivnemu gospodarskemu delu ter skupila za Goriško deželo razmerno velik kapital skoraj izključno v pospešitev trgovine in obrti. T. o. z. pa je vršila tudi nameravano svojo nalogo iti ob strani Goriške ljudske posojilnice in z njeno pomočjo je Goriška ljudska posojilnica prebolela hudo gospodarsko in politično krizo leta 1900. To kaže najbolj menični eskompt T. o. z., ki je 31. decembra 1900 stal na K 141.533'72 (ob odprtem kreditu pri različnih denarnih zavodih K 350.000), dočim je ob močnejšem prometu isti 31. decembra leta 1902. znašal le K 78.600.

Uspehi l. 1900. ustanovljene narodno-napredne stranke in gospodarske organizacije, osredotočene v T. o. z. so, žal, porodile nezaupanje odločilnih oseb vodstva proti meni. Kakor pri vsakem ljudstvu, ki nenadoma in hitro pride do političnega in gospodarskega uspeha je tudi na Goriškem nastopila želja odličnejših

mož imeti več samostojne besede pri vodstvu gospodarske organizacije. Jaz od svoje strani pa sem bil trdno prepričan, da je mogoče izvesti tako težko započeto delo le s strogo centralizacijo vodstva v eni osebi in delitvijo dela v posameznosti.

Ko je bila Goriška ljudska posojilnica l. 1902. konsolidirana in je T. o. z. kazala osiguran obstoj, najsijajnejši razvoj za bodočnost, uvidel sem nujno potrebo delo deliti, ob enem pa napraviti načrt za dogledno bodočnost. Dne 21. maja 1902 sklical sem sejo zaupnikov, odbornikov T. o. z., izvrševalnega odbora narodno napredne stranke in »Narodnega sklada«. (Narodni sklad ustanovil sem bil l. 1900, v svrhu podpor za narodne zavode in za narodno delo. Stekati se je imel iz tantijem in nagrad odbornikov Goriške ljudske posojilnice in T. o. z. ter sem dejanski vse svoje tantijeme in nagrade v obeh zavodih vplačeval, kajti bilo me je od nekdanj sram, za javno delo prejemati plačila.) Bilo je to ob nakupu stavbišča za bodoči Trgovski dom. Takrat načrtal sem vse naše gospodarske in politične potrebe. Predlagal sem, da se kot nujno potrebno na združitev narodnih zavodov in družabnega življenja v Gorici nakupi Dreherjeva hiša, sedaj v lasti Centralne posojilnice. To poslopje bi bilo zadoščalo za vse družabne potrebe ter začasno sprejelo pod svojo streho Pevsko in glasbeno društvo, Sokola, Bralno in podporno društvo, ob enem pa dalo na najlepšem delu mesta hotel s 24 sobami, z lepo restavracijo in veliko prostorno dvorano. Gor. ljud. posojilnica bi se morala omejiti strogo na hipotečno delo in posebno bi se ne smela spuščati v nikake nakupe ali zidanje, dokler bi T. o. z. ne narasla toliko, da bi odplačala ves riziko za Trgovski dom in Dreherjevo hišo, kar bi se lahko zgodilo do konca leta 1905. Goriška ljudska posojilnica bi morala tudi izločiti ves ptuj denar, posebno iz meničnega eskompta in vloge drugih denarnih zavodov. Šele ko bi Trgovsko-obrtna zadruga sigurno izvedla svoj načrt glede Trgovskega doma in Dreherjeve hiše in ko bi bil splošni in denarni gospodarski položaj za dogleden čas siguren, smela bi Goriška ljudska posojilnica s pomočjo T. o. z. razširiti svoj delokrog ter zgraditi na svojem prostoru poslopje, ki bi najmanj 20 let zadoščalo vsem potrebam slovenske Gorice. Vsi moji gospodarski načrti in delitev dela bili so enoglasno sprejeti proti glasu A Gabrščeka. Že ta prva nota nesoglasja me je neprijetno zafela. Premislil sem bil sicer dobro svoje načrte, poznal sem tudi vpliv tega moža, ki je imel v svojih rokah narodno-napredno stranko in edino krepko glasilo v deželi.

Ko je konec leta 1902. bilo treba izvesti spomladi sprejete načrte, dobil je g. A. Gabršček tudi med odborniki obeh zavodov Goriške ljudske posojilnice in T. o. z. odločilen vpliv. Bil sem vedno preveč v dnevnem delu zarit, da bi upošteval družčinske odnošaje in prihajal med somišljenike. T. o. z. sklenila je zgraditi Trgovski dom proti mojemu načrtu. Kar me je posebno osupnilo, je bilo, da so člani načelstva in nadzorstva enoglasno moj načrt zavrnil. Zahteval sem, da mora nameravana stavba Trgovskega doma obdržati polno svojo finančno vrednost, to je, da se ne sme prodreti glavnega zidu, da se mora izkoristiti ves stavbeni prostor za trgovino in obrt in ne napraviti iz njega Narodnega doma. Ideja Narodnega doma se je po časopisju in v stranki ventilirala najživahnejše posebno pa s trenutkom, ko sta denarna zavoda Goriška ljudska posojilnica in T. o. z. kazala tako lep razvoj. Ni je bilo zadržati ter sta **A. Gabršček** in **dr. Treo** prodrla z nasvetom, da se v Trgovskem domu napravi veliko dvorano in gledališče. Ker stavbeni prostor ni zadoščal, morala je dvorana segati v celo krilo poslopja samega. V Goriški ljudski posojilnici pa je načelstvo in nadzorstvo enoglasno sklenilo, prezidati hišo. S tema dvema sklepoma sem uvidel, da je bilo moje stališče omajano in da je prišel čas, da se poslovim. Težko mi je bilo! Pet let ogromnega dela, učenja, prevdarjanja in uspevanja bilo je za menoj! Sedaj šele bi imel seči globlje v gospodarsko življenje, oprt na moše, ki bi priznavali moje uspehe in moje vodstvo. Eno in drugo se je odklonilo. Najbolj me je težila misel, da ni nikogar, ki bi se z ljubeznijo oklenil gospodarskega dela, ki bi imel jasne načrte in cilje za naprei.

Prvega aprila 1901 jela je bila delovati mizarska zadruga v Solkanu. Bila je tudi moja ustanova. Pri ustanovitvi so mi šli na roko državni poslanec baron Schwegel in Šuklje ter referent v trgovskem ministrstvu. Registrirana je bila že 28. maja 1900. Hotel sem ž njo pokazati, kako se financira večje industrijelno podjetje. T. o. z. bi sploh morala rešiti vlogo kreditnega zavoda za obrt in trgovino brž, ko bi prvo organizatorno delo premagala. Po dolgem pripravljanju zahajal sem v Solkan skoraj poldrugo leto vsak teden, pripravil sem ondotne mizarje, da so sledili mojemu vodstvu ter sprejeli moj načrt. T. o. z. imela je dati potreben denar za ustanovitev mizarske zadruge ter si ohraniti nadzorstvo in dejansko vodstvo po meni toliko časa, da bi Mizarska zadruga nabrala dovolj lastne glavnice. Mizarji podpisali so 72 deležev po K 300— in 3 deleže po K 150—, vsega K 22.050

k temu trojno jamstvo v znesku K 66.150 ter se obvezali svoje izdelke postaviti v skupno skladišče. Na vplačane deleže, trojno jamstvo in zalogo dala bi T. o. z. odprtega kredita do 50⁰/₀ polnega kritja. Trgovinsko ministerstvo pa je dovolilo K 17.000 za nakup strojev pri tvrdki g. Tönnies v Ljubljani in istočasno K 3000 kot izredno štipendijo v svrhu proučevanja trgovinskih razmer v orijentu in organizacije trgovine z mizarskimi izdelki tam. Teh kreditov nisem hotel porabiti, dokler bi Mizarska zadruga ne stala trdno na lastnih nogah. Mizarska zadruga imela je lastno prodajalnico v Trstu in veliko skladišče v Solkanu. Oboje bilo je kupljeno z denarjem T. o. z. Predno pa bi se izgradila tvornica in uvedel mašinelni obrat, zahteval sem od združnikov mizarjev, da skrbе za zložitev lastnega obratnega kapitala. Razložil sem, da je T. o. z. kreditirala le v svrhu ustanovitve do onega zneska, ki je bil dvojno pokrit z deleži in blagom, do katerega je smela po lastni moči in po moči članov Mizarske zadruge, da pa se Mizarska zadruga razširi le s pogojem, da se člani obvežejo za 10 let ter puščajo od vsakih K 20— izročeni izdelkov K 2— za nabiranje lastne obrestne glavnice. Mizarska zadruga bila je sprva zasnovana tako, da ni imel noben član pravice do obresti in dividende, marveč se je moral dobiček stekati v posebne pričuvne zaloge do višine podpisanih deležev poleg splošnega rezervnega fonda. Šele po zavarovanju vseh podpisanih deležev bi obresti deležev in dividenda šle po vsakoletnem sklepu občnega zbora združnikom. Tem določilom pravil so se bili mizarji že s početka podvrgli, branili pa so se odločno 10-letne obveze in puščati poleg posebnih pričuvnih fondov še na izdelkih 10⁰/₀ izplačilne cene. Ko so se vršila ta pogajanja in sem mizarjem zagrozil, da T. o. z. odtegne svoj kredit, ako se ne podvržejo, vstopil je kot član Mizarske zadruge g. Rudolf Konjedic. Ta je mizarjem izjavil, da prevzame on in njegova družina toliko deležev, da bo imela nad polovico glasov s pogojem, da se pravila spremene v smeri, da se bo volilo ne več kakor dotorej po številu članov marveč po številu deležev in z daljšim pogojem, da mu načelstvo in nadzorstvo Mizarske zadruge izroči splošno pooblastilo, da torej g. Rudolf Konjedic postano samostojen voditelj zavoda. Pri izrednem občnem zboru meseca decembra 1902. so mizarji s 44 glasovi proti enemu sprejeli ponudbo g. Rudolfa Konjedic ter sklenili v tem smislu premembo pravil. S tem trenutkom je bilo moje delo v Mizarski zadruzi končano. Nisem hotel imeti niti najmanjše ingerence več, ker

je zavod postal zame privatno podjetje g. Rudolfa Konjedic in njegove družine.

Proti mojemu poročilu kot finančni in pravni svetovalec Trgovske obrtne zadruge se je odprti kredit Mizarski zadrugi po predlogu g. R. Konjedica povišal na K 120.000, kar je po mojem mnenju presegalo moč iste. Računil sem, da sicer s podvojenim številom deležev vsled pristopa družine Konjedic naraste kreditna moč Mizarske zadruge, a vsled razširitve mašinelnega obrata in lastne trgovine z mizarskimi izdelki po drugi strani tudi obveza in ne bo mogoče vladati previsokega kredita. Slutil sem tudi, da se bo kredit pri T. o. z. razširjal bolj in bolj, ker je bil voditelj Mizarske zadruge ob enem tudi član vodstva T. o. z. in v najbližji prijateljski dotiki z odločilnim možem v T. o. z., g. A. Gabršček. Kredit Mizarske zadruge pri T. o. z. dosegel je l. 1902. 500.000 kron.

Vse te okolščine: zavrnitev mojega splošnega gospodarskega načrta, zgradba Trgovskega doma, pregradba posojilnice in prememba v Mizarski zadrugi, so me napolnile z globoko skrbjo za bodočnost. Nikdar v življenju nisem čutil take tesnosti in pobotosti nego konec l. 1902., ko sem zapustil Goriško ljudsko posojilnico, Trgovsko obrtno zadrugo in Mizarsko zadrugo. Očitalo se mi je že ponovno, da nisem postopal vestno, kajti ako sem ustanovil te zavode docela sam, po svoji zamisli, moral bi se staviti v bran osebam, ki so po mojem prepričanju bile sposobne zavesti zavode na poševno pot. Moram odkritosrčno priznati, da sem imel sicer upravičene dvome o sposobnosti oseb, ki so se polastile G. lj. p., T. o. z. in M. z., a imel sem tudi trdno upanje, da se iste s trenutkom, ko prevzamejo odgovorna mesta osvestijo in zavedo odgovornega posla. Saj je bil v načelstvu in nadzorstvu G. lj. p. in T. o. z. cvet našega razumništva in med njimi dr. Dragotin Treo in dr. Rudolf Gruntar. V trenutkih dvoma se mi je včasih zdelo naravnost prevzetno misliti, da sem le jaz poklican voditi te zavode in da bi drugi mlajši razumniki ne imeli ljubezni do stvari in sposobnosti dovolj, da bi po meni zapričeto delo ne razvili tem sijajnejše. Znano pa mi je po drugi strani tudi bilo, da se ni šlo le za prevzetje G. lj. p., T. o. z. in M. z., marveč, da se je sistematično delalo na to, da se me izpodrine od vsakega «oličkaj vplivnega mesta, da se me gospodarsko in politično docela izolira. Bil sem tudi nehote priča, ko so se postavili A. Gabršček, dr. Gruntar in R. Konjedic na stališče, da hočejo sami prevzeti politično in gospodarsko vodstvo

in da ne potrebujejo nikakega mojega varuštva več. Na vprašanje dr. R. Gruntarja, »kaj ko bi se postavil (dr. Tuma) v bran?« — dobil je odgovor A. Gabrščka: »Imam »Sočo«, ni treba drugega nego razglasiti, da je zasejal najprej politični razdor z dr. Gregorčičem, sedaj pa ga išče z nami, vse iz želje po samovladi, in obsojen bo«. — Spoznal sem, da se moje stališče ne da več vzdržati in sem tudi sklepal, da bi moje sodelovanje pri zavodih le škodilo, ker bi v posvetovanja in skepe prinašalo nesoglasje, ki bi dobilo vsled neugodnih političnih razmer večjega pomena. Tako sem konečno uvidel, da se moram odtegniti. Vodstvo Goriške ljudske posojilnice je prevzel dr. Treo, Mizarske zadruga R. Konjedic in Trgovske obrtne zadruga A. Gabršček.

Po mojem odstopu l. 1903. pokazala se je takoj nova smer v gospodarstvu. Poseben konsorcij nakupil je hotele »Zlati jelen« ter ga plačal nad ceno, T. o. z. pa je kupila »Südbahn-Hotel« tudi nad ceno. Obratovanje je prevzel isti konsorcij. **Skoraj vsi člani pa so bili istočasno člani načelstva ali nadzorstva Goriške ljudske posojilnice in T. o. z.** Že to razmerje na sebi bilo je skrajno nezdravo. T. o. z. je financirala nakup obeh podjetij. Odprtega kredita je bilo konsorciju odkazanega takoj od početka K 200.000, ki se je naposled dvignil do K 300.000 brez vsakega pravega kritja. L. 1904. dogradil se je Trgovski dom. Nameravalo se je sicer s početka ustanoviti posebno društvo za vzdrževanje Trgovskega doma ter so člani načelstva in nadzorstva Goriške ljudske posojilnice in T. o. z. in zavoda sama podpisala 476 deležev po K 300— a izvedlo se tega ni. Glede podjetja pri »Zlatem jelenu« in hotela »Südbahn« sem bil takoj iz početka gotov neuspeha, ker so bili vsi člani konsorcija neveselji in skoro tudi needini med seboj.

Splošni gospodarski položaj v Avstriji je bil od l. 1902. naprej zelo ugoden. Denarja je bilo obilo in Goriška ljudska posojilnica in T. o. z. dobivale ste od povsod zaupanega denarja. Posebno je bil ugoden gospodarski položaj na Goriškem, kjer se je gradila najprej deželna Vipavska, potem pa državna, Bohinjska železnica. Trgovina in obrt v deželi je oživela, zaslužka je bilo dovolj in s pomočjo denarnih zavodov ustanovljale so se po vrsti trgovine in obrti tako, da je mesto Gorica dobilo drugo, skoraj slovensko lice. Kazalo se je, da si Goriški Slovenci v kratkem osvoje središče z razumnim in pogumnim gospodarskim delom. Prva moja bojazen je plegla in bil sem gotov, da se zavodi okoristijo ugodnega položaja ter smatral, da je moja oseba po-

stala res odveč. Lotil sem se dela sebeizobrazbe in od l. 1905. predelal intenzivno vse svoje splošno znanje. Pri obilem delu v pisarni in samoizobrazbo niti nisem sledil več, kaj se okoli mene godi, dokler se pričetkom l. 1905. niso oglasili goriški trgovci in obrtniki po deputaciji ter me naprosili, da bi prevzel reorganizacijo Trgovsko-obrtnega društva in T. o. z. ter iz njih iztisnil vpliv g. A. Gabrščka. Od desetero članov hotelskega konsorcija jih je osem odločno zahtevalo, da naj uvedem likvidacijo konzorcija hotelov pri »Jeienu« in »Südbahn«. Stavil sem pogoj, da se postavijo na čelo možje, katere bi jaz določil ne glede na politične stranke, za Trgovsko obrtno zadrugo pa sem stavil pogoj, da se sestavi agitacijski odbor za Trgovsko obrtno zadrugo l. 1905., ki bi svoje kandidate v načelstvu in nadzorstvu sporazumno z menoj imenoval. Pripravil sem vse za likvidacijo konzorcija ter se je takrat tudi nudila prilika, da bi konzorcij brez škode za člane likvidiral. Dr. Treo, ki je bil ves čas predsednik nadzorstva T. o. z. in predsednik načelstva Goriške ljudske posojilnice in na katerega sem se obrnil, mi je svoje sodelovanje odklonil, ob enem pa izjavil s pismom 20. februarja 1905.: »da za kreditno poslovanje zadruga, odkar je pravni konsulent zadruga, prevzame nase polno odgovornost tako, da bi (jaz) to poslovanje ne mogel smatrati za utemeljen razlog spora med njim ali Gabrščekom, ki je v tej zadevi **vedno sledil mojim (dr. Treovim) nasvetom**, odkar je bila zavožena stvar s hotelom »Südbahn«. Iz tega razloga bi daljno poslovanje tudi ne moglo utemeljevati Tvojega nastopa proti zadrugi.« Do kake akcije pa ni prišlo, ker je g. Gabršček pregovoril člane konzorcija, da so mi preklicali pooblastilo, odplašil ugledne trgovce, ki bi imeli stopiti v odbor trgovskega-obrtnega društva, da niso hoteli sprejeti tega posla in je organiziral svoje zaupnike za volitev v Trgovsko-obrtno zadrugo, da zagotovi odločno večino. Ob enem pa tudi možje, ki so se obrnili name, niso imeli poguma, javno nastopiti proti njemu. Sicer jim ni bilo zameriti. Trgovci in obrtniki napredne strani bili so razpostavljeni terorizaciji klerikalne »Goriče«, isti klerikalne strani pa še hujšemu napadu »Soče«; vsa inteligenca brez izjeme dr. Treo, dr. Puc, dr. Šorli, dr. Podgornik, dr. Janc itd. je bila tesno okoli Gabrščka. Zato je smel nastopati, kakor kaže njegova okrožnica, ki se glasi:

»Cenjeni g. N.

Pošiljam Vam pooblastilo za Trgovsko-obrtno zadrugo. Vaš trud bo primerno plačan. Hočem enkrat spraviti ogromno večino

glasov skup, da se zavežejo jeziki drznih hujskačev, ki hočejo ribariti v motni vodi. Naberite torej podpise v 10 dneh, kdor podpisati ne zna, pa napravi † in dve priči. Ena priča bodite vselej Vi. Pooblastila glasijo se na pisatelja g. dr. Ivo Šorlija.

Ako bi bili Vaši člani še odkod nadlegovani, pokažite vsakomur duri. Opozorite člane, da odslovijo, pa prav rezko, vsakogar, ki bi jih nadlegoval.

Prihodnjič dobite za poverjenišтво primerno nagrado.

Da ste mi zdravi

Vaš

A. Gabršček.

Okrožnica dosegla je poln uspeh. — Gabršček in pristaši so bili izvoljeni v načelstvo T. o. z. menda enoglasno. Da se onemogoči vsak daljni poskus premeniti načelstvo in nadzorstvo so se predrugačila tudi društvena pravila, registrirana s sklepom 24. decembra 1905. S tem je bila usoda T. o. z. zapečatená. V smislu teh pravil imeli so pravico voliti v načelstvo in nadzorstvo, spremeniti in razdružiti zadrugo le člani z glavnimi deleži, to pa so bili le zanesljivi politični pristaši g. A. Gabrščeka. Politika in denarno gospodarstvo sta bila tako stalno in tesno zvezana. Naslednje leto premenil se je tudi notranji ustroj T. o. z. Dotična okrožnica povdarja, »da dosedanja stara pravila niso bila znabiti kaka posebnost in da se mora modernizirati T. o. z. potrebam in zahtevam sedanjega časa. Tako postati ima T. o. z. povsem nov modern zavod, edini te vrste na Slovenskem. Velika bodočnost čaka ta zavod, neizmerno dobrega se bo iz tega zavoda dobivalo. T. o. z. bodi glavna denarna sila Goriških Slovencev. Danes je to — in tako ostane. Vsi prijatelji take vrste napredka naj se je oklenejo in naj ostanejo zvesti sobojevniki za gospodarski preporod Slovencev na Goriškem«. (Meseca julija 1906.) S tem bil je odpravljen zadnji sled T. o. z., kakor je bila ustanovljena po meni. T. o. z. je bila po osebah, ustroju in ciljih drugačna.

Splošni gospodarski položaj kazal je od l. 1906. naprej negotovost, ki se je od leta do leta višala. Prihajala so mi od slovenskih denarnih zavodov vprašanja glede položaja T. o. z. katera sem odklonil iz razloga, da kot politični nasprotnik ne morem dajati informacij. Sam izstopil sem po premembi pravil tudi kot član T. o. z. Že l. 1907. bili so krediti, dani posameznim tvrdkam, nesorazmerni. Tako je predsednik T. o. z. sam meseca junija 1907. imel pri Goriški ljudski posojilnici in T. o. z. od-

prtega kredita K 143.000—, Mizarska zadruga okoli K 400.000—, drugi trgovci in obrtniki večinoma člani načelstva in nadzorstva T. o. z. ali Goriške ljudske posojilnice pa znatne zneske, skupaj nad K 800.000— vse le nezadostno krito. Že takrat jelo je primanjkovati T. o. z. tekočega denarja, dokler ni priskočila Zveza slovenskih zadrug v Ljubljani z večjim odprtim kreditom K 600.000. Ta izdatna svota pa se ni porabila za sanacijo že takrat neugodnih razmer v T. o. z., marveč še v povišanje danih kreditov, da so l. 1908. krediti dosegli toliko višino, da ni bilo misliti, da jih sploh kak denaren zavod še prevzame, **so torej postali imobilizarni**. Ob enem pa je bilo v poslopih in inventarju imobiliziranih drugih K 800.000—. Ko sem dobil l. 1909. bilanco za l. 1908. v roke sem konstatiral, da T. o. z. plačuje za ptuj denar visoke obresti, da poslopja nosijo okoli $1\frac{1}{2}\%$ in da se od izgube iz obratovanja hotela »Südban« odpisujejo znatni zneski na breme T. o. z. Spomladi 1909. je bil nastopil v Gorici polom največjega italijanskega denarnega zavoda Banca Popolare. Vlada je bila priskočila z dvema milijonoma posojila ter izročila sanacijo banki Commerciale v Trstu. Ker sem po splošnem gospodarskem položaju bil prepričan, da se nam bliža precej ostra gospodarska in denarna kriza, ker sem videl pri T. o. z. imobiliziranega najmanj poldrugi milijon obratnega kapitala, sem vedel, da je ostali del obratnega kapitala skoraj le zaupan denar od različnih zavodov ali večje hranilne vloge, ker je bila priložnost sporedno z Banco Popolare od vlade doseči izdatno pomoč, poklical sem k sebi dr. K. Podgornika, katerega sem poznal kot najzvestejšega pristaša g. A. Gabrščka, mu na kratko razložil obupen položaj T. o. z. ter svetoval, naj T. o. z. takoj stori korake, da se fuzijonira s kakim večjim denarnim zavodom. Omenil sem Živnostensko banko, da potom iste pridobi vladno posojilo in sanira T. o. z., ne da bi prišle v javnost nje žalostne razmere. Dr. Podgornik sam je neverno poslušal in kakor se je pozneje izjavil, so moj nasvet še bolj neverno sprejeli gospodje, ki so stali na čelu političnega in gospodarskega gibanja na Goriškem. Storilo se ni ničesar! Že jeseni istega leta 1909. je denarni položaj pritisnil T. o. z. in ta iskajoč plačila tirala je v konkurz tvrdko A. Z. & R. K. z železnino, ki je imela K 120.000— odprtega kredita, ne glede na to, da je bil odprt imetnik te firme Rudolf Konjedic in je ta po Mizarski zadrugi imel pol milijona pri T. o. z. na menicah, na katerih je figuriral kot akceptant. S tem je T. o. z. naravnost ubila kredit Mizarske zadruge in svoj ter je

morala slediti kriza tem preje. Zaman je bilo moje posredovanje kot odvetnik v imenu družine Konjedic, da bi se ustavil konkurz Mizarske zadruge s tem, da bi družina Konjedic vplačala a fondo perduto T. o. z. K 100.000 in bi T. o. z. prevzela Mizarsko zadrugo v mirno likvidacijo. Voditelji T. o. z. mesto da bi razumno nastopili in proučili položaj, odklonili so to poravnavo, četudi so bili istočasno upniki Mizarske zadruge voljni sprejeti poravnavo za 40⁰/₀ terjatev v znesku K 85 000.—. Jeseni 1910 moral je g. **A. Gabršček** na zahtevo Kreditne banke odstopiti ter je prevzel sanacijo dovetnik **dr. Treo**. Ko so se meseca oktobra 1910. konsortisti hotela »pri Jelenu« obrnili name, skušal sem, da bi se združno in sporazumno sanirala zadeva konzorcija in istočasno s T. o. z. Izrekel sem dr. Treo svoje mnenje, da je T. o. z. absolutno izgubljena in ji ne kaže družega nego likvidirati, da je prvi korak odkritost, da je sklicati izvanredni občni zbor, ugotoviti primanjkljaj T. o. z., ki je takrat znašal po moji trditvi najmanj K 300.000.—, pozvati deležnike na kritje tega zneska, ob enem pa podvreči se Živnostenski banki, da prevzame sanacijo. Dr. Treo je odklonil vsako vmešavanje ter je samozavestno trdil, da izgube nikakoršne ni, da ima zagotovljeno vladno pomoč in da izvede sanacijo sam, ne da bi potreboval od koga svetov. Tako tudi nisem mogel dejanski mnogo pomagati hotelskemu konsorciju, ki je imel plačati K 300.000. S to vsoto bila bi tudi T. o. z. rešena. Po tej odklonitvi dr. Treo bil sem prepričan, da je T. o. z. izgubljena. Tu moram žal opaziti, da so naši denarni zavodi, ki so imeli opravil s T. o. z., dokler je bil denarni trg odprt, brez vsacega pravega kriterija dajali T. o. z. na razpolago precej mastnih kreditov. Nikomur ni prišlo na misel, pregledati, kako T. o. z. stoji s hranilnimi vlogami in kako ogromni in nezavarovani so odprti krediti. Nasprotno pa, ko je nastopila v T. o. z. akutna kriza, se ni nikdo od tistih denarnih zavodov zganil, da bi resno posredoval. Lahko trdim, da so bili krediti, dani T. o. z., dani med političnimi prijatelji g. A. Gabrščeka. Ko je novembra 1910. zastopnik Živnostenske banke pregledal T. o. z., videl je komaj hranilne vloge ter tudi že izjavil, da ne more prevzeti sanacije. In vendar ni bilo še prepozno, vendar se je takrat brez težave dalo dobiti vladno podporo. Moralo se je po večjih zavodih prevzeti poslopje Trgovski dom in z malo dobre volje bi se dalo vplivati tudi na deželni odbor, da bi odkupil hotel »Südbahn«, katerega nujno potrebuje za deželni dvorec. Z odkritostjo in jasnimi računi bi se deležniki brez družega dali

pridobiti za kritje primanjkljaja v najmanjšem znesku K 300.000 in ako bi Živnostenska banka prevzela sanacijo, bi se tudi preprečila panika, ki je jela nastopati. Moram torej pribiti, da so vse denarne banke v odločilnem trenutku pustile T. o. z. na cedilu in da je vsaka gledala, kako reši svojčas po nepotrebnem zaupani kredit. Moram tudi grajati, da se je v Gorici otvorila filijalka Kreditne banke v Ljubljani, ki je za Goriški trg očitno prešibka ter se mora sama zalagati iz centrale, za katero stoji itak Živnostenska banka. Namesto da bi Živnostenska banka prevzela T. o. z. kot svojo filijalko z vladnim posojilom in odkupila Trgovski dom za svojo rabo, se je brez prevdarka in brez finančnega načrta od vseh strani postopalo, T. o. z. pa se je prepustilo nezaslišanemu mečkanju, za likvidacijo prav malo sposobnih ljudij. Tako je nastopil polom T. o. z. in danes je vprašanje ali se reši konkurza ali ne. Že sedaj je izpodbito vsako zaupanje v deželi, je obupen zastoj vse trgovine in industrije, konkurzi se vrše od jeseni 1909. neprenehoma naprej. Konkurz T. o. z. same pa bi položaj poostril tako, da se pač za 10-letje ne bodo dale ozdraviti gospodarskih razmer. Iz napovedanega sledi brez druzega, da je T. o. z. prišla v insolventnost **1. ker je zaimobilizirala prevelik del svojega obratnega kapitala, to je najmanj poldrug milijon v poslopih in odprtih, ne dovolj kritih kreditih takrat, ko je bil zaupani denar vsled ugodnega splošnega gospodarskega in denarnega položaja v obilici na razpolaganje, 2. si ni pustila za slučaj pomanjkanja denarja najmanjše rezerve.** Takrat, ko se je kriza bližala, ko je bila že immanentna, ni nikdo od članov načelstva in nadzorstva konstatiral dejanski položaj, a tudi večji denarni zavodi na Slovenskem, ki so stali v denarni zvezi s T. o. z. se niso brigali zanjo, še manj pa so skrbeli za sanacijo ob pravem času.

Zato danes smelo trdim, da nimamo še nikake organizacije našega denarnega trga, da se sploh o kakšni organizaciji, ki presega dnevne potrebe, ne sme govoriti.

Associazione Cooperativa, ki le bila l. 1892. v Gorici ustanovljena z istimi pravili kakor T. o. z. in posluje še danes na isti podlagi, imela je konec l. 1912. okroglo K 550.000 rezervnega fonda. Kakor se je T. o. z. jelarazvijati, bi po isti poti že danes imela enak če ne višji rezervni fond. Tudi Associazione Cooperativa se smatra kot član organizacije italijanske liberalne stranke in podpira vsestransko politično gibanje lastne stranke. A ni zapustila previdno načrtane gospodarske poti. T. o. z. pa je s svojim na-

čelnikom zvezala vse svoje dejanje in nehanje s političnim stremljenjem narodno napredne stranke na Goriškem istega načelnika, kateremu je vsa napredna inteligenca brez misli sledila čez drn in trn tako, da je bilo težko ločiti politično gibanje stranke od gospodarskega stremljenja zasebnikov. Sicer se je vsak poskus najmanjše graje postopanja T. o. z. zadušil s terorizacijo v strankinem glasilu »Soča«. Ta je mene često zadela!

Posledice gospodarske krize zadele so občutno tudi Goriško ljudsko posojilnico, ki je glasom sklepa za XXIX. upravno leto padla na K 1,022.156'02 hranilnih vlog in K 57.012 deležev od najvišjega stanja konec leta 1908. z K 1,727.304'70 hranilnih vlog in najvišjega stanja deležev konec leta 1900. s K 168.800'— . Rešitev položaja leži še vedno v akciji večjih denarnih zavodov, ki morajo prevzeti Trgovski dom, izposlovati vladno posojilo, uvesti moratorij dolžnikov, prodati hotel »Südbahn« ter po pravilnem računu razdeliti izgubo na zadružnike. Poznam Goriško ljudstvo in še danes vem, da isto pokrije izgube brez obotavljanja, ako se nastopi z odkritimi računi in ako žrtvujejo s prevzetjem Trgovskega doma hotel »Südbahn« oni faktorji, ki so zato dovolj močni in poklicani pomagati.

Zgodovina T. o. z. kaže, da se da z vnemo, vestnostjo in pridnostjo ustvariti mogočno gospodarsko gibanje iz najskromnejših početkov in nasprotno da brez znanja, jasnega načrta in gotovih ciljev za bodočnost, brez pregleda na gospodarsko in posebej denarno gibanje, brez nepristranosti pri dajanju kreditov, ni mogoče najtrdnjšega zavoda ohraniti. T. o. z. bila je ustanovljena pod takimi avspicijami, da je bilo nemogoče misliti, da se ta zavod enkrat ustanovljen sploh da razsuti. Gospodarsko gibanje na Goriškem, v središču katerega je bila T. o. z., služilo je po celem Slovenskem kot vzgled in vspodbujó. V Trstu in drugod zasnovalo se je po nje primeru trgovske obrtne zadruge, danes mora Goriška služiti nasprotno za primer, kako se ne sme gospodariti in kako se izpodkoplje tudi najmočnejši zavod.

Občni zbor Zadružne Zveze v Celju.

Dne 17. aprila se je vršil ob 10. uri dopoldne v mali dvorani Narodnega doma v Celju VIII. redni občni zbor Zadružne Zveze v Celju z sledečim dnevnim redom:

1. Otvoritev občnega zbora in poročilo predsednikovo.

2. Čitanje zapisnika zadnjega občnega zbora.
3. Splošno poročilo o letu 1912.
4. Poročilo o računskem zaključku za leto 1912.
5. » o revizijskem poslovanju v letu 1912.
6. » o blagovnem oddelku.
7. » o organizatoričnem delovanju.
8. » o »Zadrugi«.
9. » nadzorstva.
10. Čitanje revizijskega poročila Splošne zveze na Dunaju.
11. Določitev deležnih obresti za leto 1912.
12. Potrditev računskega zaključka za leto 1912.
13. Določitev letnih prispevkov.
14. Slučajnosti.

Ad 1.

G. dr. Božič otvori kot predsednik občni zbor, pozdravi navzoče, posebno pa še g. barona dr. Störcka, predsednika Splošne zveze avstrijskih kmetijskih zadrug na Dunaju in gosp. Čebularja, revizorja omenjene zveze. Dobrodošla! G. baron Störck je tekom svojega delovanja kot predsednik Splošne zveze kazal vedno naklonjenost tudi nasproti slovenskemu združništvu, predvsem tudi napram Zadrugi Zvezi v Celju. Njemu se ima slednja v prvi vrsti zahvaliti, da je dobivala od c. kr. poljedelškega ministrstva znatno podporo. Dolžni smo mu torej hvalo in ga radi tega še enkrat prav toplo pozdravljam. Dalje naznanjam, da g. Mihael Vošnjak, starosta in ustanovitelj slovenskega združništva opravičuje svojo odsotnost z sledečim dopisom:

»Hvala lepa za vabilo na občni zbor! Žal mi je, da se zaradi bolehanja ne morem tajistega udeležiti! Čestitam Zvezi k 30-letnici z željo nadaljnega dobrega delovanja!«

Nadalje prečita tudi sledeče brzojavne in pismene čestitke:

»Po drugih opravkih zadržan, se žalibog ne morem odzvati Vašemu cenjenemu vabilu na slavnosten občni zbor.

Čestitam pa tem potom slavni Zadrugi Zvezi na dosedanjih nemalih uspehih na polju združništva in želim, da bi ista nadaljevala svoje nesebično in plodonosno delo tudi v bodoče v korist gospodarskega osamosvojenega slovenskega naroda.

Z odličnim spoštovanjem
Dr. Rybař m. p.«

»Potrjujemo prejem vabila na Vaš občni zbor, ki se bode vršil dne 17. t. m.

Obžalujemo, da omenjenega dne ne moremo prisostvovati zborovanju, tembolj ker bodete praznovali 30-letnico ustanovitve Vaše Zveze. Blagovolite torej sprejeti naše najiskrenejše čestitke ter želje, da bi zamogli še dolgo vrsto let uspešno delovati v blagor slovenskega naroda.

Z združnim pozdravom:
Zveza slovenskih zadrug v Ljubljani«.

»Primili smo Vaš štovani poziv (vabilo) na združni kongres, koji nameravate držati 17. aprila 1913.

Veoma smo Vam zahvalni što nas se sećate i baš stoga mnogo nam je žao, što samo na ovoj zahvalnosti moramo ostati. Da su druge prilike, mi bismo se svesrdno odazvali Vašem pozivu i uputili bismo svoje izaslanstvo na Vaš kongres. Ovako — moramo se ograničiti da Vam samo pismeno poželimo srećan rad kongresa, a Vašem uglednem adrugarstvu da uvek i u napredak korača stalnim putem napretka, podižući harmonično sve snage svojih zadrugara: ekonomsku, umnu i moralnu na dobre naše mile braće Slovenaca, koje su nam tak blizu srcu.

Sa zadrugarskim pozdravom
Glavni Savez Srpskih Zemljoradničkih
Zadruga u Beogradu.«

»Žalimo, što naš odaslanik nije mogao prisustvovati današnjoj Vašoj skupštini, kojoj želimo najbolji uspjeh, a svim skupštinarima šaljem bratski zadrugarski pozdrav. Zdručni savez, Spljet«.

»Pozdravljajuć okupljenu braću zadrugare želimo koristan, sretan, uspjesan rad. Savez srpskih zadruga na Primorju, Dubrovnik«.

»Proslavu 30-godišnjeg jubileja i mi Vam najsrdahnije čestitamo i želimo iz svega srca bratskoj slovenskoj združnoj misli i u buduće što većeg uspjeha i napretka.

Sa zadrugarskim pozdravom:

Savez srpskih zemljoradničkih
zadruga u Zagrebu.«

»Ústřední jednota českých hospodářských společenstev v kraiovství Českém v Praze projevuje dnešní Vaší 30 lete jubilejní valné hromadě srdečné přání hojného zdaru. Dvořák, Blažek«.

»Děkujeme Vám za laskavé pozvání na Vaši 30tiletou jubilejní valnou hromadu, které bohužel osobně se účastniti, blahopřejeme Vám však co nejsrdečněji k docileným výsledkům a přejeme dalšímu konání Vašemu všechno nejlepší.

S družstevním pozdravem:

Ustřední svaz českých hospodářských
společenstev v markrabství Moravském v Brně«.

»Za lask. nám zasláné pozvání k Vaší valné hromadě dovolujeme si Vám vzdáti upřímné díky, litujeme však, že není možno se nám této účastniti.

Přejíce Vašemu jednání a další Vaši blahodárné činnosti na poli družstevním mnoho zdaru poručíme se

s družstevním pozdravem

Jednota českých hospodářských společenstev ve vedodství Slezském, Opavě«.

G. baron Störck prinaša pozdrave Splošne zveze avstrijskih kmetijskih zadrug na Dunaju ter od navzočih živahno pozdravljen spominja v svojem govoru predvsem 30-letnega obstoja »Zveze«. Zveza je bila ustanovljena l. 1883. G. inženir Mihael Vošnjak je bil, ki je od 70. let na jugu monarhije prvi sistematično razširjal zadružništvo ter ustanovil tudi Zvezo. Obžaluje, da mu ni mogoče se velezaslužnemu ustanovitelju Zveze za njegove zasluge osebno zahvaliti. Nadalje omenja, da se kmetijsko zadružništvo v Avstriji zelo razvija; toda tudi razne težkoče se večajo, posebno v zadnjem času radi vladajoče denarne krize. Ako hočemo, da uspevajo naše zadruge tudi v teh hudih časih, potem se moramo strogo držati preskušenihi zadružnihi načel, Zadruge so občekorisni zavodi, niso dobičkarska podjetja, temveč delujejo le za svoje člane in ne za osebno korist načelstev. Pravilno postopanje v kreditnem poslovanju, najstrožja disciplina, trdno skupno delovanje, posebno v skupni denarni centrali: to so najboljša sredstva za odstranitev raznih težkoč v kritičnih časih. — Govornikova izvajanja so žela obilo priznanja.

Predsednik se zahvali baronu Störcku za njegova izvajanja ter preide k II. točki dnevnega reda.

Ad II.

Ker je zapisnik o lanskem občnem zboru itak dobesedno objavljen v julijevi številki »Zadruga«, se vsi navzoči strinjajo s predlogom tajnika Stiblerja, da se zadnji zapisnik ne prečita.

Ad III.

Splošno poročilo o l. 1912 poda predsednik. Letos obhaja Zadrúžna Zveza v Celju 30-letnico svojega obstanka. Tiho in brez trušča obhajamo ta jubilej. Naša organizacija v prvotni obliki je imela namen uplivati na zadrúžništvo, da se razvija po svojem enotnem principu: navajati zadrugarje k delovanju potom časopisja, dopisov, shodov itd. Višjega namena si takrat Zveza slovenskih posojilnic ni stavila. »Zveza slovenskih posojilnic« se je l. 1905 preustrojila v denarno centralo. Prej društvo je postala sedaj zadruga z omejeno zavezo. Dobila je revizijsko pravico. Še dalje je raztegnila Zveza svoj dalekrog. Sčasoma se je začela modernizirati v tem smislu, da je jela gojiti tudi blagovni promet. Začetek je storjen in vse kaže, da se bo blagovni promet obnesel tudi pri nas. Polagam veliko važnost na to, da se vse zadruge poslužujejo našega blagovnega prometa, ker si pridobiva s tem Zveza sicer majhne, a gotove doneske. Posebno važnost polagamo na promet s tiskovinami in to radi tega, da se zadrúžno poslovanje zenoti. Ako se poslužujejo članice tega blagovnega prometa, s tem revizorju pregledovanje zelo olajšajo, ker najde slednji povsod isti način poslovanja in vsled tega lažje presoja.

Že začetkom zborovanja smo se spominjali g. M. Vošnjaka. On je ustanovil l. 1883 našo organizacijo, jo vodil potem skoz 27 let, ustanovil tudi nebroj posojilnic in sodeloval pri celjski Posojilnici ter Južnoštajerski hranilnici, tako, da ga opravičeno imenujemo očeta posojilništva in je torej naša dolžnost, da se ga tukaj hvaležno spominjamo. Spominjajmo se pa tudi vseh drugih gospodov, ki so v naši Zvezi sodelovali. Ker bi bilo preobširno, da bi se spominjali vsakega posameznega, zato se splošno iz tega mesta danes pri 30-letnici vsem tem gospodom prisrčno zahvaljujem za njih trud.

Tajnik Stibler predlaga, da se obravnava o naslednjih petih točkah skupno, s čemer se navzoči strinjajo, nakar poda sledeča poročila:

Ad IV.

Poročilo o računskem zaključku za l. 1912: Zadrúžna Zveza v Celju je štela začetkom leta 126 članic. V l. 1912 je članstvo odpovedalo 7 zadrug, na novo je bilo sprejetih 9 zadrug, tako da je končno stanje 128 članic.

Deležev je bilo začetkom leta 11.004 za . . . K 110.040—

Tekom leta se jih je izplačalo 1.365 za . . . « 13.650—

vplačalo pa 122 za K 1.220'—
 končno stanje je potemtaken 9.761 deležev za . . . » 97.610'—

V ostalem je k računskemu zaključku, ki ga imate v rokah, opozoriti na to, da se je na novo naložilo pri Zvezi K 408.956'84 izplačalo pa » 817.549'78

torej presegajo izplačila nove vloge za približno . . . K 400.000'—
 Stanje vlog znaša koncem leta K 1,315.133'25

in se je torej pri vpoštevanju kapitalizovanih obresti znižalo napram lanskemu letu za 366.782'86 K. Druga važna številka je reeskomt. Leta 1910 je znašal reeskomt 623'401'70 K, koncem leta 1911 314.500 K tekom lanskega leta pa se je zopet povišal in znašal v polletju 370.000 K, koncem leta pa se je znižal, kakor je iz računskega zaključka razvidno na 334.000 K. V letu 1913 smo odplačali dosedaj 23.500 K, tako da je sedanje stanje v celi dobi krize najnižje. Stanje posojl je bilo koncem leta 1911 2,129.943'79 K, koncem leta 1912 pa 1,728.557'58 K; vrnilo se nam je posojil torej za 548.956'84 K, medtem ko se je na novo posodilo le 41.878'54 K, kar se nanaša na par najnujnejših slučajev. Med nadaljenimi številkami je omeniti, da so upravni prispevki znašali K 16.047'78. »Zadruga« je imela izgube 1.000 K proti 1.300 K v letu 1911. V blagovnem oddelku je bilo prometa 30.000 K. Upravni stroški znašajo v l. 1912 K 29.094'31 proti K 33.888'31 v letu 1911, torej so se znatno znižali. Dobiček znaša 2.003'97 K. Lastno premoženje Zveze je koncem leta:

deležev K 97.610'—
 rezervnega zaklada » 66.027'18
 čistega dobička » 2.003'97
 skupaj torej K 165.641'15

Razmerje med lastnim in tujim premoženjem torej kakor 1 : 10.

V splošnem je omeniti, da se je tudi v pretečenem letu občutilo velikansko pomanjkanje denarja na vseh koncih in krajih, kar veste sami iz svojih zadrug. Velika nedostatnost se je še zmiraj kazala v tem, da članice vseh preostankov v mnogih slučajih niso zaupale Zvezi. S tem so seveda napravile škodo le tistim članicam, ki imajo pri Zvezi naložen denar, kajti večkrat Zveza večjih znezkov ni mogla takoj izplačati, kar njenemu ugledu ni koristilo. **Zveza in njeno načelstvo pa odklanja odgovornost za ta nedostatek.** Načelstvo se je zmiraj trudilo, da je vsem željam ustreglo, ampak če se mnoge članice svojih dolžnosti, ki jih imajo napram organizaciji, ne zavedajo, potem za tako nezadružno postopanje načelstvo ne more biti odgovorno.

Ad V.

Poročilo o revizijskem poslovanju v letu 1912: Leta 1912 se je izvršilo 121 revizij v 218 dneh. Skoraj nobena revizija ni bila napovedana in ponovno povdarjam, da je velike koristi taka nenapovedana revizija, kakor tudi to, da se zadruga po večkrat obiše in ne samo vsako drugo leto po enkrat, kakor se je godilo to svoj čas 95⁰/₀ naših čalnic je zadovoljnih s tem, da pride naš revizor k njim vsako leto vsaj enkrat in se bo moralo v tem oziru delo nadaljevati. V zadnjih letih smo doživeli toliko novega v združnem delovanju, nabrali smo si toliko novih izkušenj, da bo za eno leto dela dovolj, predno se na podlagi zadnjih izkušenj uredijo vse zadruga.

Po celem svetu priznavajo veliko važnost revizije. Vendar se tu in tam dogodijo slučaji, ki v manjših ali večjih okoliših zopet omejuje zaupanje v revizijo. Podoben slučaj imamo tudi mi in to so nerednosti pri nemški posojilnici v Laškem trgu. Kakor pravijo poročila, so se vršile nerednosti v tej zadrugi že od leta 1880 naprej in še le leta 1913 je te nerednosti odkril revizor, in kakor vemo, tudi tokrat le slučajno. Slišali so se takoj za tem nepovoljni glasovi o reviziji in vprašati se moramo danes, ali so ti kritični glasovi o reviziji opravičeni ali ne in ako je pri načinu revizije, kakor se je uveljavila sedaj v naši Zvezi, taka nerednost, kakor se je izvršila v Laškem trgu, sploh mogoča ali ne. Jaz pravim, da nerednost take vrste, kakor je bila v Laškem trgu, pri načinu naše revizije ni mogoča. Kaj je bil glavni vzrok laško-tržkega poloma? Glavni vzrok je bil ta, ker knjigovodstveni in blagajniški posli niso bili ločeni. Čuditi se moramo, da je tako stroga in znamenita Zveza, kakor je Zveza nemških šulce-deličevk na Dunaju, ki je izvrševala revizijsko oblast v Laškem trgu, mogla to trpeti. Tudi mi smo imeli podoben slučaj. To je slučaj Šoštanj, kjer je Ivan Vošnjak sam opravljal knjigovodstvene in blagajniške posle ter je to ugodno priliko porabil, da si je »izposodil« par stotisoč kron. Danes pa nimamo nobene zadruga, kjer bi se še našel ta nedostatek.

Pokazal je polom v Laškem trgu nadalje, kako nevarno je, ako se načelstvo in nadzorstvo za poslovanje zadruga ne brigata. Vsak član načelstva in nadzorstva mora biti natančno poučen o poslovanju. Kdor to ni, naj raje svoje častno mesto takoj odloži, ker utegne sicer dobri stvari povzročiti veliko gmotno škodo in še večjo škodo mnogokrat s tem, da se vsled takih nesrečnih

slučajev v celem okolišu zaseje brezmejno nezaupanje do združništva. Kdor prevzame izvolitev v načelstvo ali nadzorstvo kake zadruga, prevzame s tem dolžnost, da se bo za vse poslovanje zadruga zanimal, prevzame s tem napram vsej združni propagandi velikansko odgovornost.

Ad VI.

Poročilo o blagovnem oddelku: V l. 1912 se je začela Zveza sistematično baviti z blagovnim prometom in so znašali denarni prejemki in izdatki v tem oddelku skupaj 30.000 K. V prvi vrsti se je izpolnila zaloga tiskovin in sploh vseh pisarniških potrebščin za zadruga. V tem pogledu Vam more danes Zveza postreči z vsem, kar rabite in Vas pozivamo, da se pri naročilih blagovolite ozirati vedno na nas. Malenkosten dobiček, ki ga Zveza napravi pri tem, pride le Vam v prid.

Za umetna gnojila smo tudi razpošiljali okrožnico, toda brezuspešno. Primerjali smo cenike vseh tistih tvrdk, ki po naših krajih prodajajo umetna gnojila in smo se prepričali, da so naše ponudbe znatno nižje, kakor druge, kar je tudi popolnoma naravno, kajti mi smo deležni sklepov, ki jih Splošna zveza na Dunaju sklene z največjimi tvrdkami za celo državo. Splošna zveza je torej največji odjemalec v Avstriji in je umevno, da bo dobila blago vsaj tako po ceni, kakor vsak drug odjemalec. Zasluzek išče Splošna zveza pri vagonu 2 do 5 K in naša Zveza pa ravno toliko, med tem ko ne najdete nikjer zasebnih podjetnikov, ki bi se zadovoljili s tako malim zaslužkom. Mogoče, da se Vam tuintam ponudi blago cenejše, kakor od Zveze, pa je zato tudi slabše.

Lansko leto je Zveza začela tudi še z nekim drugim blagom tržiti in sicer se je zavezala za 20 vagonov sena za vojaške nabave v Pragi. Do konca leta 1913 je odposlala 13 vagonov, ostalo v tekočem letu. Vojaške nabave je namreč prevzela češka Zadruga Zveza v Pragi in le-ta je potem stopila v zvezo z nami. Cela kupčija se je razvila prav povoljno ter moramo biti danes z uspehom prvega leta prav zadovoljni. Pri tej kupčiji smo opazili, da smo po vseh istih krajih, kjer smo kupovali seno, plačevali istega za 50, 60 do 100% boljše kakor privatni prekupci. In v tem leži za kmeta vsa prednost združne prodaje. Zadruga ali v našem slučaju Zveza, ki je prevzela kupčijo, ima skrbeti za to, da ne odpade glavni dobiček pri prodaji kmetijskih pridelkov prekupcem, temveč da kmetovalec sam doseže kolikor mogoče

visoko ceno. Pri drugih narodih, kjer so kmetje že bolj samoza-vestni kakor pri nas in kjer imajo kmetje tudi med razumniki več pravih prijateljev kakor pri nas, deluje že cela vrsta prodajnih zadrug, ki imajo skrb za to, da ostane dobiček, katerega so prej imeli prekupci, v rokah kmetovalcev samih. To hoče za naše kraje za enkrat samo glede senske kupčije storiti Zveza sama. Če bo Zveza tudi letos sklenila pogodbo s češko Zvezo v Pragi, ali če bo mogoče Zveza sama prevzela vojaške nabave, bo stopila s pozivom pred Vas, potem jo dajte podpirati v njenem delu. Poučujte zunaj kmetovalce in jim pomagajte, da bo dobila po naših krajih kolikor mogoče lepega blaga.

Ad VII.

Poročilo o organizatoričnem delovanju: Na nove ustanovitve seveda v pretečenem letu ni bilo misliti in je prišlo do take le v enem samem slučaju in še za ta slučaj inicijativa ni izšla iz Zveze, temveč je prišla iz dotičnega kraja samega. Drugih ustanovitev Zveza ni izvršila, pač pa je tudi v pretečenem letu storila vse, kar je bilo možno za notranjo izpopolnitev že obstoječih zadrug. Zgodilo se je to o priliki revizij, nadalje na raznih predavanjih v zadrugah in konečno tudi na sestanku, ki se je vršil koncem leta v Celju in se je potem ponovil 26. januarja v Gorici, kjer so se sešli naši zadrugarji iz celega Goriškega v prav velikem številu. Kakšne zahteve je zveza stavila pri posojilnicah, to se razvidi najlepše iz poročil, ki sta jih podala na celjskem in goriškem sestanku gg. predsednik dr. Božič in revizor Benjamin Kunej. Po naročilu g. predsednika izideta isti poročili itak v posebnem ponatisu iz »Zadruga«. Preobširno bi bilo o vseh posameznih točkah tukaj še natančneje razpravljati in Vas opozarjamo samo na dotično brošuro.

Pač pa mi je omeniti nekatere nedenarne zadruga, ki so se v zadnjih letih v naši Zvezi ustanovile. To je v prvi vrsti **Prva južnoštajerska vinarska zadruga v Celju**. Znano Vam je, da se je le-ta ustanovila v času, ko je bilo vinskega pridelka preveč in ga ni bilo mogoče spraviti v denar. Časi se spreminjajo in prišla so leta, ko je bilo vinskih pridelkov manje. Prvo načelstvo si je moralo kljub temu, da se je po drugod že mnogo pisalo o vinarških zadrugah, z ozirom na posebne razmere, ki jih imamo na Spodnjem Štajerskem, še-le pridobivati potrebnih izkušenj. Izkazalo se je, da je precej v pričetku začela s prevelikimi reži-jami, na drugi strani da je določila preniske deleže in previsoko

zavezo. Tekom let se je to uredilo tako, da načelstvo ozir. dva člana načelstva g. predsednik B. Kunej in g. Miro Majcen sama izvršujeta brezplačno vse kupčijske posle. Nastavljen je le kletar. Režije se na ta način znatno znižujejo in bo letošnje leto izkazalo že velik plus, ako ostane zadruga do konca leta v sedanjem položaju. Glede deležev so se pravila spremenila tako, da so se zraven 10-kronskih deležev z 20-kratno zavezo upeljali tudi 100-kronski deleži z dvakratno zavezo.

Po dolgem preiskovanju se je poljedelsko ministrstvo prepričalo, da je vinarska zadruga življenja zmožna in da dobro deluje ter je dovolilo z odlokom z dne 26. marca 1913 Prvi južnoštajerski vinarski zadrugi v Celju podporo v znesku po 4000 kron.

Druga nedenarna zadruga, ki jo je omeniti, je **Zadružna elektrarna v Trbovljah**. Ustanovila se je leta 1910 in iznaša vsa investicija okrog 110.000 K. Deleži so po 200 K in se je zbralo doslej okrog 10.000 K. Zaveza je osemkratna. Posojilo je dobila elektrarna pri domači posojilnici. Zadružna elektrarna v Trbovljah lepo napreduje. Prvo leto je končalo po raznih odpisih z dobičkom. Tekom leta 1912 se je konzum električnega toka povišal za več kakor 50% in napreduje konzum v istem razmerju tudi v tekočem letu. Zveza nima strokovnjakov, ki bi bili v stanu izvršiti tehnično revizijo električnega podjetja, zato je naprosila letos profesorja na državni obrtni šoli v Ljubljani, g. inženirja Turnškega, da je to revizijo izvršil in je poročilo izpadlo nad vse ugodno.

O drugih nedenarnih zadrugah danes ne bomo poročali.

Ad VIII.

Poročilo o »Zadrugi«: O »Zadrugi« nimam poročati nič novega. L. 1911 je imela zgube 1300 K, l. 1912 pa 1000 K, torej se je ta zguba znižala. Zgubo krije poljedelsko ministrstvo z svojo podporo. Ponavljam staro prošnjo, da bi posojilnice in druge zadruge list »Zadruge« med svojim članstvom širile. Kljub temu, da sem sam urednik lista, si vendar dovolim priti s trditvijo, da spada »Zadruga« med najboljša glasila na Avstrijskem. Omenim tudi, da vzame izredno mnogo truda in časa. Želeti bi bilo, da vse zadruge naroče za vse člane načelstva in nadzorstva po en izvod Zvezinega glasila. Ravnotako za mlajše razumnejše zadružnike, ki utegnejo kedaj priti v poštev za načelstveno ali nadzorstveno mesto. Naše zadruge se razvijajo, rastejo. postajajo vedno

večja podjetja in vedno bolj težko bo dobiti sposobnih moči za načelstvo in nadzorstvo. Na take stvari je treba misliti pravočasno in je treba vzgojiti ljudi, ne pa misliti samo na to, kako bi se ob novem letu nagrado razdelilo.

Vse slovenske zadruge štejejo danes okoli 200.000 članov. Če prištejemo tem članom še vse njihove rodbine, pride kakih 800.000 oseb, ki so posredno ali neposredno včlanjene pri naših zadrugah. Če vzamemo število Slovencev z 1,200.000, vidimo, da je že skoraj cel slovenski narod organiziran v zadruge in nam more že samo to pokazati, kake ogromne važnosti je za nas zadružno organizatorično delo, pa kako nevarno je tudi, ako je ta ogromna masa o važnih zadružnih vprašanjih nepoučena in se tuintam zgodi kaka nesreča, postane ta velika masa zbegana, kašna nevarnost preti v tem trenutku vsemu našemu gospodarstvu. Tu je treba misliti na primerno sredstvo, na način, da se pojmovanje zadružništva v teh širokih masah kolikor mogoče širi. Tudi v drugih narodih so mislili na take stvari. Tako imamo Zvezo konzumnih zadrug v Nemčiji. Ista polaga največjo važnost na to, da se njeno članstvo v zadružnih vprašanjih izobrazuje, zato izdaja poljudno pisan zadružni list »Konsumgenossenschaftliches Volksblatt« v 650.000 izvodih. Podobne liste z nakladami po več 100.000 izvodov imajo v Belgiji, na Angležkem, Francoskem, v Švici in na Danskem. Pa tudi na Avstrijskem imamo nekaj podobnega in sicer izdaja naša bratska Zvéza v Pragi list »Naše Kampelička« v 143.000 izvodih. (Kampelička se imenuje rajfajzenovka.) Zadruge naročajo tega lista za vse svoje člane in ga potem med iste razdelijo. List je mesečnik in stane, ako bi se kdo naročil na posamezen list, s poštnino vred 48 vin. Peča se z samimi zadružnimi vprašanji.

Nekaj podobnega bomo morali dobiti tudi Slovenci. Predstavljam si list približno v tej velikosti, ki bi izhajal na štirih straneh recimo pod imenom »Zadružne Novice« mesečno enkrat. Tak list bi stal na leto s poštnino vred kakih 50 vin. Zadruge pa, ki bi naročile mnogo številka za svoje člane, bi ga dobivale celo mnogo ceneje. Najvažnejše pa bi bilo, da bi se tak list prilagal vsem slovenskim kmečkim časopisom in bi se rabilo za to kakih 20.000 izvodov. Vsi stroški bi znašali okroglo 4000 K na leto. Bilo bi tu treba posebej povprašati zadruge, koliko so voljne prispevati za tak list. Moje mnenje je, da bi naj Zadružna Zveza vzela celo akcijo v roke, posamezne zadruge pa jo naj podpirajo in se naj zavedajo, da bi se s takim poljudnim zadružnim listom

vršilo velevažno delo. Samoobsebi se razume, da bi »Zadruga« morala ostati še naprej v isti obliki kakor sedaj.

Ad IX.

V imenu nadzorništva poroča g. dr. Milan Gorišek (Št. Lenart v Slovenskih goricah), da je nadzorstvo Zvezino poslovanje redno nadzorovalo, glavno revizijo pa je izvršila pred kratkim itak Splošna zveza na Dunaju in se bo tozadevno poročilo še prečitalo. Nadalje poroča o sklepih zadnje skupne seje načelstva in nadzorstva zadevajočih Posojilnico v Šoštanju. Sklepi gredo za tem, da se izvede energična rešitev tega vprašanja, ker tako zahtevajo interesi Zveze.

Ad X.

Tajnik Stibler prečita poročilo o reviziji, ki sta jo izvršila revizorja Splošne Zveze avstrijskih kmetijskih zadrug na Dunaju, gg. dr. Neudörfer in Čebular v času od 26. marca do 1. aprila 1913. Poročilo so zadrugniki z odobravanjem vzeli na znanje.

O vseh podanih poročilih se vrši skupna debata, v katero so posegli gg. dr. Kukovec (Celje), Elender (Mozirje), dr. Rosina (Maribor) in Smertnik (Celje). Debata se je sukala okrog Glavne in Šoštanj ter se je tekom iste dognalo, da so Zvezini interesi in s tem tudi interesi Zvezinega upništva v zadevi Glavne in Šoštanja najboljše varovani.

Ad XI.

G. dr. Gorišek predlaga: deleži za l. 1912 se naj ne obrestujejo ter se naj čisti dobiček po 2003/97 K pridene rezervnemu zakladu. Soglasno sprejeto.

Ad XII.

Ravnotako predlaga g. dr. Gorišek: Računski zaključek za l. 1912 se naj odobri ter se da načelstvu absolutorij. Tudi ta predlog občni zbor enoglasno sprejme.

Ad XIII.

Na predlog načelstva in nadzorstva se sklene, da se pobirajo v l. 1913 za l. 1912 prispevki, kakor so veljali za l. 1911.

Ad XIV.

Pri slučajnostih poroča tajnik Stibler predvsem o novem združnem zakonu. Omenja vse važnejše spremembe. V debato posežeta gg. ravnatelj Ulčakar (Trst) in ravnatelj Smertnik

(Celje) ter obrazložita stališče velikih posojilnic napram vladni predlogi novega zadrúžnega zakona. Sklene se izdelati spomenico, v kateri se zberejo želje Zvezinega članstva v zadevi te nove postave in to spomenico predložiti Splošni zvezi avstrijskih kmetijskih zadrug na Dunaju.

Na predlog g. predsednika se odpošlje še starosti slovenskih zadrugarjev, g. Mihaelu Vošnjaku brzojavni pozdrav, nakar se zborovanje zaključi. Sledi skupen obed v Narodnem domu. Po obedu pa je posetil odlični gost, predsednik Splošne zveze avstrijskih kmetijskih zadrug na Dunaju, g. baron dr. Pavel Störck, z drugimi zadrugarji Prvo južnoštajersko vinarsko zadrugo v Celju.

MILOŠ STIBLER:

Trideset let zadrúžnega dela.

(Dalje).

Nato sledi kratka zgodovina Zveze slovenskih posojilnic in Zvezina pravila. Potem se objavlja »Delovanje Zveze v lanskem letu«: »Lanski občni zbor je ukrenil dvoje, kar utegue posojilnicam koristiti in njih veljavo pred občinstvom povzdigniti. Pravila »Zveze« so se v tej točki spremenila, da ima ona pravico (po svojem predsedniku) imenovati nadzornike ali revizorje slovenskim posojilnicam. Ta pravila so se od visoke vlade potrdila in z okrožnico z dne 26. marca naznanja načelstvo, da se je nastavljal v osebi čislane in zvedenega tajnika mariborske posojilnice, g. **Pavla Simona**, tak nadzornik. Obljubo, da bode pregled vestno vršil in čuval uradno tajnost, storil je že »Zvezi«. Sčasoma bode slavna vlada tako prijazna, da bodo od »Zveze« nastavljeni nadzorniki pri c. kr. glavarstvu (namestniji) prisegli. V tej zadevi je govoril predsednik »Zveze« s samim c. kr. namestnikom v Gradcu. Kako potrebno je bilo, da je »Zveza« že korak v tej zadevi storila, kaže predlog državnega poslanca (v mesecu maju t. l.) Vrabc-a, da se sklene zakon za obligatorično nadzorstvo posojilnic, ki so osnovane na podlagi postave od 9. aprila 1873. — Lanski občni zbor posojilnice v Celju je sklenil izdajati namesto prejšnjega mesečnika »Zadruga« letno poročilo, in pričelo se je s tem »Letopisom«, kakor je načelstvo želelo z dopisi na pisca z dne 17. in 27. maja t. l. — Ob enem je lanski občni zbor sklenil, da izdaja »Zveza« uzoren račun, po katerem

naj bi se posojilnice ravnale. Načelstvo posojilnice je spoznalo račun »Celjske posojilnice« za dovolj dobro sestavljen in ga za vzgled priporočilo z okrožnico z dne 1. decembra 1890.«

Na strani 41 dela g. **Lapajne** zopet propagando za »skupno denarno zadrugo«: »Pri poslednjem občnem zboru »Zveze« v **Celju** je predlagal zastopnik Krške posojilnice, ravnatelj **J. Lapajne**, da bi se osnovala skupna denarna zadruga, v katero bi se stekale odvišne gotovine posameznih posojilnic in katera bi zalagala manjše posojilnice s hranilnimi vlogami ali posojili. Debata o tem predlogu je bila živahna; zastopniki posojilnic Mariborske, Ptujске in Celjske so se izražali, da takega centralnega zavoda za slovenske posojilnice za sedaj še ni treba, ker manjše posojilnice lahko porabljajo v ta namen Mariborsko ali Celjsko posojilnico; predsednik **M. Vošnjak** pa stavi predlog, da naj načelstvo »Zveze« dotično stvar prevdarja in poroča o tem pri prihodnjem občnem zboru »Zveze«. Sedaj pa znamo že to omeniti, da so le posojilnice: Bekštanj, Črna, Dravberg, Logatec, Mozirje, Vitanje, Sinčaves, Krško, Postojna, Koper, Makole, Glinje, Ljutomer i hranilno društvo v Ljubljani izrekle se za ustanovitev centralnega denarnega zavoda posojilničnega; dakle 14 od 37 zavodov. Sicer pa pride ta stvar itak zopet na razgovor v prihodnjem občnem zboru »Zveze«, ki se bo vršil najbrž meseca oktobra v Celju«.

Na strani 42 pa govori o »potrebi novih posojilnic«: »Slovenskih posojilnic je sicer že veliko, vendar nima še vsak sodnijski okraj tega zavoda. Tako so brez posojilnic:

na Koroškem 4 sodnijski okraji (Trbiž, Podklošter, Šmohor, Železna Kaplja);

na Kranjskem 19 sodnijskih okrajev (Kostanjevica, Mokronog, Radeče, Novomesto, Trebnje, Vel. Lašče, Kočevje (ki ima hranilnico), Litija, Zatičina, Brdo, Škofja Loka, Kranj, Tržič, Kranjska gora, Lož, Idrija, Vipava, Senožeče, Ilirska Bistrica);

na Primorskem nimajo posojilnice sledeči sodnijski okraji: Ajdovščina, Sežana, Tolmin, Bovec, Kanal (na Goriškem), Podgrad, Kastav (Istra), Trst;

na Štajerskem so brez posojilnic sledeči sodnijski okraji: Kozje, Slovenjigradec, Šmarje pri Jelšah in Gornja Radgona.

Nekateri sodnijski okraji imajo sicer posojilnice, toda na sedeži sodišča ali davkarije je ni, dasiravno bi je ondi najbolj

treba bilo; n. pr. na Koroškem so taki okraji: Beljak, Pliberk, Borovlje, Dobrlaves, Rožek. Nadjamo se, da se bode do prihodnjega leta še osnovala marsikatera potrebna in koristna posojilnica, o kateri hočemo potem z veseljem poročati. Zakaj je v vsakem sodnijskem in davčnem okraju treba posojilnice, o tem razlagati bi bilo menda odveč. Vsaj to potrebo čuti slehern domoljub, kdor z odprtimi očmi opazuje denarstvene razmere po Slovenskem«.

Občni zbor leta 1891.

Vršil se je dne 19. nov. v celjski »Čitalnici«. Predsednik javlja ustanovitev tržaške in puljske posojilnice. »Nadalje poroča, da se mu dosedaj v državnem zboru ni posrečilo izposredovati olajšav glede davka, posebno neposrednih pristojbin, in omenja, da se je predložil drug predlog v zvezi s češkimi poslanci v tej zadevi. Prečita se tudi pismo g. **dr. Laginje** s Pulja o važnosti tamošnje posojilnice, vsled katerega se sklene, da naj »Zveza« posreduje pri drugih posojilnicah, da pomagajo Ptujski posojilnici kolikor možno z vlogami oziroma s posojili.«

Dr. Filipič predlaga, »da se naj revizor od vlade zapriseže, ker bi imel potem čisto drugo stališče proti posojilnicam«. Ravno tako se spravijo v razgovor razne druge stvari, ki zadevajo revizije in je revizor **Simon** pri tej priliki predložil tudi načrt za vprašanja, na podlagi katerih bi bilo revizije opravljati. Revizor je tudi poročal o svojem revizijskem delovanju.

»**G. Lapajne** razlaga v daljnem govoru potrebo skupne denarne centrale v zmislu lanskega občnega zbora. Po daljnem debatiranju in po govorih gg. **dr. Dečkota**, **dr. Filipiča** in **Kneza** se je uvidelo, da je za sedaj osnova take zadruga nemogoča. Gospod **dr. Geršak** pa predlaga, da naj »Zveza« poizveduje pri vseh posojilnicah o njih gmotnem stanju, imajo li dosti gotovine v blagajni in vobče na razpolago. Na ta način bi se potem lahko posojilnice, katere so v zadregi, navajale na iste posojilnice, katere imajo odveč denarja in to bi začasno nadomestovalo to skupno denarno zadrugo. **G. dr. Dečko** poudarja, da bi le kakšna češka banka zamogla ustanoviti nekje na Slovenskem filialo, katera bi potem zalagala vse posojilnice z denarjem in tako vzela vse pod svoj ščit. **G. Vošnjak** povdarja, da sta le nasveta g. dr. Geršaka in g. dr. Dečkota za sedaj izpeljiva, nikakor pa ne predlog gospoda **Lapajne**. **G. Lapajne** zagovarja svoj predlog o skupni zadrugi, katerega konečno zbor vendar ne sprejme.«

II. Letopis Zveze slovenskih posojilnic za leto 1891.

II. Letopis Zveze slovenskih posojilnic je po predsednikovem predgovoru datiran s 15. julijem 1892, po pisateljevem — sestavil ga je g. **Ivan Lapajne** — pa s 1. julijem 1892 in obsega podatke za leto 1891. Delo obsega 49 strani s predgovorom, uvodom in z 12 tabelami, v kojih spremstvu najdemo zopet »Opazke«. Nato sledе spisi: »Opravilna poročila slovenskih posojilnic«, »Letni računi slovenskih posojilnic«, »Način posojevanja«, »Postave o posojilnicah«, »Nekoliko o posojilniškem poslovanji«, »Delovanje ‚Zveze slovenskih posojilnic‘ v lanskem letu«, »O skupni denarni zadrugi ali centralni posojilnici«, »Račun društva ‚Zveza slovenskih posojilnic‘ za leto 1891«, »O delovanji društvenega revizorja«. V predgovoru pravi predsednik **Mihael Vošnjak**:

»Pričeto delovanje je treba nadaljevati. Za lanskim 1. Letopisom sledi tukaj 2. Letopis slovenskih posojilnic, obenem glasilo naše »Zveze«, ki hoče s priobčevanjem podatkov in navodov, ki so v tej knjigi, z ene strani koristiti v zvezi stoječim posojilnicam, z druge pa svetu, osobito slovenskemu občinstvu pokazati, kako stoje in napredujejo naši slovenski denarni zavodi. Nadejamo se, da s tem naši dobri stvari in slovenskemu imenu koristimo. Da nam to priobčevanje stroškov naklada, o tem so naše cenjene posojilnice gotovo prepričane. Zato pa od njih tudi v bodoče pričakujemo, da nas bodo kakor doslej podpirale z zvestim izpolnjevanjem prevzetih društvenih dolžnosti«.

Uvod je **Lapajnetov**:

»Z veseljem smo bili lani prijeli za pero, da smo bili sestavili prvi Letopis slovenskih posojilnic. Še z večjim veseljem smo se letos na delo podali, da smo sestavili pričujoči drugi letnik: kajti lanski je bil prijazno sprejet od slovenskega občinstva, osobito so slovenski časniki, zlasti dnevniki iz njega radi posneli podatke o stanji in lepem razcvitanji naših zavodov. Da smo se pa letos še veliko rajši tega dela lotili, to ima vzrok v tem, da se je število slovenskih posojilnic tako zelo od lanskega leta pomnožilo, in da vse tako plodonosno delujejo, kajti do zdaj ni — kar je nam Slovencem v veliko čast — prodrl med svet nepovoljen glas, da bi katera ne poslovala ljudstvu v korist, ali da bi se bili pri kateri večji nedostatki zapazili.

Čeravno smo Slovenci majhen narod, ki je stiskan od dveh mogočnih sosednih narodov, vendar se častno trudimo, da se svetu kažemo kot vrla panoga velikega slovanskega debla. Če so Čehi

posebno razvita in krepka veja, in to so tudi v resnici, tedaj Slovenci nikakor nismo v primeri žnjimi suha vejica, marveč čvrsta mladika, ki enako bujno raste. Kakor imajo Čehi že veliko svojih založnic, blizu 600, tako, da jih pride na 1 milijon ljudi dobro 100, tako utegnemo tudi Slovenci v teku 5—10 let imeti že za svoj milijon tudi 100 posojilnic. Kakor so češke posojilnice (v vseh čeških deželah) združene v svoji »Jednoti založen«, tako imamo tudi Slovenci svojo »Zvezo« slovenskih posojilnic, ki že devet let plodonosno deluje. Češka jednota izdaje vsako leto svojo »Štastitiko založen českich v Čechach, na Moravé a ve Šlezsku«, od katere imamo pred seboj 7. letnik (1890), baš tako se naša »Zveza« trudi, da vstreza s pričujočim letnikom potrebam slovenskih posojilnic. Da zaslužijo slovenske posojilnice vso pozornost, to kaže njih skozi in skozi dobrotvorno delovanje in pospeševanje gospodarskih, človekoljubnih in narodnih koristi. Letni računi slovenskih posojilnic nam to lepo svedočijo. Iz njih posnamemo, koliko darujejo one v šolske namene, v podporo šolskih društev (sv. Ciril in Metodovi družbi), koliko v korist ognjegasnim društvom, v pospeševanje kmetijstva itd. Kakošnega pomena bode le to, če bodo velike posojilnice (v Celji, Mariboru) pripomogle, da se v teh pol slovenskih pol ponemčenih krajih sredi slovenske okolice postavijo tako potrebna narodna ognjišča (t. j. Narodni domil).

Človeka že veseli dobra volja nekaterih majhnih in mladih posojilnic. Komaj so v teku 1—3 let napravile mal dobiček, že darujejo od te vsote v raznovrstne vspodbudne namene, ne da bi si upravniki za svoj trud česa pridržali. In tako vidimo, da vodi skoro vse slovenske posojilnice (menda ni izjeme) le golo, čisto in pristno domoljubje pri njih poslovanji. In to je tudi potrebno. Le na ta način si bomo ustvarili trdne denarne zavode, katerih krvavo potrebujemo, da bomo mogli svoje šole in druge zavode podpirati, in to vedno bolje, ko vidimo, da bogate nemške hranilnice nam v škodo hodijo.«

»Pri tabeli »Slovenske posojilnice. Število, kraj, razširjenost, starost, uredba« so sledeče »Opazke«:

»Lep korak so storile slovenske posojilnice od lanskega, t. j. od leta 1890. V izkazu od leta 1890 navedli smo bili že 47 posojilnic (za 11 več kakor v letu 1889), letos pa imamo

na Koroškem	14	posojilnic
» Kranjskem	13	«
	<hr/>	
iznos	27	posojilnic

	prenos	27	posojilnic
» Primorskem		7	»
» Štajerskem		20	»
Skupaj		54	posojilnic.

V letu 1892 ste se osnovali pa še dve posojilnici na Koroškem. Skupno število vseh je že torej 56. (V Št. Janžu v Rožu in tudi v Prevalih že). (Ako bi hoteli navajati še one, katere nemško uradujejo, čeravno so na slovenski zemlji, imeli bi veliko večji broj; toda za te se nam Slovencem ni brigati.) Nove posojilnice smo leta 1891 dobili in sicer na Koroškem: Suho nad Pliberkom in Ziljsko Bistrico; na Kranjskem nobene; na Primorskem Rojan pri Trstu, Pulj in Trst; na Štajerskem: Fram pri Mariboru in Gornjo Radgono. Od novoosnovanih posojilnic imajo štajerske in koroške neomejeno zavezo, primorske omejeno poroštvo. Posojilnica v Rojanu je obenem konzumna zadruga ter je tudi prvo leto največ v tem obziru svoje delovanje razvila, kakor smo posneli iz nam poslanega poročila in računa.

Na Štajerskem je slovensko posojilništvo najbolj razvito. Zdaj je ondi en sam sodnijski okraj še brez denarnega zavoda, Šmarje pri Jelšah; dva okraja sta še brez posojilnic, imata pa hranilnice (Kozje, Slovenji Gradec), ki ste v slovenskih rokah dotičnih okrajnih zastopov. V Laškem trgu je sicer posojilnica, ki pa nemški uraduje; v Slov. Bistrici je enak zavod; ondi je tudi hranilnica (okrajna). Na Kranjskem je sicer 13 posojilnic, vendar je še 19 sodnijskih okrajev brez njih; te smo lani z imeni naveli, a letos nočemo njih imena navajati, ker ta ne spadajo v naš Letopis, marveč v črno knjigo. Slišati je bilo, da se vrše pogovori o ustanovitvi posojilnice v Kostanjevici in v Mokronogu, a zdaj je zopet vse zaspalo. V poslednjem kraju je bil pred leti že odbor v ta namen izvoljen, toda matadorji v teh in drugih krajih na Dolenjskem rajše podpirajo neko drago nemško hranilnico. O tej zadevi že bolje hvalimo Gorenjce, ki imajo nove posojilnice v Kamniku in Radovljici, v Kranji pa bodo imeli svojo mestno hranilnico. Na Primorskem so z ustanovitvijo posojilnic v Trstu in Pulju velik korak storili, vendar pogrešamo teh zavodov še v 5 slovanskih krajih v Istri in v mnogih na Goriškem. Koroško nam najbolje ugaja, kajti šteje že letos 16 posojilnic, ki se dokaj dobro drže, čeravno imajo neizmerno težak položaj. Vendar bi želeli, da dobé ondi še 4 sodnijski okraji posojilnice, namreč Trbiž, Podklošter, Šmohor in Železna Kaplja.◀

Pri tabeli »Zadružniki (udje), odborniki, nadzorniki, računski pregledniki« opaža pisatelj med drugim sledeče: »Zadružniki so različni, kakor so jako različne posojilnice same. Pri nekaterih se razločujejo glavni ali ustanovni zadružniki in navadni udje ali zadružniki z opravnimi deleži. Udje I. vrste vložijo pri ustanovitvi ali pozneje v zadrugo večje svote, deleže po 100, 60, 50, 20 in 10 gld. Teh sme morebiti ena oseba tudi več združiti. Taki zadružniki imajo potem večji vpliv na zadrugo, zlasti če to njena pravila dovolijo, kar pa ni vselej, ali pa do gotove meje. Druge vrste udje vzamejo le majhne deleže: po 10, 5 in 1 gld. Ti udje iščejo navadno posojila in puste v zadrugi kot delež le tisto malo vsoto, brez katere ne bi mogli posojila dobiti. Deleži se večkrat ravnajo tudi po visokosti posojila, pri nekaterih posojilnicah 10%. So tudi zavodi, ki imajo trovrstne deleže.«

Pri pristopninah in deležih nas zanimajo tele opazke: »Hranilnice in posojilnice so podobne čebelnjaku. Kako trdno tukaj marljivo čebelice svoj stan delajo, tako pridno, previdno in natančno ga stavijo. Enako postopajo naši denarni zavodi. Kedar človeka v družbo sprejmejo, terjajo od njega, da prevzame po pravilih na svoje rame potrebne dolžnosti nasproti zadrugi. Poleg podpisa mora dati zadrugi pristopnino, ki znaša 1 gld., pri nekaterih zadrugah 2 ali 3 gld. ali gotov odstotek posojila, ki ga zahteva. Ti novci so res za njegovo posamezno osebo izgubljeni, ker jih založi posojilnica običajno v svoj zadružni zaklad. Toda zavodu so te pristopnine kaj dobrodošle, ker iz njih se prvotno in pozneje še zbira edino pravo zadružno premoženje, katerega se pa posojilnica ne sme dotakniti, razen v največji sili. Pri vstopu v zadrugo pobirajo v nekaterih krajih tudi nekaj % za upravne stroške, toda v teh slučajih pride ljudem posojilo predrago; kajti plačati jim je potlej preveč, namreč: 1. vstopnino, 2. delež 3. upravne stroške, 4. obresti, 5. še stroške za dolgovnice (menice) in 6. morebiti še stroške za vknjiženje. In od vseh teh stroškov so zanj samo deleži produktivni, ako posojilnica od njih obresti ali delnino daje. Izdatki za vknjiženje bodo stranki pa še novih stroškov povzročili, kedar bode hotela intabulirani dolg zopet izbrisati.

Drugi predal v tem pogledu nam kaže, kakor lani, kako visoki so deleži. Največe deleže ima Št. Jakobska posojilnica na Koroškem po 200 gld., ima pa tudi manjše po 100 in 30 gld. Za glavne deleže so sprejele posojilnice svote po 100 gld., nekatere po 60, 50 gld. itd. Najmanjši deleži so po 1 gld. Veliki deleži

imajo to prednost, da se lahko posojilnica ponaša z visoko obratno glavnico, ki se je iz več velikih deležev nabrala; in ti deleži so poleg dokaj stalni kapital, s katerim razpolaga zavod. Posojilnice z omejeno zavezo naj imajo tudi velike deleže, sicer nimajo veliko kredita.«

Drugače je pri posojilnicah z neomejenim poroštvom. Tukaj so navadno nizki deleži, toda udje se s celim svojim premoženjem zavežejo za združne obveznosti in dolgove. S tem dobi zavod kmalu veliko kredita, če tudi nima imovitih združnikov, toda velik broj srednjih in malih posestnikov, obrtnikov itd. Od takih malih deležev posojilnice navadno ne dajejo obresti, niti se jim kakošno dividendo pripisuje. Glede teh obresti in razdelitve čistega dobička imajo posojilnice kaj različna določila in različno postopanje. Pri nekaterih so primeroma zelo visoke, visoke obresti, pri drugih le take, kakoršne se dajejo hranilnim vlogam; zopet pri drugih se še le konec leta pripiše nekaj delnine k deležem. Nekateri pa ne dajo nič. Pri teh udje nimajo, če so vložili nekaj svot v kupčijo, drugega od zadruga, kakor to, da si morejo izposoditi od nje, da imajo pravico pri občnem zboru glasovati, da morejo ondi v odbore voliti in voljeni biti. Te posojilnice pa imajo to prednost, da se jim davka veliko nalagati ne more, kajti čisti dobiček polože ves v zaklad, ki služi za pokritje zgub; odškodnine za delo upravnikov so se bile pa že pred sklepom računa med neproduktivne izdatke uvrstile. V tem smislu je Krška posojilnica letos svoja pravila in poslovanje spremenila in uredila. Da niso pa udje, ki so skoro sami dolžniki, na škodi, so se pa posojilne obresti od 6⁰/₁₀ na 5¹/₂⁰/₁₀ znižale, tako da niso bili res nikakor ne na škodi, marveč še deloma na dobičku. Vsem udom, kateri so to želeli, so se pa deleži, presegajoči 12 gld., spremenili v hranilne vloge, od katerih jim 4⁰/₁₀ obresti teko. Deleži vseh slovenskih posojilnic so znašali lani (1890) 390.680 gld. letos (1891) pa 440.937 »

torej več za 50.257 gld.«

»Hranilne vloge«: »Kakor nam kaže ta izkaz, ima celjska Posojilnica največ hranilnih vlog, skoro tri četrt milijona. Čez pol milijona jih ima tudi mariborska in blizu toliko tudi ptujska. Čez četrt milijona jih ima metliška in mozirska, čez 100.000 gld. pa veliko posojilnic, namreč črnomeljska, ljubljanske okolice, vrhniška, konjiška, ljutomerska, makolska, ormoška, šoštanjna in žalska. Dve posojilnici ste še brez hranilnih vlog, nekateri pa imajo tako neznatne svote, da se le težko gibljejo. Obrestna sto-

pinja hranilnih vlog se od leta do leta znižuje, $5\frac{1}{2}\%$ obresti ne daje nobena več.

Po 5%	obrestuje še . . .	17	posojilnic
» $4\frac{1}{2}\%$	» » . . .	18	»
» 4%	» menda vse ostale.		

Lepo je in koristno za posojilnice, ako so dobro založene s hranilnimi vlogami, kajti skoro gotovo jih spravijo med svet za višje obresti, če jih že razposodijo ali v druge denarne zavode nalože. Vendar je to le tuj denar, čeravno ni izposojen — in s tujim denarjem je treba previdno ravnati, ker ga utegne njegov lastnik vsak trenotek zopet tirjati. Posojilnice morajo torej gledati, da nimajo vseh hranilnih vlog razposojenih, ampak da jih hranijo pri drugih denarnih zavodih, kajti od dolžnikov ga ni jahko tako hitro dobiti, če bi se ga potrebovalo. Sploh mora za druga nasproti temu tujemu denarju pokazati neko lastno premoženje, kakoršno so razni rezervni fondi, zemljišča, inventar, združni deleži, naloženi denarji itd. Skupina teh svot mora biti v pravem razmerju z omenjenim tujim denarjem, t. j. s hranilnimi vlogami. Pri mariborski posojilnici je lastno premoženje, ki znaša 109.000 gld. (razni fondi in deleži), s tujim premoženjem (hranilnimi vlogami), ki iznaša 541.000 gld. v razmerju kakor 1:5, kar je ugodno; pri krški posojilnici je to razmerje 3:8.

Vse slov. posojilnice so imele lani hran. vlog . 4,955.550 gld.
 leta 1890 pa 3,862.331 »
 torej več . . . 1,093.219 gld.

Ker znašajo združni deleži 440.937 gld. in združni zakladi 293.288 gld. (l. 1891.) vseh posojilnic skupaj 734.225 gld., tedaj je med lastnim in tujim premoženjem to razmerje 1:7. To se pravi, če bi vsi hranilničarji naenkrat odpovedali svoje hranilne vloge, moglo bi se le sedmemu delu vseh hranilničarjev mahoma ustreči; drugi bi morali čakati, da dolžniki prej vrnejo.«

»**Posojila**«: »Vse slovenske posojilnice so l. 1891. imele v posojilih 5,070.723 gld. To je že dokaj veliko število, čeravno je nasproti hipotečnim dolgovom pri hranilnicah to kaj neznatna svota. In vendar nam utegne kdo očitati, da hočemo pohvaliti zavode, ki dajejo lepo priliko, da se ljudje vedno bolj in bolj v dolgove pogrezajo. Ni tako neutemeljeno to očitiranje. Dolgove delati, zlasti lahkomišljene dolgove delati — tega ne sme noben človek, še manj pa na podlagi dobrih postav osnovan zavod pospeševati. Ker se pa zadolževanje nikakor ne da zapreči, zato naj bode naloga vseh denarnih zavodov v tem, da posojujejo kolikor

mogoče na nizke obresti in da se trudijo, obrestno stopinjo posojil znižati vedno bolj in bolj. Zato pogledjmo, kakošno posojilsko obrestno stopinjo imajo naše posojilnice:

$5^0/0$, $5^1/2^0/0$ in $6^0/0$	stopinja je le pri 1 posojilnici
$5^1/2^0/0$	» » » » 6 posojilnicah
$5^0/0$ in $6^0/0$	» » » » 2 »
$5^0/0$, $5^1/2^0/0$ in $6^0/0$	» » » » 1 posojilnici
$5^1/2^0/0$ in $6^0/0$	» » » » 2 posojilnicah
$6^0/0$	» » » » 24 »
$7^0/0$	» » » » 3 »
$6^0/0$ in $8^0/0$	» » » » 2 »

(O drugih nismo mogli poizvedeti).

Razmere se v tej zadevi izboljšujejo in sem ter tja zniža posojilnica svojo obrestno stopinjo. To zniževanje se mora vendar vjemati s hranilno obrestno stopinjo. Ako posojilnica od hranilnih vlog in morebiti tudi od deležev $4^0/0$ obresti daje, potem ne more stopinja posojilnih obresti nižja biti kakor $5^1/2^0/0$. Vsaj je to razliko za normalno vzela tudi postava od 1. junija 1889, s katero se takim posojilnicam, ki imajo le tako veliko ($1^1/2^0/0$) razliko, dovoljujejo nekatere ugodnosti. In vendar ima v obrestni stopinji le $1^0/0$ razlike:

5 posojilnic	na Koroškem,
3 posojilnice	» Kranjskem,
2 posojilnici	» Primorskem,
9 posojilnic	» Štajerskem.

Vrh tega ima $1^0/0$ in deloma $1^1/2^0/0$ razlike še 5 posojilnic. $1^1/2^0/0$ razlike je pri 10 posojilnicah. $2^0/0$ » » » 3 » $2^0/0$ in oziroma $3^0/0$ je le pri 1 posojilnici.

O vseh posojilnicah nam pa ni bilo mogoče tega dognati.«

»Izposojila ali lastni dolgovi«: »Ta pregled je za slovenske posojilnice posebno povoljen, ker kaže, da delujejo one le z lastnim denarjem, da torej ne posojujejo tujega denarja, katerega bi bile prej same na posodo vzele. V prvi vrsti vidimo, da tudi koroške posojilnice, ki žive v kaj težkih razmerah, delajo resnično z svojim denarjem. Naberejo ga večinoma doma med svojimi ljudmi. Podpirajo pač koroške posojilnice marljivo ondodni vrli domoljubni duhovniki, pa tudi nekateri kmetje. Nekaj hranilnih vlog jim je poslala družba sv. Cirila in Metoda ter večje druge posojilnice. Kranjske in štajerske posojilnice so tudi tako rekoč brez izposojenega denarja; kajti le dve imate nekaj tisočakov izposojila;

od teh pa ima ena zopet dosti drugod naloženih novcev, s katerimi bi izposojilo lahko kmalu vrnila, ako bi bilo treba. Čeravno je torej v tem obziru ugodno stanje naših zavodov, vendar smo iz poslanih računov in iz ustnih pogovorov z upravniki nekaterih posojilnic posneli, da so neke posojilnice materijelno odvisne od drugih večjih posojilnic in da jih ta odvisnost peče in preveč stane, ker morajo dokaj visoke obresti plačevati, navadno 6⁰/₁₀ ali 5¹/₂⁰/₁₀. Kako naj potlej izhaja taka posojilnica, če ima tako drag denar? Sta nam tudi znana dva taka zavoda, ki baš radi tega napredovati ne moreta, ker morata od svojih izposojil, ki so večkrat tudi pod imenom hranilnih vlog, previsoke obresti plačevati. Zato nikakor ne kaže opuščati ideje, da bi se ustanovil zavod, ki bi preskrboval mladim in slabim posojilnicam denar za nizke obresti.«

»Gotovina in naloženi denarji«: »Kolikor je nam znano, imajo največje svote naložene v ljubljanski mestni in južnoštajerski hranilnici (v Celji), nekaj pa tudi pri drugih posojilnicah. Z denareimi zavodi, ki so v politično-sovražnih rokah, nočejo priti veliko v dotiko. Nekaj naloženega denarja je tudi v c. kr. poštni hranilnici, kjer pa posojilnice le malo obresti dobé. Vendar si pa dovoljujem svetovati, da bi vse slovenske posojilnice pristopile k čekovnemu oddelku (ali celo Clearing-prometu) c. kr. poštnih hranilnic. In to iz sledečih razlogov:

- a) Kolikor je iz gornjega pregleda posneti, imajo posojilnice skoro preveč gotovine. Nekaj te gotovine lahko leži v poštni hranilnici, kjer sicer nese le 2⁰/₁₀ (v čekovnem oddelku), od koder se pa lahko denar že 24 ur po odpovedi dobi.
- b) So že slovenske posojilnice in hranilnice med seboj v denarni zvezi. Pošiljanje in prejemanje denarjev po poštni hranilnici s čeki in položnimi listi je pa nekaj silno pripravnega, ker ni treba nikoli skoro denarja šteti, ako hočeta dva zavoda, ki sta oba v čekovnem oddelku, med seboj kaj denarja izmenjati.
- c) Da je to jako praktična in moderna vpeljava, svedoči že to, ker so skoro vse trgovske firme na ta način pri poštni hranilnici vdeležene. In če se kedaj osnuje centralna posojilnica, bode prvi pogoj od sleherne zadružnice, ko pristopi, da se vpiše v čekovni oddelek poštnih hranilnic. V ta namen položi 100 gld. brez vseh drugih stroškov. Ta svota nese seveda le 2⁰/₁₀ obresti in stoji pri miru in nedotakljiva; toda kar ima stranka čez 100 gld. na svoji vlogi, s tem sme

poljubno razpolagati, in sicer tako praktično razpolagati, s tako pripravno manipulacijo, da je veselje.«

Pri **upravnih stroških** pravi pisatelj med drugim to-le: »Kakor pa sicer ta pregled kaže, nimajo posojilnice še veliko stroškov te vrste, ker delujejo še brez uradnikov, razen večjih posojilnic v Celju, Mariboru in Ptujju. Drugod upravljajo posojilnice navadno eden ali več članov ravnateljstva kot postransko delo za postranski zaslužek, kajti glavni dohodki so jim navadno drugi posli in drugo imetje. Večinoma pa načelniki in nadzorniki slovenskih posojilnic brezplačno delujejo, zlasti v prvih letih slehernega novega zavoda. Zato pa so pri drugih posojilnicah upravni stroški dokaj nizki.

»Čisti dobiček in njegova poraba:« »Ustanovljenje posojilnice stane gotovo dobrih 100 gld., če se še tako previdno postopa. Tu so stroški za: sklicovanje za prvega (ustanovnega) občnega zbora, za registrovanje, ki je zvezano s priobčevanjem nove zadrage v uradnem listu, za tiskanje pravil, nakup knjig i. t. d. Ako se zadrugi od strani domoljubov ni toliko darovalo, kolikor je stala ta utemeljitev, tedaj je začela posojilnica z zgubo, zlasti če si je koj v začetku omislila trdno blagajnico. Ta zguba se vleče skozi celo prvo leto, tako da je posojilnici težko koncem prvega upravnega leta dobiček izkazati. Zato se pa čudimo nekaterim mladim zavodom, da so po preteku nekaterih mescev že z dobičkom na dan prišli, n. pr. Posojilnica v Gornjem Gradu, na Vranskem. To kaže, da ste ti in druge posojilnice dobre kume imele pri svojem krstu. Pri sklepanji računa, bilance in konta o dobičku in zgubi pokaže se svota, po kateri se hrepeni celo leto — pokaže se čisti dobiček. Ta svota ne more biti Bog ve kako visoka, zlasti pri majhnih posojilnicah ne, kajti prej se je mej stroške, ki povzročujejo zgubo, vse uvrstilo kar tu sem spada, tudi nagrade in tudi deležne obresti (delnina), če jih je posojilnica po pravilih dolžna dajati. Kedar je posojilnica prišla s čistim dobičkom na dan, mora tudi povedati o njem z ozirom na svoje statute, kako je dobiček obrnila. Najboljše je, da se ga k združnemu zakladu priklopi. Kjer pa pravila, korist zavoda in druge okoliščine (visokost dobička samega) vevajo, da se drugače postopa, odmeri se, kolikor pride, kjer sta dva fonda - v splošni rezervni fond, v špecijski fond (za zgube), koliko se daruje v dobrodelne namene, koliko se da udom, koliko odbornikom, nadzornikom itd. Tako tudi navadno posojilnice postopajo, kakor kažejo prav hvalevredno njih računi. Da veliko darujejo posojilnice v dobre

namene, šolske, cerkvene, kmetijske in narodne, to smo že omenjali in to kažejo že njih računi; mnogo se pa tudi ne izve; kajti nekatere posojilnice zaupljivo izročajo to dobrodeljstvo ravnateljstvu, da to po svoji previdnosti darove deli, tako je n. pr. ptujska posojilnica kar ravnateljstvu v to svrhu okroglo 1.200 gld., prepustila.«

»Zadružni zakladi«. »Dolgo smo mnogobrojne številke, velike in male, naših tako vsestransko preresetanih posojilnic preobračali, predno smo prišli do glavnih števil, ki kažejo pravo, pa tudi edino njih imetje. Vsaj je vse drugo tuje, kar imajo naše posojilnice. Razen inventarja, kakošne hiše in zemljišča nimajo posojilnice drugega kakor zadružni zaklad, za svoje pravo premoženje. K sreči, da se ti zakladi vendar od leta do leta množe. Lani so že znašali 244.875 gld., letos pa 293.388 gld., toraj več kakor $\frac{1}{4}$ milijona. Vse slovenske posojilnice bodo morebiti komaj v 5 - 10 letih imele še le 2-3 milijone zadružnih zakladov, če bodo tako marljivo in previdno delovale, kakor dosedaj. Posojilnice morajo čuvati svoj zadružni zaklad kakor punčico v svojem očesu. Tega se ne smejo dotakniti, razen v največji sili. Sicer mora imeti ta fond namen, da se ž njim zgube pokrivajo; in ker sta dva rezervna fonda, ima eden tudi naravnost ime po svojem namenu. Kljub temu naj se posojilnica varuje dotakniti teh fondov. Če se le ne da izogniti, mora se zgoditi, n. pr. kedar mora posojilnica sama poravnati svoto, ki jo je pri dolžniku izgubila. Dotična svota se pač vzame iz tega fonda. Ako je pa le nekaj tožbenih stroškov plačati tedaj se ti lahko zaračunijo pri upravnih stroških. Vendar se posojilnice v obče varujejo vseh teh izdatkov. Zato se ne dotikajo kar nič svoje rezerve in skoraj vse šo se dosedaj pohvalile, da niso imele še kar nič zgube; da so pa morali v več slučajih poroki plačati, to je pa umevno. Rezervni fond opravlja že več posojilnic čisto zase, kar odločijo ga od drugih novcev. In to je tudi pravilno. Zadružni zaklad naj ima svojo hranilno knjižico ali svojo številko v vrsti deležev in od njega naj posojilnica obresti plačuje, kakor od kakšnega tujega denarja. Vsaj je svetoval odličen odbornik neke slovenske posojilnice, da bi one svoje rezervne fonde še pri drugih zadrukah plodonosno naložile. Tega pa mi vendar ne smatramo potrebno; kajti njegov nasvet le kaže, da je natančnosti treba, in da naj se posojilnica tako ne dotika tega dela svojega premoženja, kakor navadni človek ne jemlje brez sile rad iz hranilnice denarja, kedar ga je enkrat vanje vložil.«

Nato slede »**Opravilna poročila slovenskih posojilnic**«. kjer se razpravlja o letnem poročilu in zaključku, tako makolske, logaške, postojnske mariborske in vranske posojilnice. Potem pride razprava o »**Letnih računih slovenskih posojilnic**« brez ozira na kake gotove zavode.

V nadaljnjem sestavku »**Način posojevanja**« pravi pisatelj sledeče:

»K slovenskim posojilnicam pristopajo nekateri udje z namenom, da podpirajo domači domoljubni zavod. Drugi se mu, pridružijo s tem manj dobrim namenom, da dobé od vložnega denaria (deležev) več ali manj veliko obresti ali delnine (dividende.) Nekateri pa tudi ne dajo nikakoršnih obresti, pa vsaj se itak ne bi veliko poznalo, ker so deleži pri nekaterih posojilnicah majhni (1 gld., 2 gld., 5 gld., do 12 gld). Največ pristopajo udje radi tega k denarnem zavodom, da dobe od njih posojila. Na kakošen način se posojuje? Kateri način je najboljši? Pri poštenjaku zadostuje, da se vpiše posojilo v dve ali tri knjige pri posojilnici in v združno knjižico, ki se izroči združniku (dolžniku). (Pri vseh slovenskih posojilnicah razen pri dveh Metlika, Vrhnika so dolžniki obenem združniki.) Takov način posojevanja bi zadostoval n. pr. pri vseh onih združnikih, kateri ne vzamejo večjih svot na posodo, kakor jih ima v zdruzi naložene. Običajno se dovoljuje le nekoliko poštenim udom kot posojilo dvojni združni delež. Ako so ti dolžniki poštene osebe in ako posojila z ozirom na njih premoženjske razmere niso previsoka, ni se bati izgube, če tudi nima posojilnica posebnih dokazov v rokah. Vsaj imajo že knjige same, kakor trgovske knjige sploh pred sodiščem dokaj dokazalne moči. — Ta način posojevanja je vendar premalo zanesljiv in le malo več vreden, kakor če si upnik in dolžnik v roke sežeta, kakor je bilo v tistih starih dobrih časih navada, ko je še »mož-beseda« veljala. Za dano posojilo mora dolžnik posojilnici nekaj dati ali zastaviti. Brez tega ne gre. Malo dela da, ko dolžnik zastavi vrednostne listine (hranilne knjižice, vrednostne papirje) ali dragocene stvari malega obsega (star srebrni denar, zlate novce, raznovrstni lišp i. t. d.) O tem se morajo napraviti seveda pisma. Dolžnik da morebiti menico ali zadolžnico, posojilnica pa potrdilo o vsprejeti zastavi. Če pa dolžnik ne vrne, ne sme posojilnica kar »brevi manu« obdržati si zastave, ampak mora prej v smislu postave z dne 28. junija 1865 pri sodišči iskati svojih pravic. Najobičajnejša sredstva posojevanja so vendar le zadolžnice in menice, o katerih hočemo govoriti. Naše

posojilnice se poslužujejo obojih, nekatere samo prvih, druge samo drugih, nekatere rabijo pri tem dolžniku zadolžnice, pri drugih menice.«

Potem govori o zadolžnicah, nakar preide k menicam :

»Jako pripraven način posojevanja so menice. Že oblika je kaj lična in kolek tako nizek. Ni treba veliko teksta izpolnjevati in strankam je treba le podpise svoje dati. Vrh tega so menice, zlasti nekatere (potegnene, tuje) skoro toliko veljavne med kupčijskim svetom, kakor gotov denar. Imajo pa tudi to prednost, da imajo dolžniki pred njimi veliki strah zaradi nagle izvršbe. Vidimo, da je najstarejša (s tem imenom) slovenska posojilnica (v Ljutomeru) rabila le menice in daje že 21 let neprenehoma svoja posojila edinole na menice ter niti ne misli od tega običaja odstopiti, čeravno ima opraviti le s kmetiskim ljudstvom. Zakaj ji to ugaja? Ljudstvo v onem kraju zna kar od kraja pisati, je še dokaj imovito in pošteno. V teku treh let (če prej ne) vrne izposojilo, ali pa da zopet novo menico. Do tožbe pride v silno redkih slučajih. Toda tako ugodnih razmer je le malo. Kje so slabše razmere, tam se menice ne obnesejo tako dobro. Če ne znajo ljudje pisati, stane jako veliko izposojevalca legalizovanje podpisov, zlasti če je visoko izposojilo in več podpisov (žena, 1 ali 2 poroka). Lastna menica (druge ne skozi in skozi) ima vsestransko veljavo le tri leta. To je: glavni dolžnik, in poroki so vezani tri leta; pri nekaterih menicah je pa le glavni dolžnik vezan še tri leta po zapadnem dnevu. Ta čas pa tudi kmalu poteče in vrnilo se je le malo še. Treba je dati novo menico, ker ni denarja, da bi se kapital vrnil. Kje pa vzeti, ko se komaj za obresti ima? In tako je bridko tarnanje in stokanje. Pri dolžnem pismu tega ni treba. Pri nekaterih menicah je tedaj še bolje paziti, namreč gledati, kedaj zapadejo, ker jih je treba prezentovati ali celo protestovati. Rabijo naj se pa le **lastne menice in potezke po lastni naredbi**, ker take hrani posojilnica doma in jih ne pošilja v svet, razen k trgovskemu sodišču, če pride do tožbe. Na druge menice je pa treba že bolj paziti, zlasti na menice z žiranti, na menice s hrbtopisi in druge.«

Potem sledi spis »**Postave o posojilnicah**«. Navaja kratko vsebino združnega zakona z dne 9. aprila 1873, potem zakona »o pristojskih ugodnostih za kreditna in napredninska društva („hranilnice in posojilnice“)« z dne 1. junija 1889, zakona z dne 21. maja 1873, nadalje dne 27. decembra 1880 in z dne 14. aprila 1885, ki vsi razpravljajo o davčnih vprašanjih.

»Nekoliko o posojilniškem poslovanju«. Tu se ponatisne del M. Vošnjakovega navodila o delovanju hranilnih in posojilnih zadrug iz leta 1885, nakar sledi: »Delovanje „Zveze slovenskih posojilnic“ v lanskem letu«. Tu je pred vsem natisnjeno poročilo o občnem zboru, potem so ponatisnjene okrožnice, ki jih je Zveza odposlala in vprašalna pola, ki jo rabi Zvezin nadzornik pri pregledovanju posojilnic. Vprašanja na tej poli so sledeča:

I. Vprašanje: Ali so sedanji udje ravnateljstva registrirani?

II. Vprašanje: Kje se nahaja društvena pisarna?

III. Vprašanje: Katerih računskih knjig se posojilnica poslužuje?

Kdo oskrbuje pisarnično in knjigovodstveno delo?

Kedaj se uraduje in kdo je navzoči od strani ravnateljstva pri uradovanju?

IV. Vprašanje: Katere neobhodno potrebne računске knjige se pogrešajo?

Posebna opazka pri uradovanju?

V. Vprašanje: Visokost gotovine pri zadnjem uradnem dnevu?

VI. Vprašanje: Ali se nahaja vsa gotovina, ali je ta tudi pod dvojnim zaporom?

VII. Vprašanje: Kdo ima ključke od blagajnice?

VIII. Vprašanje: Kje so duplikati blagajničnih ključev hranjeni?

IX. Vprašanje: Število društvenikov?

X. Vprašanje: Ali so pristopnice od vseh društvenikov pričujoče in podpisane?

XI. Vprašanje: Ali se izplačujejo deleži po predloženi pismeni odpovedi?

XII. Vprašanje: Ali so odpovedi redno zabilježene v kontu zadružnikov?

XIII. Vprašanje: Ali so vse obstoječe hranilne vloge redno vpisane v dotični glavni knjigi; ali so narastle in kapitalizovane obresti vsako leto redno glavnici pripisane?

XIV. Vprašanje: Visokost obresti in kako se računajo in pripisavajo glavnici?

XV. Vprašanje: Ali so vsa obstoječa posojila pokrita z dotičnimi menicami, deloma z zadolžnicami?

XVI. Vprašanje: Ali so menice pravilno izgotovljene?

XVII. Vprašanje: Ali so vse zadolžnice pravilno izgotovljene in postavno kolkovane?

XVIII. Vprašanje: Ali se dovoljujejo posojila v posebnih sejah in po pravilnem sklepu ravnateljstva?

XIX. Vprašanje: Ali so dotični sklepi ravnateljstva zabeleženi v posebni knjigi?

XX. Vprašanje: Koliko je naloženega denarja in pri katerih zavodih?

XXI. Vprašanje: Ali se vse dotične hranilne knjige nahajajo in kje so hranjene?

XXII. Vprašanje: Število vrednostnih listin in njih veljavnosti?

XXIII. Vprašanje: Ali se vse v računskih knjigah navedene vrednostne listine nahajajo, in kje so hranjene?

XXIV. Vprašanje: Koliko znašajo izposojila zadruga in pri katerih zavodih?

XXV. Vprašanje: Koliko znaša sedanji društveni zaklad?

XXVI. Vprašanje: Ali je ta posebno naložen ali sodeluje z drugim upravnim premoženjem zadruga?

XXVII. Vprašanje: Ali se strinjajo vse točke oz. zneski imetja (aktiva) z računskimi knjigami?

XXVIII. Vprašanje: Ali se strinjajo vse točke oziroma zneski zaveznosti (pasiva) z računskimi knjigami?

Končno sledi sledeča razprava o »**skupni denarni zadrugi ali centralni posojilnici**«:

»Misel o tej ustanovitvi je bil sprožil šolski ravnatelj in tajnik krške posojilnice Lapajne, širil jo je po slovenskih časopisih ter o tem že dvakrat govoril na občnem zboru »Zveze«, kjer je predlagal, da se Zveza sama pretvori v tako denarno zadrugo, t. j. da bi »Zveza« poleg moralne podpore, ki jo daja slovenskim posojilnicam, še materijelno podporo jim naklanjala, t. j. nove, in slabe posojilnice naj bi Zveza ali centralna posojilnica zalagala s potrebnimi sredstvi v podobi hranilnih vlog. Centralna posojilnica naj bi pa v ta namen dobivala od vseh slovenskih posojilnic potrebna sredstva v podobi deležev ali hranilnih vlog, katere bi dajale proti nizkim obrestim te posojilnice, ki naj bi kot zadrugne pristopile k nameravanemu osrednjemu slovenskemu zavodu. Pri občnem zboru »Zveze« je predlagatelj v obširnem govoru utemeljeval svoj predlog, a zoper njega se je oglašalo vse polno govornikov, ki so ga s krepkimi protirazlogi pobijali. Med temi razlogi je bil najtehtnejši ta, da že sedaj krepkejše posojilnice mlajše in slabejše podpirajo ali s tem, da jim pošiljajo hranilne vloge ali posojila, in da pri tem včasih posreduje tudi »Zveza«, ki ta posel tudi v bodoče rada prevzame. To je

vse res. Ali ta pomoč je navadno predraga. Ta posojila ali hranilne vloge večjih posojilnic so predrage, združene s previlikimi obrestmi, s 5⁰/₀, 5¹/₂⁰/₀, ali celo 6⁰/₀. Posojilnice, ki so dobile tako drag denar, morajo ga potem navadno po 7⁰/₀ dalje posojevati, kar pa jako ovira procvitanje teh malih in mladih zavodov. Je pač tukaj ista primera, kakor s posojili na kmetih med sosedi. Dobil bi сосед od soseda še na posodo, toda na visoke obresti, 8⁰/₀, 10⁰/₀, 12⁰/₀ itd. Pa neče se mu klanjati. Rajše gre iz teh dveh tehtnih razlogov k bližnjemu denarnemu zavodu ali k notarju, odvetniku, da mu ti ali naravnost ali s posredovanjem pomorejo. Isto je tudi z našimi posojilnicami. Tudi onim bi bilo s tako centralno posojilnico vstreženo na podoben način. S to idejo se bavi še drug mož, odličen domoljub g. dr. Jurtela, odvetnik v Šmarji pri Jelšah. Pri lanskem zboru zveze se je sicer bralo pismo njegovo, v katerem se sicer ne strinja s predlogom, da bi se Zveza pretvorila v denarni zavod, a je vnet zato, da se samostalna centralna posojilnica kot nova slovenska zadruga osnuje. Samo gledé načina izvršitve te nakane je družih nazorov. On hoče slovanskemu denarnemu zavodu, menda kateremu češkemu v Pragi pomagati in dati mu potrebne štatiške podatke, da osnuje on Slovincem centralno posojilnico. No v tem bi pisec g. dr. ne podpiral. Slovenske posojilnice so same že dovolj krepke, da ustanove za svoje potrebe središnje kaso. Drug slovanski denarni zavod utegne sicer imeti pri tej ustanovitvi tudi dobre namene, namreč pomagati svojim slovanskim bratom, toda u prvi vrsti išče lastni materijalni dobiček. In ta dobiček, ki ga utegne imeti od Neslovencev osnovani zavod, privoščil bi jaz Slovincem samim. Kakor kaže pregled v tem Letopisu o naloženih denarjih slovenskih posojilnic, imajo teh odvišnih novcev že 600.000 gld.

Ti novci jim res do zdaj nesó v hranilnicah (posojilnicah) morebiti 5⁰/₀, 4¹/₂⁰/₀ in 4⁰/₀ obresti. Toda nekatere imajo nekaj denarja naloženega tudi drugod, kjer dobé le 3¹/₂⁰/₀, v poštni hranilnici le 3⁰/₀ oziroma le 2⁰/₀ obresti. Večinoma pa imajo tudi doma veliko gotovine, po navadi preveč. Morajo je sicer imeti, toda le tiste, katere niso pri čekovnem oddelku poštné hranilnice, kjer se denar lahko v 24 urah zopet vzdigne ali po svetu brez truda in z malo pisarijo pošlje. Novi centralni zadrugi naj bi posojilnice le majhni del (10⁰/₀ — 5⁰/₀ ali še manj) svojih odvišnih novcev izročile proti nizkim obrestim (4⁰/₀, 3¹/₂⁰/₀). V tem slučaju bi jim pa ne bilo treba doma imeti velike gotovine, ker bi potem vsaka pri centralni posojilnici vdeležena posojilnica pri-

stopiti morala k čekovnemu prometu poštne hranilnice; le ta zavod pa prav poceni in hitro posreduje pri plačevanju kupčijskega sveta.

O ustanovitvi centralne posojilnice se »Zveza« menda ne bode več posvetovala. Stvar pa utegne svojim sestram znova priporočati krška posojilnica, ki se je bila po vzgledu posojilnic v nemških deželah obrnila letos že do kranjskega deželnega zbora za pomoč, žalibog da brez uspeha. Vložila je bila namreč sledečo prošnjo:

»Da so posojilnice velika dobrota za slehern okraj, kjer je že tak zavod ustanovljen, o tem vlada samo eno mnenje. Kjer je posojilnica, ondi oderuhi večinoma zginejo; ljudstvo dobi po ceni denar na posodo; obenem se pa ljudem doma prilika ponuja, da nalože plodonosno svoje prihranjene novce. Vrh tega je posojilnica nadzorstvo za gospodarjenje ljudstva v dotičnem okrožju. Krška posojilnica je svoj delokrog v smislu postave od 1. junija 1889 omejila le na krški sodnijski okraj, daje posojila le zadrugi, jemlje od posojil le $5\frac{1}{2}\%$ obresti in deluje torej le s $1\frac{1}{2}\%$, ker daje od hranilnih vlog 4% obresti in bode le dolžna pisma pri posojilih vpeljati. S tem bode v gospodarskem oziru veliko koristila. Toda svoj delokrog ne more razširiti na bližnje okraje, kjer nimajo posojilnic, n. pr. na **koštanjeviški, mokronoški, radeški okraj**, čeravno se prošnjiki tudi iz teh krajev oglašajo. Ker je pa spoštljivo podpisana posojilnica o koristi teh zavodov popolnoma prepričana, rada bi tudi sosednjim okrajem pripomogla, da bi se ustanovile. V ta namen bi bilo treba, da bi odborniki naše posojilnice bili na pomoč dotičnim domoljubom v **Mokronogu, v Koštanjevici, v Radečah in drugod** na Dolenjskem, kjer je še 5 drugih okrajev brez njih, da bi **sklicevali zbere, dajali pouke** v zadevi dotičnih postav, o poslovanju in uradovanju posojilnic. **Odborniki krške posojilnice bi to tudi radi storili, ako ne bi bilo to. z velikimi stroški združeno.** Teh si pa podpisana posojilnica iz lastnih sredstev ne upa pokriti, ker so njena sredstva še majhna in le krškega okraja lastnina. Uljudno podpisana posojilnica namerava torej v prvi vrsti pospeševati snovanje posojilnic na Dolenjskem. V drugi vrsti pa je njena želja, da bi se posojilnice potem še združile v »centralno posojilnico«, t. j. v denarno zadrugo, katera bi od močnejših posojilnic sprejemala odvisne njih novce in jih proti nizkim obrestim oddajala novim in slabšim posojilnicam. Tudi v to svrhu bode treba velikega napora in nekaj denarne podpore. Ker se

spoštljivo podpisana posojilnica nadeja, da je slavni deželni zbor prepričan o koristi teh podjetij, katerih se namerava ona lotiti; zaradi tega si dovoljuje slavni deželni zbor male denarne podpore prositi, in sicer za **snovanje novih posojilnic na Dolenjskem 100 gld., za ustanovitev centralne posojilnice 150 gld.**«

Občni zbor leta 1892.

Vršil se je dne 15. decembra v Celju. »Predsednik poroča obširno o poslovanju posojilnic v preteklem letu, o napredku in kaj je »Zveza« v njih prospelih storila. Potem povdarja, da je sedaj vseh slovenskih posojilnic 58, katere so večinoma vse pri »Zvezi« in razlaga razne zadeve »Zveze« in posojilnic, povdarja posebno indirektni hasek, katerega imajo posojilnice od »Zveze«, omenja obenem dopis obrtnega društva v Ljubjani in obžaluje, da tako društvo ne pristopi k »Zvezi«. Nadalje omenja tudi razmerje med Marenberško posojilnico in okrajnim glavarstvom v Slovenjem gradu, o težavah, s katerimi se morajo bojevati koroške posojilnice in o potrebi pododbora »Zveze« v Celovcu in eventuelno tudi v Trstu v smislu § 10 pravil. Predsednik omenja tudi svoje posredovanje in posvetovanje v državnem zboru v zadevi davkov, katerega plačujejo posojilnice itd. Tudi naglaša, da bi še sedaj koroške posojilnice same ne mogle pododbor vzdrževati, ker sedanjih doneskih k Zvezi vseh koroških posojilnic samo 70—80 gld. znašajo. To poročilo se vzame na znanja in se sklene, da začasno dokler se ne napravi pododbor »Zveze« v Celovci, gospod Simon prevzame nalogo koroškim posojilnicam posebno o priliki nadzorovanja v vsakem oziru s svetom pomagati.«

(Nadaljevanje sledi.)

MILOŠ STIBLER:

Avstro-ogrška banka in Slovenci.

Mnogokrat slišimo pritožbe, da avstroogrška banka, ki ima v naši državi edina pravico izdajati papirnati denar, postopa proti Slovencem pristransko. Tudi v državnem zboru so se tozadevno slišale od strani slovenskih poslancev že rahle pritožbe. Istotako se je o tem razpravljalo po časopisju. Vendar so vsi ti glasovi bili vedno le prav splošnega značaja in je morda tej okolnosti pripisovati vsaj del dejstva, da se merodajni krogi za naše pritožbe sploh ne zmenijo. Dokaz z številkami bi bil posebno pri nastopih v državnem zboru vsekakor potreben. In tudi težaven

ni, kajti avstroogrška banka izdaja vsako leto tako obširna in podrobna poročila z vsemi statističnimi podatki, da si je mogoče prav natančno izračunati, kake koristi imamo Slovenci, ima vse naše gospodarstvo od tega prevažnega zavoda. Primerjati treba nadalje številke in dognati z upoštevanjem vseh okolištin, ali smo Slovenci deležni koristij avstroogrške banke v primeri z našim številom v isti meri, kakor ostali državljani, v prvi vrsti Nemci, ali ne.

Glasom uradne statistike (»Österreichisches Statistisches Handbuch 1911«, izdala c. kr. statistična osrednja komisija) se je naštelo dne 31. decembra 1910 na Avstrijskem (brez ogrske polovice

vseh prebivalcev	27,963.872
Slovencev	1,252.949

in tvorijo potemtakem Slovenci v odstotkih

4.48 %

vsega avstrijskega prebivalstva. Ta uradno dognani odstotek bi moral biti podlaga za urejevanje vseh onih vprašanj, ki se sučejo krog bojev za narodne pravice, bodisi jezikovne, bodisi kulturne ali gospodarske. In tudi avstroogrška banka bi morala kadar se ji očita zapostavljanje slovenskih gospodarskih interesov, biti v stanju, da dokaže, da je dala Slovencem vsaj toliko, kolikor jim gre po odstotnem razmerju med posameznimi narodnostmi te države. Tega pa ta zavod dokazati ne more, kakor bomo videli v sledeči razpravi.

Leta 1912 je poslovalo v avstrijski polovici - in samo na to se hočemo v tej razpravi ozirati - 56 podružnic Avstro-ogrške banke. V slovenskem ozemlju jih obstoji pet: Ljubljana, Trst, Maribor, Celovec in Beljak. Okoliš mariborski obsega celi Spodnji Štajer, ljubljanske celo Kranjsko, tržaške celo Primorsko (Goriško Trst in Istra), celovške in beljaške celo Koroško. Pod te v slovenskem ozemlju poslujoče podružnice spada potemtakem:

Slovencev	1,250.000
Nemcev	400.000
Italjanov	360.000
Hrvatov	170.000
	<hr/>
skupaj	2,180.000
v državi	27,963.872
torej	77 %

v okoliših teh pet podružnic.

Vseh podružnic je	56
V slovenskem ozemlju	5
torej	8.9%

To razmerje bi ne bilo neugodno, toda merodajno ni. **Merodajno je samo vprašanje, koliko da avstroogrška banka v posameznih okoliših kredita na razpolago.** Tu nam kažejo uradna poročila te banke za zadnja tri leta naslednje številke:

L. 1910 so dale navedene štiri podružnice potom eskonta ta le kredit:

Ljubljana	8,091.309'99 K
Maribor	6,974.069'89 »
Celovec	23,831.111'78 »
Trst	74,414.426'97 »
skupaj	<u>113,310.918'63 K</u>
cela banka pa	3,838,330.852'19 K
razmerje torej	2'9 : 100 = 2'9 %

L. 1911:

Ljubljana	8,862.638'27 K
Maribor	7,511.847'56 »
Celovec	34,819.352'78 »
Trst	83,862.875'51 »
skupaj	<u>135,056.714'12 K</u>
cela banka pa	4,229,112.309'82 K
razmerje toraj	3'2 : 100 = 3'2 %

L. 1912.

Ljubljana	14,682.804'39 K
Maribor	9,103.456'07 »
Celovec	17,960.312'42 «
Trst	75,880.833'10 »
Beljak (prvo poslovno leto)	2,778.704'84 »
skupaj	<u>120,406.110'82 K</u>
in cela banka	4,372,910.123'16 K
razmerje torej	2'8 : 100 = 2'8 %

Ako v ravno istem redu preračunamo številke o kreditih, danih na razne rastave, pridemo približno do podrobnih zaključkov. Pridemo na podlagi številke do spoznanja, da dajo v slovenskem ozemlju poslujoče podružnice mnogo manj kredita, kakor po drugih kronovinah. To bi bilo na splošno. Če pa poznavalec razmer še natančneje sodi to vprašanje, mora priti do spoznanja, da se v tem itak že zapostavljenem ozemlju, delajo še nadaljne razlike in sicer zopet po narodnosti. V okoliših

teh pet podružnic stanuje mnogo Nemcev in Italjanov. Razmere nas uče, da odpade od vseh kreditov teh podružnic skoraj vse na Nemce in Italjane. Za resničnost te trditve jamčijo že cenzorni kolegiji v slovenskem ozemlju poslujočih podružnic. V Celovcu, Beljaku in Mariboru so cenzorni kolegiji skozinskozemškonacionalni. Celo v Ljubljani imajo Nemci veliko večino med cenzorji in tudi tržaška podružnica nima nobenega Slovenca v kolegiju. Kakor je s cenzorji, isto velja tudi o uradništvu. Kdo bo verjel, da ti gospodje pozabijo pri poslovanju v avstrijskoogrski banki na svoje narodno stremljenje? Izkušnja nas v resnici tudi uči, da vživajo Nemci pri vseh teh zavodih veliko prednost, potem pridejo Italjani, zadnji smo Slovenci, ako se nas še sploh kje upošteva.

Da služi avstoogrška banka le Nemcem, dokazujejo še neke druge številke.

Prebivalstva šteje:

Kranjska	525.995
Koroška	396.200

Dala pa je ljubljanska podružnica kredita l. 1912

potom eskonta	14,682.804'39 K
na zastave	2,041.000'— »
skupaj	<u>16,723.804'39 K</u>

Celovec pa

potom eskonta	17,960.312'42 K
na zastave	10,310.200'— «
in Beljak	
potom eskonta	2,778.704'84 »
na zastave pa	893.200'— »

skupaj 31,942.417'36 K

Torej je dobila

Kranjska	16,723.804'39 K
Koroška pa	31,942.417'36 K

kar je najjasnejši dokaz za »nepristranost« v narodnem oziru. Nihče namreč ne bo mogel trditi, da bi bile gospodarske razmere v Koroški na čisto drugi stopinji, kakor na Kranjskem in da se da s tem zagovarjati zgoranjo razliko.

Podobno razmerje je bilo tudi v l. 1911 in 1910. In sicer se je dalo kredita v l. 1911

v Ljubljani		
potom eskonta		8,862.238'27 K
na zastave		1,901.100'— »
	skupaj	<u>10,763.338'27 K</u>
za Koroško pa		
potom eskonta		34,819.352'78 K
na zastave		2,667.900.— »
	skupaj	<u>37,487.252'78 K</u>
In l. 1910		
za Kranjsko		
potom eskonta		8,091.309'99 K
na zastave		1,597.000'— »
	skupaj	<u>9,688.309'99 K</u>
in za Koroško		
potom eskonta		23,831.111'78 K
na zastave		2,600.700'— »
	skupaj	<u>26,431.811'78 K</u>

Ravno tako je s Spodnjim Štajerskim. Ta šteje prebivalstva okroglo pol milijona duš. In koliko je dala mariborska podružnica kr ditov?

L. 1912		
na eskont		9,103.456'07 K
na zastave		482.600'— »
	skupaj	<u>9,586.056'07 K</u>
L. 1911		
na eskont		7,511.847'56 K
na zastave		308.500.— »
	skupaj	<u>7,820.347'56 K</u>
L. 1910		
na eskont		6,974.069'89 K
na zastave		160.700'— »
	skupaj	<u>7,134.769'89 K</u>

Sedaj pa primerjajmo te številke z manjšo Koroško! Koliko razlike! Pa naj ne misli kedo, da od slovenske strani ni bilo na mariborsko podružnico nikakšnih kreditnih želj. Bile so in še v veliki meri. toda podružnica jih je skoraj brez izjeme zavračevala. Kako je pri tem postopala, kaže najlepše sledeči slučaj, ki se je sicer zgodil v l. 1913., a bi se ravno tako lahko že leto poprej. Dne 7. Januarja 1913 se je predložila mariborski podružnici menica neke slovenske posojilnice. Posojilnica sama je v najlepšem redu. Izbrala se je nalašč, kajti hotelo se je poskušati

kako bo mariborska podružnica avstroogrške banke, ki je poprej zavrnila že celo vrsto menic od manjših slovenskih posojilnic, postopala pri tem zavodu, ki spada med večje. Članov je štel koncem 1911 568, zaveza neomejena, premoženje vseh se lahko ceni vsaj na 1 milijon K, rezerve znašajo koncem l. 1911 8236'55 K. Akceptanti sami imajo premoženja po sodbi podružnice same najmanj 100.000 K. Menica se je glasila na 9000 K, toda nepristranska gospoda v Mariboru je zavrnila tudi ta brezdvomno dober material. Samoobsebi se razume, da ga ni razsodnega človeka, ki pozna razmere in bi ne pritrnil našemu mnenju, da so za tako postopanje pri odgovornih činiteljih v Mariboru mero-dajni edinole narodnopolitični oziri. In danes je vsakomur jasno, da odpadejo krediti, ki jih daje mariborka podružnica, v prvi na spodnještajerske Nemce, katerih je okroglo 50000. Slovenci dobe bore malo.

Primerjajmo številke še naprej. Nihče ne bo trdil, da je Gradec važnejše trgovsko mesto, kakor Trst, da je vobče Gradec z svojim okolišem v narodnogospodarskem oziru večjega pomena, kakor Trst z svojim okolišem. Prebivalstva je v okolišu

tržaške podružnice	900.000
in graške	950.000

Krediti pa so se dali sledeči :

L. 1912

Trst :

potom eskonta	75,880.833'10 K
na zastave	7,452.600'— «
skupaj	<u>83,333.433'10 K</u>

Gradec :

potom eskonta	96,336.896'79 K
na zastave	22,078.200'— »
skupaj	<u>118,415.096'79 K</u>

L. 1911 :

Trst :

potom eskonta	83,862.875'51 K
na zastave	1,806.100'— »
skupaj	<u>85,668.975'51 K</u>

Gradec :

potom eskonta	110,663.189'95 K
na zastave	17,924.400'— »
skupaj	<u>128,587.589'95 K</u>

L. 1910 :

Trst :

potom eskonta 74,414.426'97 K

na zastave 2,907 700'— »

skupaj 77,322.126'97 K

Gradec :

potom eskonta 123,358 202'45 K

na zastave 11,880.400'— »

skupaj 135,238.602'45 K

Primerjajmo končne številke in si napravimo sodbo vsak za-se. Omeniti je le, da je graški okoliš popolnoma nemški, v Trstu pa je malo Nemcev. Ampak, ko bi človek imel na razpolago še točnejše podatke, potem bi brezdvomno našel, da gre večina tržaškega kredita v tržaške nemške banke in druga nemška in italijanska gospodarska podjetja, na Slovence pa odpade bore malo.

Tu sem navedel nekaj značilnih števil, ki naj nekoliko osvetlijo razmerje med avstroogrsko banko in Slovenci. Želeti bi bilo, da se oglase k temu predmetu še drugi in da se potem najde pot za izboljšanje teh neznosnih razmer.

Medtrgovina in naš kmetovalec.

Ni ga za našega kmetovalca večjega škodljivca, kakor je medtrgovina. Opaža se to pri nakupovanju raznih potrebščin, posebno pa pri prodajanju raznih kmetijskih pridelkov. Skoraj nikdar nima kmetovalec zveze s tovarnami, ki izdelujejo kmetijske stroje, umetna gnojila, močna krmila in druge potrebščine. Redko ve, koliko stane to blago na viru, v tovarni, koliko je prava vrednost posameznih predmetov. Isto velja za njegove pridelke. Popolnoma je v tem oziru navezan na medtrgovca, ki se je postavil med tovarno in kmetovalca in med obema posreduje razne kupčije. Ker medtrgovec ve, da je kmetovalec le redkokedaj natančno poučen o pravi vrednosti kakega blaga — bodisi potrebščine, bodisi pridelka, — izrablja to nepoučenost v svojo korist in sicer jo navadno izrablja do skrajnosti. Posledica je, da ostane največji profit vsake take kupčije v rokah medtrgovca in sicer ga je vedno plačal kmetovalec. Pa vzemimo nakupovanje raznih kmetijskih potrebščin ali pa prodajanje raznih kmetijskih pridelkov in primerjajmo cene, ki jih plačuje oziroma jemlje kmetovalec, s cenami, ki jih določa tovarna za potrebščine

in jih plačuje konzument kmetijskih pridelkov, potem vidimo, kako velika je mnogokrat razlika. Da, ta razlika je tuintam celo večja kakor večkratna vrednost blaga, ko je le-to šlo iz prve roke. Vsa ta razlika pomeni po odbitku potrebnih prekupevalnih stroškov profit medtrgovine.

Marsikateri, ki je te razmere natančno preštudiral, je že prišel do spoznanja, da je medtrgovina v mnogih tu navedenih slučajih uprav roparskega značaja in donaša več škode, kakor pa koristi, nadalje, da je medtrgovina mnogokrat tudi prav nepotrebna. Ljudstvo bi si lahko pomagalo samo in na mnogo cenejši način. Pri bolj naprednih in izobraženih narodih so dosegli v tem oziru že lepe uspehe. Kmetovalec se pri nakupovanju potrebščin ne poslužuje več medtrgovine, temveč se s tovariši svojega okraja združi v nakupno zadrugo, ki ima nalogo po izločenju vsake medtrgovine stopiti v zvezo naravnost s tovarno in tako kupiti od tovarne blago najmanj za isto ceno, kakor ga je kupoval poprej medtrgovec. Na ta način ostane medtrgovčev profit v lasti nakupne zadruge, ki je last vseh kmetovalcev. Pri narodih, kjer so take nakupne zadruge že močno razvite (Nemci, Čehi, Danci, Finci, Francozi itd.), so iste prihranile kmetovalcem že milijone in milijone, ki bi sicer šli v roke nekaterih maloštevilnih medtrgovcev.

Ravno isto velja pri prodajanju kmetijskih pridelkov. Koliko krika je bilo n. pr. predlanskim v Savinjski dolini radi hmeljskih predkupcij. Medtrgovci so zaslužili pri hmelju stotisoče. Po dvakrat in trikrat dražje so ga prodajali, kakor so ga kmetom plačevali. Isto se opaža po Štajerskem pri senski kupčiji, ki je po mnogih krajih zelo razvita. V enem letu si napravijo prefrigani trgovci 30 tisoč in še več dobička, vse to na škodo kmetovalca. In še pri raznih drugih pridelkih se da opazovati ravno isto. Trgovec bogati, kmet pa nima ničesar. Tudi v tem pogledu so si v drugih narodih že zelo pomagali s tem, da so ustanovili kmetijske prodajne zadruge. Le-te poiščejo če le mogoče končne kupce, oziroma konzumente in tako, kolikor mogoče, medtrgovino izločijo. Kar je pa najvažnejše, je to, da prodajne zadruge svoje člane vedno poučujejo o tržnih cenah za posamezne pridelke in jim tako pomagajo, da jih medtrgovec ne more preslepiti. Na vsak način regulirajo cene v prid kmetovalcem.

Danes se toži o splošni druginji, proti kateri se ravno naš kmet, ker vendar še ni na najvišji stopinji izobrazbe, najtežje bori. Drago mora vse plačati, kar rabi, ceno pa mu medtrgovina

zopet izpuli iz rok njegove pridelke. Kdor ima srce, se naj za to vprašanje zanima in naj kmetovalcu pomaga. Z dejanji, besed je slišal že dovolj od raznih svojih »prijateljev«. Sredstva so na razpolago in drugod že preiskušena. Ni torej treba iskati nič novega, samo to, kar že imajo drugod, naj se presadi na naša domača tla, seveda z upoštovanjem naših posebnih razmer.

Zadružna šola v Ljubljani.

»Slovenska trgovska šola« v Ljubljani je izdala tiskano poročilo, v katerem najdemo tudi podatke o Zadružni šoli, ki se je otvorila v jeseni l. 1908. O ustanovitvi in delovanju Zadružne šole čitamo v tem poročilu sledeče:

Zadružna šola je bila za vzgojo zadružnih funkcionarjev, odbornikov in uradnikov velikemu številu zadrug na avstro-ogrskem jugu neobhodno potrebna. To tem bolj, ker primankuje trgovskih šol, kjer bi člani zadrug dobivali vsaj trgovsko-knigovodske, če že ne zadružniške izobrazbe. Deželni zbor kranjski je zato takoj ob ustanovitvi Slovenske trgovske šole v Ljubljani sklenil na tem zavodu otvoriti zadružniški tečaj: Zadružno šolo. Bila je na Avstrijskem prva te vrste, če ne štejemo sem zadružniškega tečaja na Dunaju, za katerega se pa zahteva večja splošna in tudi trgovska predizobrazba. Posnemajo jo sedaj na Češkem in v nemških alpskih deželah.

Ob sestavi organizacijskih določb in učnega načrta za Zadružno šolo je bilo misliti na njen namen in na udeležniški material. Šola naj vzgaja za domačo potrebo, za domače kmečke zadruge, ki sloni na njih naše zdravo zadružništvo. Za te male podeželske zadruge, ki imajo po večini le omejen delokrog, pa ni potreba visoko izobraženih bančnih uradnikov, ampak le pridnih in vestnih tajnikov, kateri za majhno plačilo opravljajo svoj posel. Te zadruge tudi na načelnike in odbornike ne stavijo posebnih zahtev po trgovskem znanju. Zadružna šola jim zato mora podati najprej nekoliko širšo splošno izobrazbo, ki si je niso mogli pridobiti v ljudski šoli, potem pa iz trgovske pravne in zadružniške snovi le ono, kar jim je v danih razmerah za poslovanje v zadrugah neobhodno potrebno. Učni načrt obsega torej splošno izobraževalne predmete (slovenski jezik, računstvo, zemljepis, kmetijsko blagoznanstvo), trgovske predmete (knjigovodstvo, promet in korespondenco, zadružno in menično pravo)

in na podlagi teh specialno združne predmete (zadružništvo ter vodstvo kreditnih in pridobitnih zadrug). Trgovski in združniški predmeti pa obsegajo le ono snov, ki je važna za razumevanje poslovnih slučajev v dosednji praksi. Naslanja se na zahteve veljavnih, združništvo zadevajočih zakonov in na navodila združnih zvez.

Iz navedenega je jasno, da s pridom lahko obiskujejo Združno šolo mladeniči, ki nimajo posebne predizobrazbe. V korist združništva je zlasti, da jo pohajajo kmečki mladeniči, ki ostanejo doma v svojem kraju, morebiti celo na lastnem posestvu. Tem bo prospeli domače bodisi hranilnice in posojilnice ali kmetijske (strojne, živinorejske, mlekarske, konsumne i. dr.) zadruge gotovo bolj pri srcu, kot tujemu uradniku, ki gleda le na svojo plačo; saj je prospevanje zadruge posredno tudi njim v korist. Takim kmečkim mladeničem je bilo torej vstop v tečaj kolikor mogoče olajšati.

Zato se vrši Združna šola v zimskem času, ko ni dela na polju. Tudi je starostna meja za udeležnike določena le navzdol (16 let) ne pa navzgor. Skušnja kaže, da so ravno starejši udeležniki najboljše učenci; dalje se je pa tudi pokazalo, da udeležniki s kmetov, ki nimajo nobenih posebnih šol, večinoma daleč nadkriljujejo v resnosti in zmožnostih bivše srednješolce, izvzemši seveda one, ki so dovršili srednjo šolo z maturo in ki obiskujejo Združno šolo zato, da se natančno pouče o združništvu in o organizaciji takih tečajev.

Združna šola je organizirana na podlagi sledečih določb:

§ 1. Združna šola (zimski združni tečaj) na Slovenski trgovski šoli v Ljubljani naj podaja kmečkim posestnikom in njih sinovom, pa tudi drugim mladeničem pregledno temeljno izobrazbo iz združništva, da bodo mogli ustanavljati in voditi kreditne in pridobitne zadruge.

§ 2. Polletni tečaj Združne šole traja od 15. oktobra do Velike noči vsakega šolskega leta.

§ 3. Združno šolo vodi ravnatelj, poučujejo pa na nji redni in pomožni učitelji Slovenske trgovske šole v Ljubljani.

§ 4. Udeležniki Združne šole so redni ali izredni.

Redni udeležniki so dolžni redno prihajati k pouku vseh predmetov; koncem tečaja prejmejo posebna sposobnostna spričevala.

Izredni udeležniki so oni, ki prihajajo k pouku le posameznih predmetov; ti sprejmejo za predmet, ki so se ga udeleževali, le udeležno potrdilo brez reda.

§ 5. Pogoj za sprejem v Zadružno šolo je le dopolnjeno 16. leto starosti in dovršena ljudska šola.

§ 6. Za sprejem mora plačati udeležnik 5 K vstopnine, ne plača pa nobene šolnine.

§ 7. Za vse udeležnike velja »Učni in disciplinarni red«, ki sta ga odobrila šolski kuratorij in c. kr. ministrstvo za bogočastje in nauk.

§ 8. V vseh slučajih, ki jih ne uravnava te organizacijske določbe ali učni in disciplinarni red, so merodajna določila organizacijskega štatuta za Slovensko trgovsko šolo v Ljubljani.

Na tem zavodu se poučujejo sledeči predmeti:

Obvezno:

Slovenski jezik
 Zadružništvo
 Zadružno knjigovodstvo
 Zadružno pravo
 Računstvo
 Gospodarsko zemljepisje
 Promet
 Trgovinstvo
 Menično pravo
 Kmetijsko blagoznanstvo
 Strojništvo
 Vodstvo kreditnih zadrug
 Vodstvo pridobitnih zadrug

Neobvezno:

Telovadba.

V prvih štirih tečajih od l. 1908 do 1912 je bilo vsega skupaj 96 absolventov.

Navodila za zadruge

včlanjene v »Jednoti českých hospodářských společenstev ve vévodství Slezskem« v Opavi.

Predsedstvo »Jednote českých hospodářských společenstev ve vévodství Slezskem« v Opavi je izdalo na podlagi sklepa storjenega na občnem zboru dne 24. aprila t. l. vsem svojim članicam razna navodila, katera tukaj doslovno prinašamo, da bodo služile za vzgled in za navodilo tudi slovenskim zadrugam. Ta navodila se glase:

»Ker se neugodne razmere na denarnem trgu do sedaj niso zboljšale in ker bodo te neugodne razmere vladale gotovo še celo leto 1913, se priporoča vsem denarnim zadrugam:

1. Da ustavi vsako dajanje posojil na dolgo odplačilno dobo, kakor vobče dovoljevanje takih posojil, kojih se tekom štirih let ne bi moglo popolnoma vrniti. Zadruge, ki črpajo kredit pri Zvezi, naj vobče ne dovoljujejo posojila, dokler ne poravnajo svojega dolga pri njej.

2. Vse denarne zadruge se morajo potruditi, da bodo imele eno petino svojih vlog pri Zvezi mobilno naloženo za posebno nujne slučaje, kakor je nepričakovano skupno dviganje in odpovedovanjne vlog itd.

3. Naj se vedno pazi na načelo, da se tudi posojila na osebni kredit in na kratko dobo dajejo samo takrat, kadar se dolžnik zaveže točno odplačevati v gotovih že vnaprej določenih rokih, s čemer se dolžnike v njihovem lastnem interesu prisili k tem večji štedljivosti.

4. Nalaga se posojilnicam in hranilnicam, ki že dalje časa dolgujejo Zvezi večje vsote, da vsako leto vsaj najmanj eno četrtinko vsega izposojila Zvezi povrnejo.

5. Vse zadruge morajo gledati na to, da kmečko ljudstvo vse svoje prihranke nalaga v naše kmečke zadružne zavode. Člani načelstva in nadzorstva morajo v tem pogledu dajati dober vzgled. Zadružnikom, ki svoje prihranke drugod nalagajo, se naj načelno ne dovoljuje posojil.

6. Opozarjajo se vse zadruge, da se morajo poročila o revizijah, izvršenih po Zvezi v smislu odredbe zakona od 10. junija 1903, docela prečitati na občnem zboru, ker bi bila sicer Zveza prisiljena proti dotičnim funkcionarjem strogo postopati ter zadevo javiti sodnji.

7. Konzumnim zadrugam se strogo nalaga, da prodajajo blago načeloma samo za gotov denar ter da se pri nakupovanju blaga ozirajo na najboljšo kakovost blaga in kupujejo od naj-solidnejših tvrdk. Ni dopustno, da kupujejo blago pojedinci brez odobrenja uprave.

8. Opozarjajo se nadzorstva zadrug, da je njihova dolžnost najmanj dvakrat na leto natančno pregledati tako knjigovodstvo kakor celo poslovanje zadruga; tiskovine in zapisnike tega pregledovanja pošiljamo ob enem s to okrožnico vsem zadrugam. Te pregledne zapisnike naj po izvršenem pregledovanju podpišejo vsi navzoči člani nadzorstva in se jih naj potem shrani kot priloge zapisniku o sejah nadzorstva ter o priliki revizije predloži Zvezinemu revizorju.

9. Zadruga, ki se nočejo ravnati po teh navodilih, ne morejo zahtevati, da jim daje Zveza kredite v dosedanjej meri.

10. Končno se opozarjajo vse članice na sklep občnega zbora Zveze l. 1911, glasom katerega so vse zadruga zavezane urediti si majhno zadružno knjižnico, v kateri se morajo hraniti vsi letniki glasila »Zemědělské a Družstevní Rozhledy« vezani, nadalje potrebni zakoniki, kakor zadružni, revizijski, o pridobitini, davku itd., potem navodila in poslovniki za vodstvo zadruga ter konečno drugi strokovni in poučni spisi. V to svrhu naj načelstvo z odobrenjem nadzorstva vsako leto določi primerno vsoto, katero se naj zaknjiži kot upravne stroške.

* * *

V letnem poročilu te Zveze stoji med drugim: »Leta 1912 so prišle v največjo zadrego tiste denarne zadruga, ki prej niso uvaževale navodil Zveze in katere so se z dajanjem dolgodobnih ter hipotekarnih posojil rešile prej pri Zvezi mobilno naloženih denarnih preostankov. Mnoge posojilnice so že prej vsled dajanja preveč in previsokih posojil izčrpale ves kredit, katerega jim je dovolila Zveza, tako da ob času lanske denarne krize niti sredstev za izplačilo vlog niso imele na razpolago.

To naj bi bilo v svarilo vsem zadrugam, v prvi vrsti pa onim, ki v tem pogledu greše.«

Splošna avstrijska družba za vnovčevanje živine.

Tekom malo let je tudi med avstrijskimi kmetovalci prodrila misel skupnega vnovčevanja živine potom lastnih posredovalnih in prodajnih organizacij. Osnovalo se je na najširši podlagi lepo število velikih in krepkih organizacij za vnovčevanje živine, ki so si takoj pridobile zaupanje bližnjih kmetovalcev, kmečkih živinorejcev in živinorejskih velepodjetij. Spoznali so pa veliko važnost teh organizacij tudi vsi drugi zainteresirani krogi in so se jih jeli prav pridno posluževati. In le tako je bilo mogoče spraviti promet s klavno, rabno in plemensko živino v pravi tir. Počasni in nesigurni so bili prvi koraki na težavnih tleh; začetki skromni kljub dobrim izkušnjam in spodbujajočim primerom, katere nam je v tem pogledu nudila Nemčija. Toda na previdno in temeljito pripravljenih tleh so hitro vzklike mlade krepke organizacije.

Vedna negotovost, neprestano spreminjevanje v oddajnih razmerah in živinskih cenah vpliva, kakor izkušnje uče, na živinorejo tako neugodno, da vsled tega naša živinoreja, v katerej je investiran precejšen del našega narodnega premoženja, skoz leta in leta trpi na svoji donosnosti. Z naravnost zapovedujočo potrebo je zahteval živinski promet ureditev, ki odgovarja modernim razmeram in ki se ozira v jednaki meri na potrebe živinske produkcije in aprovizacije; kajti nikjer se ne krijejo interesi produkcije z interesi uporabe tako popolnoma, kakor ravno na polju živinskega prometa.

Poglavitna naloga organizacij za vnovčevanje je z rednim in enakomernim preskrbovanjem z živino doseči trdne stalne in primerne cene. Dosegle pa bodo omenjene organizacije to nalogo, ki je v interesu kmeta, mesarja in občinstva, le, ako si podajo roke k složnemu skupnemu delovanju, ako se združijo v močno skupno organizacijo, ki hitro spozna medsebojno se spolnjujoče potrebe posameznih krajev, izravnava pomanjkanje in preobilico, ponudbo in povpraševanje neposredno veže, spoznava in varuje interese živinorejcev in onih ki jo pitajo, nadalje interese malega kmeta in veleposestnika, kakor tudi interese obrtnih in konzumirajočih krogov ter jim služi s pojasnili in stalnim pregledom o tržnih in prometnih razmerah.

Taka organizacija, ki je poklicana spojiti dosedaj ločeno delujoča posamezna društva za dobrobit produkcije in konzuma, tako opravilno središče je bilo ustvarjeno z Splošno avstrijsko družbo za vnovčevanje živine na Dunaju, ki je pričela z svojim poslovanjem dne 1. maja t. l. Namen družbe je pospeševati, organizirati in dejanski izvrševati vnovčevanje vseh vrst živine za vožnjo, pleme in klanje v celem ali na dele, živalskih produktov in vseh potrebščin za živinorejo s posebnim ozirom na interese živinske produkcije in na potrebe aprovizacije. K nalogam družbe spadajo zlasti: Ustanovitev in vodstvo javnega trga za plemensko in rabno živino na Dunaju, ki bo v jednaki meri dostopen vsem interesentom, producentom kakor tudi trgovskim krogom in enakih trgov za vsake vrste živine v vseh v državnem zboru zastopanih deželah in kraljevinah vobče na podlagi tržne pravice, ki jo imajo dotične občine. Posebno pozornost pa bo posvečala družba poizvedovanju in objavljanju tržnih cen in izdajanju tržnih poročil z družbinih trgov, kakor tudi ustanovitvi in vzdrževanju posebnega oddelka za stalno objavljanje poročil, ki bodo posameznega posestnika in veleposetva ter njih organizacije za vnovčevanje živine redno seznanjala o vsakokratnem stanju cen živine na dunajskem in na drugih važnih trgih.

Družba se bo nadalje pečala: s preskrbovanjem plemenske živine neposredno od živinorejcev in njihovih organizacij po vseh živinorejskih krajih; družba je v zvezi z najboljšimi ino- in tujezemskimi živinorejskimi organizacijami in je v stanu nakup vrednega plemenskega materiala sama preskrbovati ali pa posredovati, prirejati večje sejme za izbiranje živine ter interesentom nakup plemenske živine v vsakem oziru olajšati; z nakupovanjem rabno živine, kakor živine za molžo, za pitanje, za mlekarstvo, za vzrejo in upošteva pri tem one produkcijske pokrajine, ki pridejo vsakokrat za vreden nakup teh vrst živine v poštev; s posredovanjem oziroma nakupom vprežne živine za kmeta, domeno in industrijska podjetja; z vnovčevanjem vseh vrst klavne živine, tako na dunajskem trgu, kakor tudi v drugih pomembnejših krajih.

Na dunajskem osrednjem živinskem trgu je prevzela Splošna avstrijska družba za vnovčevanje živine s 1. majem t. l. upravo »Kmetijske vnovčevalnice za živino« »Splošne zveze avstrijskih kmetijskih zadrug« in bo na tej podlagi skupno z napravami, ki jih je še in že bo ustanovila dunajska občina, po močeh pospeševala preskrbo konzuma s klavno živino in mesom, prodajalcem

klavne živine pa nudila priliko za ugodno prodajo svojih produktov in jih bo tako zainteresirala za enakomerno udeležbo na živinskem trgu. Splošna avstrijska družba za vnovčevanje živine bo posvetila posebno pozornost tudi kupčiji s klavno živino v krajih, kjer se veliko konzumira, da ustanovi tudi tamkaj v sporazumu z mestnim in kmečkim prebivalstvom pogoje za gladek, zadovoljiv razvoj te kupčije. Številnim pomembnim konzumnim krajem manjka še naprav, ki na klavnoživinskih sejmih glavnih mest že bistveno omogočujejo enostavno živinsko kupčijo. Manjkajo še mnogokje trgi sploh, ki bi nudili kmetu in tistemu, ki živino pita, priliko, da ponudi svojo živino javno na prodaj, na drugi strani pa omogočuje mesarjem in prekajevalcem, da morejo živino prosto izbirati in direktno nakupovati, manjka živinsko- in mesotržnih zadrug, naprav, ki izplačajo prodajalcu skupiček v gotovini, kupcu pa dovolijo potreben kredit. Primanjkujejo še zavodi za steriliziranje in prodajališča za užitne, toda slabejše vrste mesa, torej naprave, ki bi obvarovale prodajalca škode pri prevažanju, zaplenbah itd.

Posebne važnosti je ustanovitev vnovčevalnic za živino, kakoršne v številnih večjih krajih že obstojijo. Koliko vrednost imajo te za kmeta, mesarja in občinstvo, se vidi iz tega, ker se vedno bolj rabijo. Splošna avstrijska družba za vnovčevanje živine vidi v ustanovitvi te naprave važno sredstvo za stalen, enostaven in cen način živinskega prometa in bo vedno pripravljena ustanavljati v zvezi s poklicanimi faktorji, posebno z mestnimi upravami, organizacijami mesarjev in kmetijskimi organizacijami imenovane naprave. Družba bo pa tudi v stanu poseči direktno v trgovino da zagotovi producentom prodajo njihovega blaga, mesarjem in prekajevalcem pa preskrbi potrebno klavno živino.

Posebne pomena za poljedelstvo in za konzum je pravočasno ustvariti zvezo krajevno oddaljenih živinorejcev v časih lokalne slabe letine, ki povzročajo pomanjkanje krme v posameznih pokrajinah in neobičajno mnogoštevilne ponudbe vzrejne in rabne živine. Splošna avstrijska družba za vnovčevanje živine bo ustvarila to zvezo v občo korist s pomočjo vnovčevalnic za živino, ki že obstoje in se bodo še ustanovile, pomagala izravnati živinske trge po različnih krajih monarhije po dejanskih gospodarskih potrebah in bo pazila, da se čuva in varuje stanje živine.

Za uredbo, pospeševanje in delovanje takih podjetij razpolaga Splošna avstrijska družba za vnovčevanje živine z akcijsko glavnico po 1,500.000 K, ki se po potrebi lahko na enkrat ali

polagoma zviša na 3,000.000 K, če občni zbor to sklene. S temi sredstvi in oprta na krepke kmetijske organizacije in organizacije za vnovčevanje živine se obrača torej nova družba na vse one faktorije, ki imajo interes na tem, da se živinoreja zboljša, posebno pa na pospeševanju pitanja živine in na tem, da se promet z živino priprosteje uredi, da pride živina kar najbolj naravnost in poceni na kraje konzuma in konečno interes na tem, da se kar najboljše porabijo klavni produkti in odpadki. Gotovo je v eminentnem interesu vseh prizadetih krogov, da sodelujejo na rešitvi teh važnih vprašanj in podpirajo vsa ta stremljenja. Osobito kmetovalci in njih organizacije se naj poslužujejo sredstev, ki jim jih nudi Splošna avstrijska družba za vnovčevanje živine, da se bo dosegel najvažnejši cilj: krepko pospeševanje naše živinoreje in krepitev njih sposobnosti za kritje domačega konzuma.

Stanje registriranih pridobitnih zadrug in zadružnih zvez v Avstriji 1. januarja 1913.

Dočim se je tekom zadnjih petnajst let konstatiral vedno večji in večji prirastek novoosnovanih zadrug, ki je leta 1911 z 1646 novimi zadrugami dosegel svoj vrhunec, je bilo pretečenega leta ustanovljenih zadrug le 1365. Dogodki zadnjih dni so opozorili merodajne kroge na oprezno postopanje pri snovanju novih zadrug, dočim so ustanovitve brez trdne življenske podlage izginile. Z snovanjem novih zadrug je vsaka posamezna skupina narasla v sledečem razmerju: Posojilnice po sistemu Šulce-Delič 7'1⁰/₀, rajfajzenovke 4'1⁰/₀, konzumne zadruge 7'3⁰/₀, kmetijske zadruge 10'6⁰/₀, obrtne zadruge 12'2⁰/₀, sedaj tako živahna skupina stavbenih zadrug 25'1 (v pretečenem letu 56'4⁰/₀) in mala skupina ostalih zadrug 14'8⁰/₀. Najživahnejše delo za organiziranje so razvili zopet kmetovalci, kajti kmetijske nedenarne zadruge predstavljajo 26'5⁰/₀, in rajfajzenovke 24'6⁰/₀, skupnega prirastka, potem šele pridejo druge posojilnice z 19'9⁰/₀ in obrtne pridobitne zadruge z 10'2⁰/₀. Na stavbene zadruge odpade 11⁰/₀, na konzumne pa 7'3⁰/₀. Toda tudi v padanju števila zadrug, ki je nastalo vsled likvidacije 347 zadrug, imajo kmetovalci največji delež, kajti 32'2⁰/₀ likvidacij odpade na kmetijske nedenarne zadruge, na rajfajzenovke pa 37⁰/₀, potem šele sledijo obrtne

pridobitne zadruge z 23⁰/₀, druge posojilnice z 17⁰/₀, konzumne zadruge z 16⁷/₀ in stavbene zadruge z 8⁰/₀.

Vredno je tudi zasledovati, kako so lansko leto zadruge v posameznih deželah rase in padale. Kakor že več let sem, tako se je tudi v pretečenem letu konstatiralo v Galiciji izvanredno vstrajno delo za snovanje novih zadrug, ker je v Galiciji poskočilo število zadrug za 11¹/₀, to je v primeri s celokupnim prirastkom za 34²/₀, prenehalo s poslovanjem je pa ta le 1⁵/₀, t. j. 18⁴/₀ vseh izbrisanih zadrug. Tudi na Češkem je ponovno naraslo 7¹/₀, to je 25⁴/₀ skupnega prirastka zadrug. 2⁰/₀ njenih zadrug je bilo razpuščenih, to je 27⁴/₀ vseh propadlih zadrug. Na Moravskem je bilo v primeri s celokupnim prirastkom 10⁷/₀ novih ustanovitev. Ostale zadruge so napredovale sorazmerno z njihovim dosedanjim razvojem. Sicer je bilo tudi v Trstu in na Kranjskem opaziti naraščanje, vendar pa ta prirastek zelo zaostaja za lanskim letom. Trst je izgubil 8³/₀, Kranjska pa 7⁴/₀ svojih zadrug. Največ posojilnic šulce-deličevega sistema se je ustanovilo v Galiciji (162), kjer jih je bilo pa tudi največ razpuščenih (30). Istotako je bilo v Galiciji osnovanih največ rajfajzenovk (136). Izmed konzumnih zadrug je bilo največ registriranih na Češkem (42), a tudi največ razpuščenih (24). Glede ustanovitev gospodarskih zadrug zavzemajo napram ostalim deželam prva mesta Galicija z 109, Tirolska s 55, Nižje Avstrijska s 40 zadrugami; razpuščenih je pa bilo teh zadrug največ na Češkem (32) in na Kranjskem (24). Največ obrtnih zadrug je bilo registriranih na Češkem (52), v Galiciji (31) in Moravskem (22), izbrisanih pa na Češkem in v Galiciji (po 17). Ustanavljanje stavbenih zadrug je najpogostejše na Češkem (74), kakor tudi na Moravskem in na Dunaju (po 17), kjer jih pa tudi največ razpade (12 oziroma po 4).

Število zadrug se po posameznih deželah porazdeli koncem l. 1912 sledeče :

Dežele	Skupno število registriranih združenj		Posojilnice				Kmetijske zadruge		Obrtno		Stavbeno		Ostale		Zadružne zveze											
	skupno	z omejeno zavezo	po sistem		z omejeno zavezo	skupno	z omejeno zavezo	z neomej. zavezo	skupno	z omejeno zavezo	z neomej. zavezo	skupno	z omejeno zavezo	z neomej. zavezo	skupno											
			šulce-delo	rajt-ajzon												reg. pridobitne in gospodarske zadr.										
			omej. zavezo	neomej. zavezo																						
Nižje Avstr.-Dunaj	348	332	16	150	146	4	—	17	14	3	5	5	—	112	103	9	54	54	—	10	10	—	11	5	6	
" Brez Dunaja	1.537	644	593	667	73	27	557	64	56	8	463	462	1	25	25	—	27	27	—	1	1	—	—	—	—	
Gornje Avstrijsko	422	154	268	281	19	2	260	31	25	6	70	70	—	30	30	—	5	5	—	—	—	—	—	—	—	
Salzogrško	97	41	56	60	7	—	53	4	4	3	14	14	—	9	9	—	5	5	—	—	—	—	—	—	—	
Stajersko	84	351	492	548	61	57	430	40	39	1	175	172	3	62	62	—	14	14	—	—	—	—	—	—	—	
Koroško	288	83	205	219	18	20	181	13	11	2	39	37	2	14	14	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	
Kranjsko	445	221	224	234	13	26	190	10	10	—	176	171	5	19	19	—	9	9	—	—	—	—	—	—	—	
Trst z okolico	109	93	16	35	27	3	5	32	28	4	12	10	2	25	23	2	3	3	—	—	—	—	—	—	—	
Goriško in Gradška ste	234	108	126	118	8	6	104	15	15	—	80	64	16	15	15	—	6	6	—	—	—	—	—	—	—	
Istra	257	142	115	131	17	2	112	31	31	—	80	79	1	9	9	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	
Tirolsko	1.081	575	506	498	22	3	473	42	42	—	465	438	27	63	60	3	13	13	—	—	—	—	—	—	—	
Predalrejsko	204	105	99	83	4	1	78	62	60	2	49	49	—	9	7	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	
Češko	4.930	2.193	2.737	3.239	510	184	2.545	455	451	4	602	589	3	351	350	1	269	269	—	—	—	—	—	—	—	
Moravsko	2.393	1.408	987	1.362	391	113	858	338	329	9	436	429	7	159	159	—	95	95	—	—	—	—	—	—	—	
Slezija	617	333	334	384	51	15	318	116	116	—	58	58	—	29	28	1	29	29	—	—	—	—	—	—	—	
Galicija	4.181	2.552	1.629	3.283	1.670	154	1.459	90	90	—	546	533	13	201	198	3	51	51	—	—	—	—	—	—	—	
Bukovina	743	398	475	566	114	2	470	60	60	—	71	68	3	20	20	—	5	5	—	—	—	—	—	—	—	
Dalmacija	406	183	223	260	42	—	218	48	47	1	84	80	—	9	9	—	5	5	—	—	—	—	—	—	—	
skupaj	18.837	9.736	9.101	12.123	3.193	619	8.311	1.471	1.428	43	3.425	3.322	103	1.161	1.140	21	601	599	2	56	54	2	95	75	20	
Suplement v l. 1912:																										
Priprastlo	1.365	1.023	342	608	262	9	337	101	100	1	362	360	2	141	141	—	151	151	—	—	—	—	—	—	—	—
Odpadlo	347	330	17	64	46	5	13	58	58	—	112	110	2	79	78	1	28	28	—	—	—	—	—	—	—	—
Stane 1. januarja 1912	17.819	9.043	8.776	11.579	2.977	615	7.987	1.438	1.386	42	3.175	3.072	103	1.099	1.077	22	478	476	2	54	53	1	92	72	20	

Interesantna je pač tudi sledeča tabela, ki navaja zadruge grupirane po jeziku, v katerem je bila tvrdka registrirana. Največji del (34'7⁰/₀) odpade na nemške, 28'2⁰/₀ na česke in 15'5⁰/₀ na poljske zadruge; ostali jeziki so veliko slabše zastopani, tako rusinski z 8'1⁰/₀, slovenski z 5'1⁰/₀, italijanski z 4'8⁰/₀, srbo-hrvaški z 2'5⁰/₀, in rumunski z 1'1⁰/₀.

DEŽELE	Nemške	Česke	Poljske	Rusinske	Slovenske	Srbo-hrvaške	Italijanske	Rumunske	SKUPAJ
Dunaj . .	326	21	—	—	—	1	—	—	348
Nižje Avstrijsko brez Dunaja .	1233	4	—	—	—	—	—	—	1.237
GornjeAvstrijsko	422	—	—	—	—	—	—	—	422
Solnograško . .	97	—	—	—	—	—	—	—	97
Štajersko . . .	589	—	—	—	254	—	—	—	843
Koroško	252	—	—	—	36	—	—	—	288
Kranjsko	21	—	—	—	424	—	—	—	445
Trst z okolico .	6	—	—	—	47	1	55	—	109
Goriško in Gra- diščansko . . .	6	—	—	—	135	—	93	—	234
Istra	8	—	—	—	56	90	103	—	257
Tirolsko	446	—	—	—	—	—	635	—	1.081
Predarelsko . .	204	—	—	—	—	—	—	—	204
Češko	1471	3459	—	—	—	—	—	—	4.930
Moravsko	717	1677	1	—	—	—	—	—	2.395
Šlezija	313	142	162	—	—	—	—	—	617
Galicija	187	—	2738	1256	—	—	—	—	4.181
Bukovina	240	—	16	269	—	—	—	218	743
Dalmacija	—	—	—	—	—	396	10	—	406
SKUPAJ . .	6538	5303	2917	1525	952	488	896	218	18.837

Naslednja tabela nam pa predočuje pregled o razvijanju zadružništva v Avstriji od l. 1873 naprej.

Leto	Zadruĝ	Leto	Zadruĝ	Leto	Zadruĝ	Leto	Zadruĝ
1873	169	1883	1.307	1893	2.673	1903	9.629
1874	849	1884	1.382	1894	3.124	1904	10.273
1875	1.004	1885	1.436	1895	3.660	1905	10.899
1876	1.071	1886	1.494	1896	4.218	1906	11.576
1877	1.114	1887	1.539	1897	4.982	1907	12.568
1878	1.127	1888	1.608	1898	5.709	1908	13.754
1879	1.122	1889	1.743	1899	6.638	1909	15.122
1880	1.155	1890	1.898	1900	7.502	1910	16.469
1881	1.189	1891	1.060	1901	8.338	1911	17.841
1882	1.248	1892	2.339	1902	9.110	1912	18.837

Glede zdruŝevanja zadruĝ v zveze bodi omenjeno, da so se l. 1912 ustanovile tri nove kmetijske zveze z sedeŝem v Inomostu, Črnovicah in Splitu. Tudi stavbene zadruĝe jedne deŝele so se ŝe spojile v zvezo in sicer z ustanovitvijo Deŝelne zveze nemŝkih stavbenih zadruĝ na Avstrijskem Ŝlezkem v Opavi. Razdruŝila se je Zveza mlekarŝkih zadruĝ v Ljubljani.

Zadruŝne in razne gospodarske vesti.

Tečaj za uporabo sadja in zelenjadi priredi kranjska kmetijska ŝola na Grmu od 1. do 5. septembra z sledečim sporedom: V ponedeljek 1. septembra od 2. do 4. ure: Pomen konserviranja sadja in zelenjadi. Vzroki pokvarjenja sadja. V torek 2. septembra od 8. do 10. ure dopoldne: Kipenje. Kisanje zelenjadi. Konserviranje zelenjadi v kozarcih in puŝicah. Od 10. do 12. ure: Praktične vaje. Popoldne od 2. do 4. ure: Naprava mezge (zalzna), mozge (povidla) in zdriza. Od 4. do 6. ure: Praktične vaje v sadni kuhinji. V sredo, 3. sept. od 8. do 10. ure dop: Vlaganje sadja v kozarce (naprava kompota). Shranjevanje sadnih konserv. Od 10. do 12. ure: Praktične vaje v sadni kuhinji. Popoldne od 2. do 4. ure: Naprava soka iz jagodičevja in drugega sadja. Od 4. do 6. ure: Praktične vaje v sadni kuhinji. V četrtek, 4. septembra: Dopoldne od 8. do 10. ure: Sušenje sadja in zelenjadi. Od 10. do 12. ure: Praktične vaje v sušenju. Popoldne od 2. do 4. ure: Obiranje in spravljanje (shranjevanje) sadja. Vlaganje sadja v zaboje, koŝarice in sode v svrhu kupčije.

Od 4. do 5. ure: Praktične vaje v sadovnjaku in sadni kleti. V petek, dne 5. septembra: Dop. od 8. do 10. ure: Naprava sadjevca (mošta). Sestava sadja in mošta. Kipenje mošta. Naprava oceta. Od 10. do 12. ure: Praktično razkazovanje v vinski kleti. Pop. od 2. do 4. ure: Ravnanje z sadjcem, boleznimi sadjevca in ravnanje s pokvarjenim sadjcem. Od 4. do 5. ure: Praktične vaje v vinski kleti. — Predavanja od 1. do 4. septembra so namenjena v prvi vrsti našim gospodinjam in dekletom; 4. in 5. pa gospodarjem. Tečaja se je udeležiti vseh 5 dnij ali pa samo prve 3 dni ali pa tudi zadnja dva dneva. Ker se sprejme z ozirom na praktične demonstracije le omejeno število udeležencev, se je treba prijaviti do 17. avgusta. Oddaljenim in podpora potrebnim udeležencem iz Kranjskega, ki za podporo pravočasno po dopisnici prosijo, povrne ravnateljstvo stroške za pot do Novega mesta in za prehrano po K 1'50 na dan. Vendar se izplača podpora le tistim, ki se jim je izrecno dovolila. Priglasilom je pristaviti tudi, katere dneve se misli dotičnik tečaja udeležiti. Prošnje za podporo in priglasila je nasloviti na ravnateljstvo kmetijske šole na Grmu pri Novem mestu (pošta Kandija — Kranjsko).

Uspehi konzumnih zadrug. Konzumne zadruge so že skoraj pri vseh kulturnih narodih močno razvite in skoraj povsod obstoje že mogočne zveze konzumnih zadrug. Te zveze imajo nalogo za zadruge celih držav in narodov skupno naročati blago. S tem izločujejo privatno veletrgovino in prihranijo ves dobiček posameznim zadrugam. Slednje številke kažejo, kako velike dobičke so napravile posamezne zveze v l. 1912. Navajamo zveze po mestih, kjer imajo svoj sedež:

Menčester	15,325.175 K
Glasgov	8,338.739 »
Kodanj	3,984.400 »
Hamburg	2,426.298 »
Helsingfors	357.780 »
Bazel	249.584 »
Budimpešta	195.227 »
Štokholm	151.229 »
Rotterdam	69.014 »
Kristijanija	43.255 »
Milan	12.734 »
	<hr/>
	31,153.435 K

Torej okroglo 31 milijonov kron dobička je napravilo samo 11 nakupnih central konzumnih zadrug. Ves ta dobiček bi bil

sicer šel v žepe nekaterih zasebnih veletrgovcev, s pomočjo združne organizacije pa je shranjen celokupnosti vseh organiziranih konzumentov. Že te številke nam kažejo, kako velikega gospodarskega pomena je združništvo za široke sloje. Pripomniti je pri tem še, da tu niso vpoštevani tisti dobički, ki jih izkazujejo posamezne zadruge. Le-ti dobički so gotovo še mnogo večji.

Mednarodna združna zveza. Doslej obstojite dve mednarodni združni zvezi. Ena je v Darmstadtu v Nemčiji in združuje vse kmetijske zadruge, druga, starejša pa ima svoj sedež v Londonu in združuje v prvi vrsti konzumne zadruge. Ta londonska zveza prireja letos velik združni kongres v Glasgovu na Angleškem in sicer v času od 25. do 28. avgusta. Na dnevnem redu so razna poročila, nadalje predavanja o raznih vprašanjih, kakor: »Združništvo in mir«. »Direktne trgovske zveze med konzumnimi, kmetijskimi in produktivnimi zadrugami, kakor tudi med zadrugami različnih držav«. »Združno časopisje in združna vzgoja«. »Medsebojna konkurenca konzumnih zadrug«. To so najvažnejša predavanja. Omeniti je, da ima ta zveza že članice po vseh evropskih državah razun Španske, Portugalske, Turčije, Črne gore in Grške. Pripravlja agitacijo za izvenevropske države, posebno za Azijo. Zveza je pristopila k mirovnemu zavodu v Bernu (Švica) in je povodom balkanske vojne tudi sama sklenila sledečo resolucijo: »Z ozirom na vojno, ki divja po vzhodni Evropi in z ozirom na resen položaj, ki ga je ta vojna vstvarila, opozarja načelstvo mednarodne združne zveze zadrugarje celega sveta na to, da spada mir med narodi med temeljna načela združništva. Načelstvo izraža v imenu vseh zadrugarjev upanje, da se vojna na druge države ne bo razširila in da se tudi v vojskujoče narode kmalu zopet povrne mir. Zadrugarji vseh držav se nujno pozivajo, da store vse, kar je v njihovih močeh, za ohranitev miru in sloge med posameznimi narodi sveta«. To resolucijo je objavilo skoraj vse združno časopisje celega sveta. K temu bodi še omenjeno, da izdaja ta zveza posebno glasilo, izvrsten mesečnik, na približno 40 straneh v treh jezikih: angleškem, francoskem in nemškem.